

O nacionalizmu

Ko govorimo o nacionalizmu, moramo najprej razčistiti, kaj razumemo s to besedo oziroma kaj je ta politična kategorija, ki se ji postavljamo po robu. Kajti ni malo ljudi, ki poskušajo — zavestno ali pa nezavedno — istovetiti pojem nacionalizma s pojmom nacionalne zavesti oziroma z afirmacijo nacionalne samobitnosti.

Kdor torej poskuša našo kritiko nacionalizma istovetiti z negacijo nacionalne zavesti, bodisi zavestno podtika Zvezi komunistov cilje, ki jih nima, ali pa ne ve, kaj in o čem govori.

Iz govora Edvarda Kardelja
na seji sekretariata CK ZKJ

Stavkajo kovinarji, ne pa bančni uslužbenci

V zadnjem času postajajo spori vse ostrejši, enako pa tudi ustavitve dela oziroma razne vrste pritiskov z vedno večjim zamahom in vedno večjimi pretenzijami. Stavkajo, kakor je nekdo dejal, predvsem kovinarji, ne pa tudi bančni uslužbenci.

Komunist — 30. X. 1969

Strokovnjaki odhajajo

Samo letos je iz Zenice odšlo na delo v tujino nad 400 kvalificiranih delavcev, najbolj iskanih strokovnjakov, medtem, ko so mnogi obratili v železarni Zenice in v drugih delovnih organizacijah v občini ostali brez potrebnih strokovnjakov.

Politika-ekspres — 1. XI. 1969

Ce bi po naključju ...

Ce bi po naključju prišlo v blagajno beograjske mestne skupščine toliko denarja, kolikor so ga Beograjčani v zadnjih desetih letih potrošili za alkohol, bi glavno mesto že zanesljivo imelo podzemeljsko železnico, novo železniško postajo in nekaj mostov, kakršni so »Gazela«. Ne, prav nič ne pretiravamo: Beograjski meščani popijejo na leto za več kot 20 milijard starih dinarjev alkohola!

Delo — 31. XI. 1969

Tihotapstvo zlata

Tihotapstvo zlata je pri nas precej razširjeno zato, ker je nakit v Jugoslaviji dražji kot pa v posameznih sosednjih državah. Računajo, da je samo v letih 1966 in 1967 v Jugoslavijo ilegalno prenesenega okoli 11 ton predelane zlata in da je v tujino, kot protivrednost za zlato, odšlo okoli 160 milijonov novih dinarjev.

Večernje novosti — 3. XI. 1969

Velik uspeh

Kolektiv podjetja »Djuro Djaković« v Slavonskem Brodu je dosegel dosežek svoj največji uspeh. V tovarni vozil na tirih so prvič v naši državi začeli z veliko serijsko proizvodnjo na industrijskem tekočem traku. Sedaj dobavljajo jugoslovanskim železnicam vsaki dan po dva specialna vagona prekučnika in vsak drugi dan po eno diesel — hidravlično ali diesel — električno lokomotivo.

Borba — 1. XI. 1969

Danes ponujajo roko strokovnjakom

V Tonosi, tovarni trikotaze in nogavic, danes ponujajo roko strokovnjakom, ki jih rabijo kot le kaj. Tovarna je namreč skoraj brez strokovnega kadra, saj ima le 3,86 odst. delavcev s srednjo izobrazbo, nobenega z višjo in komaj 0,43 odst. zaposlenih z visoko izobrazbo.

Delavska enotnost — 1. XI. 1969

Koristno čakanje

V prvih letošnjih osmih mesecih so v Jugoslaviji zaposlili 250.000 novih delavcev, pišejo beograjske Večernje novosti. Med temi novimi zaposlenimi je 120.000 nekvalificiranih delavcev. Hkrati pa je v seznamih zavodov za zaposlovanje vpisanih 90.000 nezaposlenih kvalificiranih delavcev.

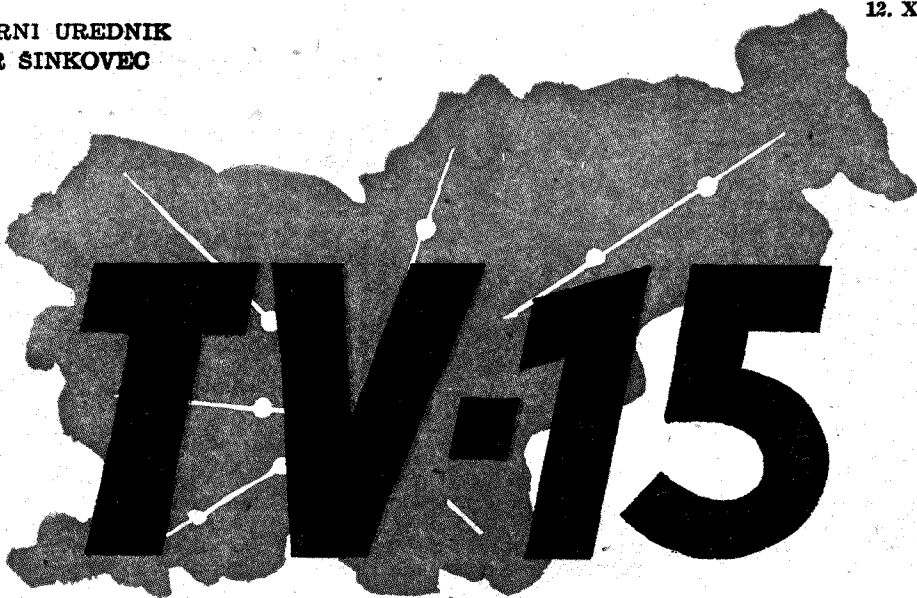
Kaže, da jih namenoma pustijo čakati: medtem bodo lahko končali visoke šole ter nato odšli s trehuhom za kruhom — na tuje.

Delo — 4. XI. 1969

GLAVNI UREDNIK
FRANCE SUSTERSIČ

ODGOVORNI UREDNIK
ČRTOMIR ŠINKOVEC

LETO VII
ŠTEV.: 45
12. XI. 1969

GLASILO ZVEZE ZDRUŽENJ BORCEV NOV SLOVENIJE

OB PETINDVAJSETLETNICI SMRTI FRANCA ROZMANA-STANETA JE BILA V PIRNIČAH
PRI MEDVODAH SPOMINSKA SLOVESNOST

„V boj nas vodil je...“

V otožnem poznojesenskem jutru, ki je le tu in tam obsijano s prameni sončnih žarkov kazalo neko posebno vznemirljivo lepoto, je bila devetega novembra pred spomenikom padlih v Pirničah pri Medvodah žalna slavnost, posvečena petindvajsetletnici smrti narodnega heroja Franca Rozmana-Staneta.

Slovesnosti so se udeležili mnogi Stanetovi soborci, med njimi predsednik republiške skupščine Sergej Kraigher, članica sveta federacije Lidija Sentjurčeva, predsednik ZZB NOV Slovenije Janko Rudolf in drugi ugledni predstavniki našega družbenega življenja, dalje učenci osnovnih šol, gojenci miličniške kadetnice, pripadniki JLA ter številni prebivalci iz bližnje in daljne okolice.

O liku in življenjski poti legendarnega partizanskega komandanta je spregovoril general in narodni heroj Peter Stante-Skala ter uvodoma dejal:

»Skoraj natanko četrto stoletja je minilo od 7. decembra 1944, ko je v Beli krajini pri izvrševanju vojaške dolžnosti tragično preminul slovenskemu narodu nepozabni komandant Stane. Danes, na tej žalni slovesnosti v njegovem rojstnem kraju, se s ponosom spominjamo našega velikega junaka, čigar smrt je pustila za seboj praznino, ki je ni bilo več moč zapolniti.«

FRANC ROZMAN-STANE

Bil je preprost in skromen, dober in plemenit, pogumen in pravičen... Njegov značaj se je kalil že od mladih dni, ko je kot sin revnih staršev občutil vso krivico takratne družbe... Udeležil se je španske državljanske vojne in bil med prvimi v bojih za Madrid in na bojiščih Kastilije, Aragona, Andaluzije, Valencije, Katalonije... Po zlomu španske republike se je kot komandant bataljona znašel v francoskih koncentracijskih taboriščih... V začetku druge svetovne vojne je s skupino španskih borcev pobegnil v domovino in se takoj priključil oboroženemu boju proti okupatorju... V na-

rodnoosvobodilni vojski je postal komandant prvega in drugega štajerskega bataljona, nato druge grupe odredov pa štajerske operativne cone in nazadnje komandant glavnega štaba NOV in POS... Vodil je partizanske enote v napadu na Šoštanj, med »breziškim pohodom« in v boju na Libergu, Pugledu, Jančah, Muljavi ter med pohodom 2. grupe odredov prek Gorenjske in Koroške na Štajersko... Zaradi izredne hrabrosti in dolgoletne revolucionarne aktivnosti je bil komaj štiri leta po smrti imenovan za narodnega heroja Jugoslavije.

Franc Rozman-Stane je bil velik vojskovodja in »redkokatera enota se je lahko pohvalila s tako blestečimi zmagami kot tista, ki jo je vodil priljubljeni komandant Stane; za vsakega borca, ki se je bojeval pod njegovim vodstvom je to bila in je še posebej na čast,« je v sklepni misli svojega govora dejal Peter Stante-Skala.

Nato so delegacije CK, republiškega odbora ZZB NOV Slovenije in družbeno-političnih organizacij iz občine Šiška ter drugih borcevskih organizacij položile

KOMEMORACIJA V PIRNIČAH

(Foto: Marjan Ciglič)

vence k spomeniku padlim v Pirničah, in Stanetovi rojstni hiši ter pred grobnico narodnih herojev v Ljubljani, pripadniki Jugoslovanske ljudske armade so izstrelili častno salvo, Partizanski invalidski pevski zbor pa je zapel pesmi »Tam na Pugled goru« in »Mrtvim herojem«. V lepo in s spoštovanjem izbranim kulturnim programom, ki je sledil, so sodelovali še učenci osnovnih šol iz Medvoda in Pirnič, pihalna godba, gojenci miličniške kadetnice, članica medvoške »Svobode« in Janez Rohaček, član Slovenskega narodnega gledališča iz Ljubljane.

Od tega tihega kraja spomina na partizanskega komandanta Franca Rozmana-Staneta in na čas, ko se je na slovenski zemlji bil junaški boj, smo se poslovili s pesmijo »Brigade s hribov...«

MILENA STRAJNAR

ČRTOMIR ŠINKOVEC

Pogovor s smrekami

*Kaj bo z vami, kaj bo z vami
moje mlade, temne smreke,
ko mi z belimi rokami
smrt zatisne veke?*

*— Globlje v zemljo se vsesale
bomo s slednjo korenino,
a z vrhovi se pognale
kakor jambori v višino;
s soncem bomo se ljubile,
s pticami v jasnino pele,
moč iz rodne zemlje pile
za viharje in za strele. —*

*Vedra rast bo vedno z vami,
moje mlade, temne smreke,
rasle boste, ko bom v jami
jaz zaspal na veke.*

(Napisano v samici februarja 1943)

S PRVE SEJE PREDSEDSTVA ZVEZNEGA ODBORA
ZZB NOV JUGOSLAVIJE

Poziv za pomoč Banjaluki

Na prvi seji predsedstva zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije, ki je bila 4. novembra in ki jo je vodil predsednik Marjan Cvetković, so imeli zelo obširen dnevni red. Razpravljali so o organizaciji dela predsedstva, o izdelavi delovnega programa zveznega odbora in o načrtu proračuna. Med obravnavanjem vseh teh zadev so sklenili v zveznem odboru ustanoviti tudi informativno službo. Le-ta naj bi vzdrževala zvezo s tiskom, RTV in podobno, predvsem pa naj bi bila povezana z borcevskim tiskom ter vzdrževala stike med organizacijami borcev in javnimi občili.

Na seji so članom predsedstva

prebrali tudi poročilo o potresu v Banjaluki. V tej zvezi so sklenili poslati organizacijam ZZB pisno, v katerem pozdravljajo pobudo tistih organizacij borcev, ki so med članstvom takoj prizadele zbiranje pomoči prizadetim po potresu. Pismo poziva članstvo ZZB, naj se takoj vključi v akcijo za pomoč prebivalcem s potresnega ozemlja v Banjaluki in okolici. Na območju ki ga je prizadel potres, so namreč izrazito partizanski kraji.

Poleg tega so ob tednu solidarnosti z vietnamskim ljudstvom pozvali borce, naj sodelujejo pri vseh prireditvah, pripravljenih ob tej priložnosti.

Dogodki tedna

Po štiridnevem obisku v prijateljski Alžiriji se je predsednik Tito vrnil v Beograd. V Beogradu in Alžiru so hkrati objavili skupno jugoslovansko-alžirsko sporočilo o obisku predsednika Tita v demokraciji in ljudski republiki Alžiriji. Med razgovori so izčrpno razčlenjevali aktualna mednarodna vprašanja, predvsem Vietnam, Srednji vzhod, položaj v Sredozemlju, Afriko in Evropo, politiko neuvrženosti in sodelovanja med Jugoslavijo in Alžirijo. Predsednik Tito je povabil svojega gostitelja predsednika Bumediene, naj obišče Jugoslavijo. Ta je povabilo z veseljem sprejel.

V porušeno Banjaluko nenehno prihaja pomoč z vseh koncev sveta. Deževje povzroča precejšnje težave v normalizaciji življenja v tem bosenskem mestu. Gospodarska zbornica je ugotovila, da je od 17 industrijskih podjetij 10 uničenih ali močno poškodovanih. V nekaterih podjetjih so stroji sicer stekli, toda proizvodnja še ne daje pričakovanih rezultatov, ker je nastanitev strokovnjakov in njihovih družin še vedno pereče vprašanje.

Izvršni odbor republiške konference SZDL je na svoji 50. seji pretresel novo, prečiščeno besedilo gradiva o novi vlogi te najširše družbenopolitične organizacije in njenih nalogah za naprej. Člani izvršnega odbora Marjan Javornik je dejal, da so pri pisanju gradiva upoštevali vsa mnenja, predloge in zamisli iz javnih razprav, razgovorov in posvetovanj. O novem položaju in o novi poti naprej so začeli razmišljati tudi v drugih republikah. Republiška konferenca je že navezala stike s hrvatsko in vojvodinsko organizacijo.

Poslanci odbora zbora narodov za družbenoekonomske odnose so pri razpravljanju o odnosih v naši ekonomiki opozorili na številna protislovja. Eden izmed njih je dejal, da bi bilo treba zadati za nalogo najmočnejšim ekonomistom Jugoslavije, da razrešijo odnos plana in tržišča v našem sistemu. Menili so tudi, da nam manjka instrumentov za stimulacijo najboljših sil v gospodarstvu.

V Moskvi je izšla tretja knjiga »Predavanj o zgodovini KP SZ«. Knjiga zajema obdobje od leta 1937 do leta 1966. V »Predavanjih« je večkrat omenjena tudi Jugoslavija, toda knjiga sploh ne omenja dogodkov iz let 1948–1949 oziroma posledic, ki jih je povzročilo stališče Informbiroja do Jugoslavije.

Na paradi v Moskvi ob obletnici Oktobra so največ pozornosti vzbudile raketne enote, zlasti strateško raketno orožje. Mimo tribuna so gledalci so vozili tudi tristopenjske medcelinske rakete, ki jih izstreljujejo s podzemeljskih poligonov. Govoril je maršal Grečko, ki je med drugim dejal, da se KP SZ in sovjetska vlada dosledno zavzemata, da bi preprečili novo svetovno vojno, obenem pa nenehno skrbita za okrepitev vojaške moči v državi.

Obletnico velike oktobrske revolucije so v Pragi izkoristili za priložnost, da so znova poudarili pravilnost usmeritve in politike sedanjega partijskega vodstva, pa tudi to, da je Čekoslovaška spet močan dejavnik v skupnosti držav članic varšavskega sporazuma. Član predsedstva CK KPČ Kempny je v govoru na slovesni akademiji v Pragi napadel mednarodni in domači revizionizem.

V Benetkah je zborovalo okoli tisoč beguncev, ki so po vojni zapustili Istro in so člani organizacije »Združenje Intranov«. Govorniki so na zborovanju ponovili gesla o »neomajni zvestobi Istre Italiji« in torej o pravici Italije, da ponovno prevzame upravo nad kraji in nekdanji coni B. Identitisti so napadli povabilo predsedniku Titu, naj spomladi obišče Italijo.

Odgovorni zahodnonemški politiki izjavljajo da si bodo prizadevali izboljšati odnose z Vzhodom. Zahodnonemški kancler Willy Brandt je izrazil upanje, da bo tesnejše sodelovanje med ZRN in SZ zboljšalo politično ozračje v odnosih med državama. Zunanji minister Scheel napoveduje predlog pogovorov s SZ ter da bo Bonn v bližnji prihodnosti navezal stike s Poljsko.

Posebno vojaško sodišče v Atenah je izreklo še osem strogih kazni članom ilegalne organizacije »Patriotska fronta«, ker so organizirali odporne skupine, širili letake, razglase in ilegalni časopis »Avgis«. Najvišjo kazen — 20 let izgnanstva — so izrekli A. Arkas in H. Kucujorgisu.

Sovjetski pisatelj Aleksander Isajevič Solženicin ni več član Zveze pisateljev Sovjetske zveze. Avtorja »Rakovega oddelka«, pisatelja, ki ga novi val stalinizma ni mogel zlomiti, so izključili, ker ni hotel obsoditi kampanje, ki se je v zvezi z njegovim imenom dvignila na Zahodu.

V Kairu se je sestal arabski obrambni svet zunanjih in obrambnih ministrov arabskih držav. Razpravljajo o mobilizaciji arabskih sil za osvobodilno vojno, ki je po mnenju v arabskem svetu postala neizogibna. Zunanji minister ZAR Riad je zavrnil novi ameriški mirovni predlog o Srednjem vzhodu. Minuli petek so egipčanske ladje napadle izraelske položaje približno 40 km od Sueškega prekopa. Ta napad štejejo med najbolj uspele pomorske operacije sil ZAR.

Predsednik Tunisa Habib Burgiba je imenoval za novega premiera svojega bližnjega sodelavca Bahija Ladgama, enega voditeljev stranke Destur. Ta je objavil seznam nove vlade, ki jo predstavlja 16 ministrov in 4 državni sekretarji. Novi premier je izjavil, da si je pri sestavljanju nove vlade predvsem prizadeval za harmonijo in solidarnost med ministri, saj jih čakajo še težavne naloge zaradi nedavnih hudih poplav.

Predsednik ZDA Nixon je po televiziji govoril o Vietnamu. Rekel je, da je sporazumno s saigonsko vlado izdelal tajni načrt o umiku vseh čet iz Vietnama, ni pa povedal, kako bo umik teh čet časovno potekal, hkrati pa je zavrnil zahtevo po hitrem umiku. V svetu menijo, da se je Nixon izognil odgovorom na vsa ključna vprašanja, ki zadevajo Vietnam.

Generalna skupščina OZN razpravlja o sprejemu Kitajske v OZN. ZDA so zahtevale, naj generalna skupščina zavrne načrt resolucije, ki predvideva, da je treba izključiti Čangkajškove predstavnike iz OZN in dati pravico Kitajski, da zavzame svoje mesto v svetovni organizaciji. Velika Britanija pa se zavzema, da bi LR Kitajsko takoj sprejeli v mednarodno skupnost.

17. novembra se bodo v Helsinkih začeli predhodni pogovori med supersilama ZDA in SZ. Delegacijo ZSSR na ameriško-sovjetskih pogajanjih o omejevanju strateškega oboroževanja bo vodil namestnik ministra za zunanje zadeve Vladimir Semjonov. Obe delegaciji bosta šteli 6 članov, med katerimi bodo tudi vojaški izvedenci in znanstveniki.

PRED USTANOVNO SKUPŠČINO ZROP SLOVENIJE

Organizacija bo tesno povezana z ZZB

V soboto, 15. novembra, ob 9. uri bo v Ljubljani, v klubu poslanec (Puharjeva 7), ustanovna skupščina zveze rezervnih oficirjev in podoficirjev. Ob tej priložnosti smo se obrnili z nekaj vprašanji na tovariša Jožeta Merliaka, sekretarja republiškega iniciativnega odbora te zveze.

Najprej bi želeli nekaj splošnih podatkov o skupščini. Koliko bo delegatov, koliko je med njimi udeležencev NOV in koliko povojnih rezervnih oficirjev ter podoficirjev, ter druge značilnosti?

Delegatov bo okoli 130, izvolili so jih na občinskih skupščinah, ki so že vse končale svoje delo. Člani republiškega iniciativnega odbora so bili vsi izvoljeni za delegate na občinskih skupščinah. Med delegati je udeležencev NOV kakih 40 odstotkov, drugi so postali rezervni oficirji in podoficirji po vojni. Skupščine se bo udeležilo tudi kakih 40 gostov. Značilno za delo dosedanjih združenj rezervnih oficirjev in podoficirjev ter dosedanjih skupščin nove organizacije je, da smo v zadnjih letih zelo pomladili vodstva na vseh stopnjah. Odstotek mladih v vodstvih dosega kar 50 odstotkov.

V organizacijskem pogledu nam je vsebina skupščine več ali manj

že znana. Gre za ustanovitev samostojne organizacije rezervnih oficirjev in podoficirjev. Na čem bo vsebinski poudarek skupščine, kakšni so obrisi programa?

V naši republiki so prav tako kot po drugih republikah izvedli množično razpravo o tem, ali naj bo Zveza samostojna ali v sklopu ZZB. Medtem ko je v drugih republikah prevladalo mnenje, naj bo Zveza samostojna organizacija, je bilo pri nas v Sloveniji obratno. Okoli 80 odstotkov članov se je namreč opredelilo za to, naj bi bila Zveza še nadalje v ZZB. V zveznih merilih pa je bilo 80 odstotkov članov za ločitev, samo 20 pa za nadalje članstvo v ZZB. Tako smo se v Sloveniji morali prilagoditi volji večine in zdaj izvajamo tudi dejansko ločitev od ZZB v republiškem merilu.

Glavni poudarek skupščine bo na določanju smernic za nadaljnje delo, zlasti glede strokovnega iz-

popolnjevanja rezervnih oficirjev ter podoficirjev. Prav tako bo skupščina sprejela statut in program za bodoče delo. Predlog zanj so delegati že prejeli. Na skupščini bodo dokočno tudi sprejeli ime organizacije, ker je več različnih predlogov. Ti predlogi so: Zveza rezervnih oficirjev in podoficirjev, Zveza rezervnih vojaških starešin ter nekaj manj znanih in splošnih.

Ceprav bo organizacija samostojna, se nam zdi popolnoma razumljivo, da bo še naprej tesno povezana z Zvezo združenj borcev NOV. Kakšne naj bi bile oblike te povezave?

Pri republiškem odboru ZZB bo ustanovljena komisija za organizacijo vseljudskega odpora, ki jo predvideva statut ZZB. Ta komisija bo tesno sodelovala z bodočo organizacijo rezervnih oficirjev in podoficirjev, kakor se bo že imenovala. ZZB bo pomagala organizaciji rezervnih oficirjev in podoficirjev na področju obujanja tradicij NOV in prenašanja bojnih izkušenj na mlajše. Zveza bo tesno sodelovala tudi s štabom za organizacijo vseljudskega odpora SR Sloveniji, sekretariatom za narodno obrambo in vodstvi vseh družbenopolitičnih organizacij.

Zatorej ločitev Zveze od ZZB ne bo pomenila bistvenih sprememb v načinu dela.

Zdaj izhaja list »TV 15« kot glasilo ZZB. »Naša obramba« kot naslednica »Vojaškega informatorja« je strokovna revija, ki ima nalogo priobčevati gradivo o splošni obrambni vzgoji rezervnih oficirjev in podoficirjev. Kaj mislite glede povezanosti obeh listov, sodelovanja med uredništvi glede obrambne vzgoje in tudi razmejitve pristojnosti?

Mišljenje republiškega iniciativnega odbora je, naj bi bil »TV 15« organizacijsko glasilo Zveze, saj izhaja tedensko, medtem ko naša obramba izide desetkrat na leto. Zatorej so možnosti »TV 15« glede rednega obveščanja večje. To je hkrati tudi oblika povezave z ZZB. »Naša obramba« naj bi priobčevala gradivo iz programa urjenja rezervnih oficirjev in podoficirjev, »TV 15« pa bolj splošne strokovne zadeve in kajpak zapiske o organizacijskem življenju Zveze. Uredništvi naj bi tesno sodelovali in si izmenjavali izkušnje tako kot je v navadi med listi, ki obravnavajo sorodno tematiko.

Zapisal MP

Obračamo se na občinske odbore ZROP

Ob ustanovnih skupščinah Zveze rezervnih oficirjev in podoficirjev se obračamo na občinske odbore ZROP s prošnjo, da ob organizaciji skupščin poskrbijo, da bodo vsi člani naročeni na »TV 15«.

Kakor je namreč vsakemu rezervnemu oficirju in podoficirju potrebna naša obramba za strokovno izpopolnjevanje, tako mu je potreben »TV 15« kot organizacijsko in informativno glasilo. V skupnem listu rezervnih oficirjev in podoficirjev ter borcev NOV in vojaških vojni in invalidov se zrcali tudi povezanost obeh organizacij, tj. ZZROP in ZZB NOV Slovenije.

Po ustanovitvi samostojne organizacije ZROP bo »TV 15« še razširil rubriko o obrambni vzgoji; več prostora bo posvetil tudi informiranosti s tega področja, zlasti v novem koledarskem letu, ko bo povečal svoj obseg.

Vljudo prosimo vse občinske organizacije in vsa združenja rezervnih oficirjev in podoficirjev, da izberejo med članstvom tovariše, ki bodo imeli pregled nad naročniki in pridobivali nove. Za vsakega novega naročnika izplačamo 5,00 din provizije.

Seznane nevlh naročnikov pošiljajte na naslov: Uprava »TV 15«, Ljubljana, Beethovnova 10.

Uredništvo in uprava »TV 15«

Obisk pri predsedniku ZB „Danila Kumar“

Združenje borcev »Danila Kumar« iz ljubljanskega Posavja lahko upravičeno štejemo med najbolj prizadevna in plodna slovenska združenja borcev NOV. Mnogim je znana skrb te organizacije za članstvo, za družabnost, za negovanje tradicij NOV. Prisrčni in stalni so stiki Posavcev s pobrateni Kumrovcem, kjer bo tudi po njihovi zaslugi stal dom borcev vse Jugoslavije. Število članov ZB na ljubljanskem Posavju pa stalno narašča. Obenem s pritožnim priseljenih borcev v novozgrajene bloke narašča tudi število vprašanj, ki jih je treba urediti. Organizacija jih solidno rešuje — tako povedo vsi Posavčani.

Obiskal sem dolgoletnega predsednika ZB »Danila Kumar« in predsednika KS »Posavje« Janeza Dremlija. V sproščenem pogovoru je orisal dejavnost svoje organizacije, njene uspehe in težave, pa tudi splošno razpoloženje članov, predvsem njihovo družbenopolitično dejavnost. Petnajsti december 1968 pomeni zanje pomemben

mejnik, saj so takrat na svoji letni konferenci sklenili odstraniti pomanjkljivosti v organizaciji in izpopolniti njeno delovanje. Sklepe, sprejete na tej konferenci, vestno izvršujejo.

— Kaj mislite o sedanjih vlogi članov ZB v družbeno-političnem življenju?

— Poudarim naj stalnost sodelovanja borcev z Zvezo komunistov, Socialistično zvezo, Zvezo mladine, Zvezo prijateljev mladine in z drugimi organizacijami. Precej razširjena navada, da se borci udeležijo neke akcije kampanjsko in se »zaženejo« samo za kratek čas (na primer pred volitvami), lahko prinese tudi škodne posledice. Potrebno je kontinuirano sodelovanje skozi vse leto, kajti le tako se je mogoče spoznati z vsemi družbenimi dogajanjmi, v kateri odločilno in plodno posegamo tudi borci.

— Kako se odraža skrb organizacije za njene člane?

— Večidel je z zakoni določeno, kakšne pravice imajo borci. Toda

tudi za izvršitev zakona je treba mnogo dela. Zelo dobro deluje naša socialna komisija, ki budno spremlja življenje vsakega člana in takoj priskoči na pomoč, ko je treba. Ta komisija tesno in stalno sodeluje z občinsko komisijo za vprašanje borcev, pa tudi s krajevno skupnostjo in njeno komisijo za socialna vprašanja. Pomembno je tudi sodelovanje krajevne organizacije Rdečega križa. Doslej sta občinski odbor ZZB in občinska skupščina pokazala mnogo razumevanja za urejanje stanovaljskih vprašanj borcev. Nekaj malega je še ostalo v pristojnosti mestnega odbora ZB.

— Glas o pestrem družabnem življenju v vaši organizaciji gre širom po Sloveniji...

— Člani se zelo radi odzivajo vabilom na izlet v kak partizanski kraj, in v tem je del uspešnosti našega dela. Menim, da je za človeka, ki živi le med hišami svoje ulice, nujno spoznati svet, druge

(nadaljevanje na 15. strani)

Besede naših dopisnikov

RAVNE NA KOROŠKEM

Izlet invalidov

Vojaški vojni invalidi iz občine Ravne na Koroškem smo šli na dvodnevni izlet. Bilo nas je dva polna avtobusa. Na naši poti smo se najprej ustavili v Postojni, kjer smo si ogledali Postojnsko jamo in se odpeljali tudi do predjamskega gradu. Po ogledu zanimivosti v tem gradu smo nadaljevali vožnjo do Strunjana. V domu vojaških vojnih invalidov v tem obmorskem kraju so nam pripravili dobro kosilo. Pot smo nato nadaljevali skozi Istro do Valovin pri Puli, kjer smo prenočili.

Drugi dan samo se nazaj grede ustavili na Reki, kjer smo se, čeprav je močno deževalo, lepo razvedrili s krajšo vožnjo z motornimi čolni po morju. To je bilo še posebej zanimivo, ker je bilo med nami več starejših članov, ki so se tokrat prvič vozili po morju.

Čas nas je priganjal. V programu smo imeli še obisk zagrebškega velesejma. Ogledali smo si ga prav vsi in večina med nami tudi prvič. Ko smo odhajali iz Zagreba, je bila že noč in med vožnjo proti domu smo lahko opazovali le še zelo velik promet avtomobilov.

Slabo vreme, pomanjkanje časa in veliko število udeležencev izleta, vse to nas je oviralo, da si nismo mogli ogledati kaj več spominskih obeležij. Upamo pa, da bomo to lahko izvedli, ko pojdemo prihodnjič na izlet. Vsi udeleženci tega izredno lepega izleta so menili, da je treba tudi v prihodnje organizirati take izlete.

MATEVŽ NAGERNIK

LOŽ

Iz življenja borcev v Kovinoplastiki

Aktiv ZB v Kovinoplastiki Lož šteje 42 članov, ki imajo priznано udeležilo v NOV v dvojnem štetju in 22 članov, ki so samo člani ZB. Deluje že deveto leto, ob ustanovitvi je povezoval 76 članov, medtem ko je bilo takrat v tovarni 560 delavcev. Torej je v devetih letih zapustilo tovarno 34 članov ZB, izmed katerih jih je bilo največ upokojenih.

Odbor aktiva si je v tem času skupno s samoupravnimi organi precej prizadeval, da bi bili borci zaposleni na primernih delovnih mestih in da bi dobivali temu primerne osebne dohodke. Za nekatere bolne člane je aktiv izposloval, da so jih poslali na zdravljenje ali na okrevanje.

Podjetje se borcev spomni vsako leto ob dnevu borca z darili — knjigami s čestitkami, sindikat pa jim omogoči izlet. Tako so borci iz Kovinoplastike do zdaj obiskali bolnišnico Franjo, Begunje na Gorenjskem, Bled, Bohinj, Brnik, Frankolovo, Celje, Črnomelj in več drugih krajev.

Večkrat se borci tudi sestanejo in se pogovorijo o svojih težavah, zlasti o zdravju in bolezni, ter se seznanijo s spremembami v zakonodaji, ki se nanašajo na borce. Takih in podobnih sestankov pa bi bilo treba še več.

Da je aktiv tako delaven, je v precejšnji meri tudi zasluga njegovega dolgoletnega predsednika Lada Žnidaršiča. Zaradi njegovega dela in dela drugih članov odbora so mnogi člani aktiva mnenja, da naj bi odbor tak, kot je zdaj, še nadalje vodil aktiv.

SLAVKO BERGLEZ

ZIROVCI

Hvala vam

Naš praznik je mimo. Jurišni bataljon 31. divizije je dobil domovinsko pravico v Zireh. Dobil jo je prav tam, kjer je bil ustanovljen in od koder se je podajal v boj. To so mu podelile občine Logatec, Škofja Loka in Idrija. Podelili so mu jo vsi Zirovci.

Da, 19. oktober 1969 je mimo. Ostali so spomini, prijetni vtisi in spomeniki. Ostali so prijetni vtisi v slehernem pripadniku tega bataljona, ki se je po 25 letih zbral v svojem rojstnem kraju kot en mož. Ti prijetni spomini so ostali tudi v svojih padlih ki so od preživelih poslušali zgodbe o svojih fantih. Še danes ne moremo pozabiti ostrega pogleda Skomavčeve mame, ko je od županov sprejemala spominsko plaketo za padlega sina Janeza. Koliko takih pogledov orosenih s solzami, ki so izražale žalost, pa tudi ponos.

V Zireh je ostal edinstven spomenik orožja, ki je zmagovalo. Delo našega borca Toneta Svetine.

Da je slavnost dosegla tak obseg, da je bila tako pripravljena in tako čudovito podana gre zasluga vrlim Zirovcem. Vsem tistim skromnim in tihim sodelavcem, ki jih je organiziral in povezal žirovski odbor ZB. Posebna zahvala pa gre gostoljubnim prebivalcem Dobračeva, ki so borce sprejeli z odprtimi rokami, kot so to delali med vojno. Zato odbor bataljona čuti za potrebno, da se javno zahvali prav vsem občanom Zirov in Dobračeva, odboru ZB in svetu krajevne skupnosti, ki je bil glavni organizator te velike slavnosti, ki jo po obsegu in kvaliteti žiri doslej ne pom-

nijo. Posebno zahvalo izreka odbor šolski mladini, ki se je slavnosti polnoštevno udeležila, ter borcev in drugim pripravila tako lep sprejem in kulturni program. Odbor se nadalje zahvaljuje skupščinam občin Idrija, Logatec in Škofja Loka za podelitev domicila in za vse kar so storile da uspeh ni izostal. Posebna zahvala velja delovni skupnosti tovarne Alpina in njenemu direktorju, ki je naše borce tako gostoljubno sprejel.

Bili bi krivični, če ne bi izkoristili te prilike in se še posebej zahvalili glavnim organizatorjem, ki imajo levji delež za tako lep uspeh. To so predvsem predsednik občinskega odbora ZB Heron Šubič, ravnatelj šole »Padlih prvoborcev« tovariš Čepelak, predsednik občinskega odbora ZB Logatec Jule Strlič in predsednik Občinskega odbora ZB Škofja Loka Mirko Tolar.

Posebej se odbor zahvaljuje predsednikom vseh treh občinskih skupščin Vinku Haložanu, Zdravku Krvinu in Stanku Murovcu.

Odbor je bil prepričan, da izraža skupno misel vseh njenih pripadnikov, da je bil to začetek velikega sodelovanja, ki naj ponovno potrdi partizansko geslo, da so ljudstvo in vojska eno. Da brez ljudstva ni vojske in brez vojske ni ljudstva.

Spoštovani Zirovci, delavci, kmetje in mladina, še enkrat iskrena zahvala za vse kar ste storili, da so se naši borci tako prijetno počutili v vaši sredi.

Predsednik: IVAN LEBAN

Tajnik: ZDRAVKO VIDRIH

NOVO MESTO

Pionirji po poteh 12. SNOUB

Devetindvajsetega oktobra, ob obletnici napada partizanov na postojanko Bučko, praznuje občina Novo mesto svoj praznik. V čast praznika so na pobudo odbora borcev 12. SNOUB in v sodelovanju z občinsko zvezo prijateljev mladine med drugim organizirali tudi pohod pionirjev po poteh 12. SNOUB.

Pionirji osnovnih šol iz Novega mesta, Podgrada, Stopič, Šmihela in Otočca so odšli na pot že zgodaj zjutraj. V Novo mesto so prišli okrog desete ure. V dvorano prosvetnega doma, kjer je bila svečana seja skupščine, so vko-rakali s pesmijo »Mi smo mladi pionirji« in izročili pozdrave predsedniku občinske skupščine Francu Kzharju, bivšemu komandantu 1. brigade VDV pa šopek nagel-nov. Slavnost ob koncu pohoda,

v katerem je sodelovalo več kot 70 pionirjev, je bila v gostišču Breg v Novem mestu, kjer so zastopniki odbora 12. SNOUB izročili vsem sodelujočim brošuro »Dvanajsta narodnoosvobodilna udarna brigada«.

Pionirji so se vrnili s pohoda veseli in zadovoljni, posebno v lepem spominu pa jim bodo ostala srečanja, ki so jih borci 12. SNOUB prirejali na posameznih točkah pohoda in jim pripovedovali spomine iz vojnih dni.

JOŽE LUŽAR

IVANČNA GORICA

Počastitev padlih borcev

Združenji borcev NOV v Ivančni gorici in Stični sta zelo lepo počastili spomin na padle borce.

Na dan mrtvih je bila velika žalna svečanost pred zdravstvenim domom »Narodnega heroja Jožeta Kovačiča« v Ivančni gorici.

Pri tej svečanosti so sodelovali: Pevski zbor gasilcev iz Stične — pod vodstvom prof. Pavla Žagarja; recitatorji iz stiške gimnazije in onosovnošolci iz Stične.

Govorili so predstavniki ZB iz Stične in Ivančne gorice.

Enak spored je bil tudi 2. novembra na stiškem pokopališču. Teh svečanosti se je udeležilo zelo veliko občanov, saj so v tem

kraju zelo zavedni ljudje, ki visoko cenijo žrtve, ki so nam priborila lepšo bodočnost.

Na spomeniku padlih borcev v Stični je vklesanih 68 imen žrtev. V Ivančni gorici, na stavbi zdravstvenega doma narodnega heroja Jožeta Kovačiča, pa 82 imen. To dokazuje, da sta Stična in Ivančna gorica prispevali zelo veliko žrtev za našo svobodo in lepšo bodočnost.

STEFAN OBLAK

Obvestilo

Občinski odbor Zveze združenj borcev NOV Celje namerava ob 25-letnici osvoboditve zapornikov iz »Starega piskra« prirediti srečanje v Celju z osvobojenimi zaporniki in tistimi, ki so akcijo izvedli.

Prosimo vse, ki so bili v noči od 14. na 15. december 1944 osvobojeni, naj sporočijo na občinski odbor Zveze udruženja borcev NOV Celje, Gledališka 2 svoj točen naslov in če se bodo udeležili srečanja, najkasneje do 17. novembra 1969.

Prosimo, da opozorite na to prijavo tudi vse tiste, za katere veste, da so bili ob tej akciji med osvobojenimi.

Ko bodo zbrane prijave, bo občinski odbor Zveze združenj borcev NOV poslal vsem prijavitelcem še posebno vabilo s sporedom.

Občinski odbor ZBZ NOV Celje

V GOSPODARSKI ZBORNICI SLOVENIJE

Sestanek odbora za časopisno dejavnost

Svet za grafično industrijo in informativno dejavnost pri zvezni gospodarski zbornici ni sprejel predloga za podražitev roto papirja za časopise. Že nekaj dni po tem sestanku v Beogradu pa so v Vidmu v tovarni »Đuro Salaj« predstavniki tako imenovanih »republiških« časopisov načelno sprejeli predlog papirničarjev za podražitev roto papirja. To so med drugim ugotovili na tretji seji odbora za časopisno dejavnost pri republiški gospodarski zbornici, hkrati pa so člani odbora obso-dili dogovarjanje, ki je potekalo brez sodelovanja večjega dela podjetij, včlanjenih v ta zbornični odbor. Ponovno so zahtevali, naj bi na sestanku vseh treh panog: gozdarstva, proizvajalcev papirja in časopisnih hiš ter izključno v okviru zbornice ocenili zahteve za podražitev ter ugotovili, do katere meje naj bremena morebitne podražitve papirja prevzamejo in n-sijo posamezne panoge.

Podrobnosti pa so še naslednje: papirničarji želijo podražiti papir od 1.66 na 1.90 din za kilo-

gram, da bi laže dobili celozluzni les. Vendar papirničarji na sestanku s predstavniki imenovanih »republiških« časopisov niso zagotovili zanesljivih dobav papirja niti po morebitni podražitvi. Nenavadna je torej tudi neznanja, ali bo papirja za časopise na našem trgu dovolj, če bo dražji. Okoli 90 odstotkov časopisov v Sloveniji pa je že zdaj na meji rentabilnosti ali pa so že nerentabilni. Grozijo pa še druge podražitve. Sedaj na primer v soglasju z odborom za časopisno dejavnost obravnavajo tudi nekatere predloge iz PTT za podražitev dela teh uslug.

Ali bo naš tisk z dnevnimi časopisi vred dražji? Če upoštevamo, da imamo prednosti v proizvodnji lesa, celuloze in papirja, časopisni papir ne bi smel biti dražji. Predvsem pa ta podražitev ne bi smela biti dosežena enostransko, zgolj na škodo ene panoge in z dogovarjanjem izven zbornice.

V tem smislu, da neprestani podražitveni pritiski nikamor ne vodijo, še zlasti pa ne k uresničevanju reforme, je treba razumeti tudi predlog odbora za časopisno dejavnost pri republiški gospodarski zbornici, naj bi njegovi člani ustanovili skupno prodajno mrežo za posredovanje tiska.

J. BLATNIK

Ob tabornem ognju

Smer je nakazana — čaka nas delo

Najvišji delovni dogovor udeležencev NOB, šesti kongres, je za nami. Na njem sprejeti sklepi so objavljeni; s tem so nakazane naloge in problemi, ki jih bo treba urejati v prihodnjem obdobju.

Sklepi kongresa, ki so plod razprav in predlogov delegatov, so jasni in nakazujejo smer dela vsem organizacijam in članstvu ZBZ NOV. Zato je razumljivo, da veljajo ti sklepi za vse organizacije — od združenj pa do republiških odborov in zveznega odbora. Vsaka organizacija jih je dolžna izvajati v taki meri, kolikor to sodi v njeno področje dela.

Temeljno smer dejavnosti ZBZ NOV v prihodnje pa je najlepše nakazal predsednik Tito v svojem pozdravnem pismu kongresu, v katerem med drugim pravi:

»Očitno je, da se mora Zveza združenj borcev po svoji sestavi, programskih ciljih in praktičnem delu vse bolj razvijati in delovati kot politična organizacija, kot zveza bivših vojakov — revolucionarjev in vse življenje aktivnih borcev za socializem. Tehnost in družbenozgodovinski pomen nalog, ki jih mora naša družba reševati, zahteva tudi od Zveze združenj borcev, da je neposredno pričujoča in dejavna v našem celotnem družbenopolitičnem življenju. Treba je delati javno in demokratično, pri tem pa uporabiti vsa javna komu-

nikacijska sredstva, delovati na odprtih tribunah, v kulturnih, športnih in drugih organizacijah, ki so pripravljene vsestransko podpreti naše progresivno delo.«

Kongresni sklepi, ki zadevajo družbenopolitično dejavnost in organizacijske zadeve, so bili prav gotovo sestavljeni pod vtisom pobude, ki jo je tovariš Tito nakazal v svojem pozdravnem pismu. Ti sklepi pomenijo za nadaljnje delo organizacij ZBZ NOV osnovo, na kateri mora sloneti njihovo delo, oziroma izvajanje nalog na vseh področjih: v pripravah na splošno ljudsko obrambo, pri negovanju revolucionarnih tradicij, pri urejanju socialno-ekonomskih problemov udeležencev NOV in vojaških vojnih invalidov. Pri vsem tem pa je še posebno pomembno načelo, da se mora ZBZ NOV vse bolj razvijati in delovati kot družbenopolitična organizacija, kot zveza bivših partizanov, ki so še vedno aktivni revolucionarji in borci za socializem. Razumljivo je, da mora zato sodelovati tudi z nacionalnimi in mednarodnimi organizacijami bivših borcev; tudi za to področje nakazujejo sklepi kongresa osnovne smernice.

Seveda sama volja, da izvajamo sklepe, še ni dovolj; potreben nam je tudi ustrezen način dela, ustre-zna sistematika.

Spričo ugotovitve, da so kongresni sklepi tesno povezana celota, bi bilo napačno zavzemati se samo za uresničevanje ene vrste sklepov, druge pa zanemarjati.

Prav tako nam mora biti jasno, da borčevska organizacija ne more uresničevati sklepov sama, marveč le v tesnem sodelovanju z drugimi družbenopolitičnimi organizacijami in organi uprave. Torej je povsem lo-

gično, da izvajanje sklepov o družbenopolitični dejavnosti in organizacijskih zadevah ne pomeni vzpostavitve neke nove linije, ki bi jo izvajala samo ZBZ NOV. Gre za še tesnejšo povezavo z Zvezo komunistov in SZDL ter seveda z organi upravljanja. Upoštevati moramo tudi nujno potrebo po medrepubliškem in medobčinskem sodelovanju. To je še toliko bolj potrebno, ker bo organizacija pri svojem delu upoštevala izkušnje in uspehe na tem ali onem območju.

Prenašanje revolucionarnih tradicij na mladino bo najlažje izvedljivo v povezavi z uveljavljanjem načel o pripravah na vseljudski odpor. Pri delu na področju tradicij pa ne smemo prezreti neke pomanjkljivosti. Kadarkoli nanese beseda na revolucionarne tradicije — pa bodisi da gre za navadne pogovore, za pripovedovanje mladini ali predavanja — skoraj vedno začnemo z opisom okupacije, ustanovitvijo OF in dogodki v tej zvezi. Res je sicer, da se je takrat začela množična akcija. Temelje za vse to pa je med obema vojnama gradila Komunistična partija s svojim legalnim in ilegalnim delom. Gre torej za kontinuiteto med predvojno revolucionarnostjo in zmagovito narodnoosvobodilno borbo.

Izvajanja kongresnih sklepov ne smemo pojmovati kot praktičistično izvajanje navodil, marveč kot naloge, ki jih je treba temeljito premisliti in razčleniti ter se jih lotiti v sodelovanju z drugimi družbenopolitičnimi dejavniki. Le po tej poti bomo lahko dosegli uspehe, ki bodo v skladu z našim družbenim poslanstvom.

V. M.

Is zgodovine revolucije in ljudskega odpora

Boj Savinjskega bataljona na Dobrovljah

Obdobje po prihodu II. grupe odredov na Štajersko, jeseni 1942, je bilo eno najtežjih v zgodovini štajerskega narodnoosvobodilnega gibanja. Nemški okupator se je namreč namenil gibatorju zadati smrtni udarec z vsemi mogočimi sredstvi in za vsako ceno, z oboroženo silo, z nepopisnim terorjem, ki ga je utemljeval kot povračilo za partizanske akcije in ki ni nikoli prejel ne pozneje dosegel take krutosti, saj je bilo v 21 streljanjih v Mariboru in Celju v letu 1942 ustreljenih kar 866 talcev, nadalje z vrinjanjem provokatorjev v osvobodilno gibanje, pa »raztrgancev« v gozdove in vasi, z vcepljanjem nezaupljivosti in zmede na terenu in v partizanske vrste in še drugače. Sovražnik je postavil partizanske enote na področju, tako na gosto prepletenem s komunikacijami in z lahko gibljivimi ter premočnimi oboroženimi silami v vedno tesnejši precep: ali izvrševati partizanske naloge in s tem izpostavljati že tako zdesetkane svoje družine, sodelavce in podpornike okupatorjevemu maščevanju — streljanju, odgonom v koncentracijska taborišča in podobnim ukrepom, ali pa se izogibati akciji, se spuščati v stalni defenzivi postopoma pobijati ter životari v malodušju, nesoglasjih in moralnem propadanju.

Nemški okupator je z okrepljenimi silami načrtno obkoljeval in preiskoval posamezne predele. Njegove ofenzivne akcije so se vrstile ena za drugo do razbitja Savinjskega bataljona na Dobrovljah v začetku novembra 1942, uničenja Pohorskega bataljona v začetku januarja 1943 ter dela Kozjanskega bataljona sredi februarja 1943. A naj je bilo stanje še tako brezupno, partizan se je kmalu spet pojavil, razrasle so se čete in bataljoni...

Štab II. grupe odredov je napenjal vse sile, zastavil vse svoj vpliv in avtoriteto, da bi s silami, ki jih je imel na razpolago, poživljal osvobodilno gibanje. Najprej je poskušal z razpošiljanjem posameznih čet zanetiti plamen borbe na vseh straneh ter preko čet razviti široko politično delo. Ko je uvidel, da čete spričo stalnih in koncentriranih nemških napadov same niso zmogle te naloge v dovoljni meri, jih je do konca oktobra združil v bataljone. Nato je ob vsaki priložnosti pošiljal štabe in poveljstva v akcije ter hkrati nudil tudi terenskim političnim delavcem zaščito in pomoč pri delu. Da bi bataljoni dosegli zaželene uspehe, so sami člani grupnega štaba s zaščitno patruljo vodili bataljone v ofenzivne akcije.

Ko je štab Savinjskega bataljona proti koncu oktobra 1942 polical v bataljonsko sestavo svoj 2. (Džekovo) in 3. (Veličkovo) četo, ki sta delovali v zasavskih rudarskih revirjih in spodnji Savinjski dolini, so se enote sešle blizu Podvrha pod Dobrovljami. Med sicer pristrčnim snidenjem so borci z žalostjo ugotavljali, da jih je v kratkem obdobju dveh mesecev že precej popadalo, predvsem iz Džekove čete. Zbranim partizanom je komisar Dušan Kveder-Tomaž razložil politični in vojaški položaj, jih prepričal, da se že kažejo znaki o izboljšanju razmer na Štajerskem in jim tudi zagotovil, da bodo prav zaradi tega lahko prezimili pri kmetih.

Potem ko se je Veličkova četa z vodnikom Vinkom Turnšek-Robljem, tamkajšnjim domačinom, v noči na 29. oktober pri Rovšniku v Podvrhu oskrbel z živčevjem, se je bataljon namenil na Dobrovlje. To se je dogajalo v času, ko je okupator sprožil na področju Dobrovlje — Nazarje — Črete prvo večjo protipartizansko akcijo s štirimi močnejšimi vermanskiimi patruljami, pač zaradi čedalje večje aktivnosti Savinjskega bataljona na območju Dobrovlje in bližnjega okoliša, posebno še po akcijah v Kokarjah 24. oktobra, pri Sv. Joštu 25.

in 27. oktobra, Rečici ob Savinji 27. oktobra, ko se je partizanska vojska oskrbel z več kot eno tono živeža, tobačnimi izdelki, blagom, perilom in drugimi, nadalje po oskrbovalni akciji 28. oktobra v Podvrhu ter ustrelitvi vermanskega sturmführerja Franca Garberja v Nazarjah 29. oktobra zjutraj.

Po spopadu z 2. vermansko četo z Vranskega nekaj pred polnočjo 29. oktobra pri Stopniku nad Vranskim se je Savinjski bataljon prestavil še više, proti Petorju (kota 793), naslednji dan, 30. oktobra pa še naprej proti Čreti. Ta dan opoldne so začele proti Savinjskemu bataljonu prodirati iz vseh okoliških oporišč močnejše nemške sile.

Ko je zadnjega oktobra zjutraj odšla partizanska skupina s kotli po vodo k niže ležečemu studencu, jo je partizanski stražar z grebena onkraj soteske opozoril, da se proti njim vzpenja sovražnikova kolona. Kakor hitro so zatem vodonosci prispeli s to nivo v tabor, se je bataljon razmestil na kar najbolj ugodne obrambne položaje. Bataljonski komandant Janko Sekirnik-Simon, zavedajoč se bataljonove prednosti, je borcem ukazal, naj Nemce zadržujejo toliko časa, da bi kuharji razdelili zatek in pospravili kuhinjo. Z napadom so prvi začeli Nemci. Vendar jih je partizanska vojska že kar v začetku potisnila nazaj v dolino. Med tem so kuharji res že opravili svoje delo, borci so dobili po porcijo žgancev. Vendar so jih po jedi večidel šele pozneje, na novih položajih vrh hriba, kjer je bil prostor za obrambo še boljši. In res, kakor je bilo partizansko vodstvo predvidelo, Nemci so prilezli za njimi v strmino skorajda po vseh starih. Borci, nameščeni v polkrožni obrambi nad njimi, so jih opazovali, kako se približujejo. Spustili so jih, kar se je le dalo, na blizu, nato pa so jih na povelje zasuli z vsem strelnim ognjem pa še z ročnimi bombami. Po tako nepričakovanem udarcu je sovražnik komajda pobral mrtve in ranjene ter jih v divjem begu odvel s seboj v dolino.

Kakor je razvideti iz ohranjenih nemških poročil, je do te borbe okrog pol desetih dopoldne prišlo na koti 793, to je tri kilometre jugovzhodno od cerkve pri Mariji Čreti. Na nemški strani so poleg 2. vermanske čete z Vranskega sodelovale tudi enote iz drugih nemških oporišč. V borbi je imela 7. vermanska četa iz Rečice ob Savinji tri mrtve in šest ranjenih, vermanski vod z Gomilkega pa enega mrtvega. Tega pa niso mogli rešiti z bojišča; pozneje so ga našli sezutega in slečenega, ob njem pa partizansko sporočilo: »Tukaj leži mrtve fašista. Po borbi, ki je trajala pol ure, in ko so borci na bežečega sovražnika sprožili še velike skale, se je leta umaknil nekaj sto metrov v dolino, partizani pa nad vse razpoloženi v novi tabor proti Tolstemu vrhu blizu Črete. Tako jih nemške okrepitve 7. in 9. vermanske čete v jakosti 80 mož niso mogle več zaslediti, sicer pa se je tudi že stemnilo.

Tudi naslednji dan nemške sile, okrepljene še z novimi vermanskiimi enotami ter orožništvom, niso dosegle nobenega uspeha, ne na tem področju ne okrog Zahomca, Črnega vrha in Lok, kamor naj bi se bili po nekkih znakih usmerili partizani z Dobrovlje. V resnici je tedaj na isto področje predel Moravski bataljon na svojem pohodu proti Savinjski dolini.

Med tem časom se je bataljon zadnjega oktobra oskrbel z živčevjem pri kmetu Martinu Kokovniku na Čreti, naslednjo noč je izvedel večjo rekvizicijo pri Ivanu Vadianu v Tešovi, katerega sin se je udeleževal pri vermanih, v noči od 3. na 4. november pa se je na poti v novo akcijo v dolino zglasil še pri Valentinu Punču na Čreti.

Medtem ko se je komandant II. grupe odredov Franc Rozman-Stane že konec oktobra s patruljo odpravil k Pohorskemu bataljonu, so se namreč politikomisar Dušan Kveder-Tomaž in komandantov namestnik Peter Stante-Skala ter štab Savinjskega bataljona dogovorili v sodelovanju s terenskimi političnimi delavci pod vodstvom okrožnega sekretarja KPS za Savinjsko dolino Albina Vipotnika-Strgarja za premeteno akcijo, v kateri naj bi pobili nekaj sovražnikov in se polastili njihovega orožja. Šlo je za napad na poštni avtobus, ki je vsak dan vozil iz Gornjega gradu na železniško postajo v Šmartnem ob Paki, na njegovo predhodnico s tremi oboroženci na motornem kolesu s prikolico ter zaščitnico s štirimi v patruljnem avtomobilu. Akcijo naj bi izvedli v Spodnjih Krašah.

Zgodaj zjutraj 4. novembra se je torej bataljon odpravil z Dobrovlje. Za vodilce določeni borci — domačini, ki so poznali poti in razmere, so bili: Ivan Mogu-Marko, Franci Zmavc-Mrazkov in Robi

Turnšek-Vinko. Skupaj z grupnim štabom jih je bilo nekaj nad sedemdeset, trije pa so ostali za stražo v taboru. V dobrih dveh urah so bili že nad vasjo Kraše ob Dreti, nato pa so se borci po vnaprej določenem načrtu razmestili v tri zasede ob cesti, oddaljene približno sto do stopešdeset metrov vsakebi — kolikor naj bi bile pač med seboj oddaljeni predhodnica, avtobus in zaščitnica. Vse tri zasede naj bi istočasno udarile vsaka po svojem vozilu.

Kmalu po sedmi uri se je pripeljal iz gornjegrajske smeri tovorni avtomobil, ki je sicer prevahal živež za nemško posadko v Gornjem gradu. Ko so ga ustavili, zapeljali v stran ter zadržali vozika, je v partizansko past zašel verman Maks Skolopnik, doma nekje pri Ptuj. Ker je bila njegova parabola le preveč vabljiva, se je vanj zakadil sam komandant Simon še z dvema borcevoma, ga razorožili in odvedli k zasedi. Ko se jim je od tam skušal izmakniti, so ga zvezali. Parabolo je Simon nekaj pozneje podaril Mitji Ribičiču-Ciriku.

Končno so se nekako ob pol devetih dopoldne le prikazala pričakovana vozila, zapeljala so čez most nad Dreto, in ko je bil avtobus pri srednji zasedi, so na Simonovo povelje borci istočasno vžgali po transportu. Med prvimi sta padla dva esesovca — pošta na zaščitnika na motornem kolesu. Komisar Tomaž, ki je bil pri osrednji zasedi, je opozoril potnike v avtobusu, naj poležejo. Tudi odpor zaščitnice v patruljnem avtomobilu je bil kratek. Pobitimi Nemcem so na hitro pobrali puškomitraljez s 17 šaržerji, avtomatsko pištolo, 5 pušk, 7 revolverjev, 50 nabojev ter opremo, zažgali vozila ter se z ujetim vermanom vrnili brez lastnih izgub v hrib. Po nemških podatkih je padlo šest mož SS-poštne zaščite, potnikov pa da je bilo ranjenih sedem. Sam avtobus so rešili pred požigom vermani, ki so iz dva kilometra oddaljenega oporišča Šmartno ob Dreti takoj po prvih streljih že hoteli napadenim na pomoč. In da bi partizanom zaprli pot na Dobrovlje, so jih poskušali ovirati tu

di pri umiku. Četudi so vermani streljali za njimi z dumdukami in povzročili nekoliko zmede, ker borci niso vedeli, ali je sovražnik spredaj ali zadaj, se jih je bataljon le otresel in tudi to pot brez izgub. Od vermanov pa je bil eden hudo ranjen ter je pozneje umrl. Bataljon je bil v taboru blizu Sv. Jošta nad drugo kapelico (Sv. Gervazij in Protazij) še pred poldnevom in so borci polegali k počitku do večera.

Ko je zastopnik komandanta varnostne službe v Celju SS hauptsturmführer Strohmeier v zelo nujni telefonski depeši 4. novembra obveščal komandanta Lurkerja v Mariboru, da je v napadu sodelovala tudi znana Veličkova četa, ga je tudi opomnil, da je celjska gestapovska izpostava pred kratkim opozorila policijo in vermanski, naj nujno izvedeta na Dobrovljah večjo akcijo, ki ji bo uspeh vsekakor zagotovljen, pač zaradi zanesljivih obveščevalnih poročil zaupnikov, ki so tam delovali. Spričo najnovejših zaupniških sporočil in izjav ujetnikov, da je na Dobrovljah večji partizanski odred, je sedaj Strohmeier nujno prosil, naj Lurker izposluje pri poveljniku redarstvene policije takojšnjo veliko protipartizansko akcijo z vsemi razpoložljivimi silami in ob pritegnitvi vojske.

Naslednja dva dni, 5. in 6. november, je bataljon taboril na drugem koncu Črete. Skupina kakih 30 partizanov, večidel iz Džekove čete, je v noči na 6. november zasedla Vologe nad Vranskim ter se pri kmetih, po domače pri Podgorški, Zagozenu in Letošniku oskrbel z večjo količino živeža. Vračali so se ob pol dveh zjutraj. Takoj ko je sovražnik zvedel zanje, je poslal za njimi patrulje iz Šmartnega ob Dreti. Med temi si je ujeti verman, sedaj pod partizanskim imenom Tiger, s svojim zadržanjem na vso poskušal pridobiti zaupanje stražarjev in drugih borcev. Govorilo je, da je celo napisal pismo svojim prijateljem, naj pridejo v partizane. Tudi sicer je mnogo govoril o razmerah v dolinskih postojankah, še posebej pa o nekem kmetu pod Menino planino, ki naj bi delal na obe strani, za Nemce in partizane. Tudi se je ponudil za vodnika do tistega kmeta. Tako so se, napol zaupajoč mu, dogovorili za odhod, da bi se pri izdajalcu z rekvizicijo oskrbeli z živčevjem. Vendar se je patrulja ob svitu vrnila v tabor brez hrane in brez ujetnika. V temni noči jim je bil pobežnil kljub temu, da ga je vedno kdo od partizanov stražil. Ko so komandantu Simonu poročali o tem, se je po posvetu z grupnim štabom odločil za umik proti Menini planini.

Bilo pa je že prepozno. Sovražnik je že v noči na 7. november za eno svojih največjih protipartizanskih akcij zbral proti Savinjskemu bataljonu poleg orožništva, vermanskega in vojske iz bližnje in daljne okolice še I. in II. bataljon 19. policijskega polka, III. bataljon 1. policijskega polka, III. bataljon 24. policijskega polka ter 1. in 3. orožniško rezervno motorizirano četo »Alpenlanda«.

Še pred pohodom je Dušan-Kveder-Tomaž določil Viktorja Šofterja-Miho in Robija Turnška-Vinka za stalno zvezo med Dobrovljami, Revirji in Moravskimi ter jima naročil, naj 10. in 11. novembra čakata na javki v Črnem grabnu nad Kokarjami na komandanta Franca Rozmana-Staneta, ko bi se vrnil s Pohorja; povežala naj bi ga z bataljonom. Kamorkoli sta se zatem Hiha in Cene obrnila, proti »angleškima« barakam, proti Čreti, Joštu, Tolstemu vrhu, povsod sta slišala in opazila nemške skupine. Potem pa se je tudi že začel boj.

Ko je namreč partizanska predhodnica 3. čete dopoldne na prelazu Lipa opazila namško zasedo, je takoj ustrelila po njej, Nemci pa po partizanih. Partizanska glavnina se je tako zaradi streljanja umaknila nazaj v bliž-

nji gozd, njej pa je sledila tudi predhodnica. Ker se je hotel štab izmakniti brez spopada, se je bataljon vrnil na hrib in polegel v kritje v visoki travi med redkimi smrekami in štori. To je bilo na vrhu nad Krefljevo domačijo blizu Sv. Jošta in planine Krešice (Korošice). Druga četa se je namestila v smeri proti Sv. Joštu in Planinčevi domačiji, prva četa je bila obrnjena proti Golim vrtačam, tretja četa pa proti Tolstemu vrhu.

Okrog enajstih dopoldne zagledajo borci nemške čelade, kako se pod njimi zvrščajo na desno in levo. Potem pa se kolona kakih petdeset Nemcev usmeri po taisti poti, po kateri so se prej umaknili partizani, po golem grebenu, nato pa še naprej in desno spodaj mimo partizanskih položajev. Prvi na sovražnika ustrelil mitraljezec prve čete Slavko Pintar-Robin, takoj za njim pa še Jože Peskar-Fric iz tretje čete. Kljub rafalom se nekaj sovražnikov kar zaletel proti partizanskim položajem. Razvije se divji spopad. Povsod grmenje in pokanje, napadajoči Nemci se mečejo ob tla, se zopet dvigajo, kričijo, streljajo, mečejo bombe. Trikrat se zaletijo v napad, a ne morejo prodreti. Najtežje je na položajih prve čete. Zdaž začnjenjo še z lahkim minometi in tromblonkami. Tu in tam bolesten kriki ranjenec. Od nekd povelje za umik. Nekateri se že dvigajo, a komandant Simon ukaže nazaj na položaje. Nemci se že kar nevarno približujejo. Sedaj se branijo borci z ročnimi bombami. Bolničarji in tudi drugi odnašajo ranjence. Položaji se redčijo. Streliva začnjenja primanjkovati. To je najhujša zaga. V tem trenutku se štab odloči za preboj glavnine proti Menini planini in sicer za skupen preboj s položajev druge čete, kjer naj bi se v ta namen zbrale vse partizanske sile. Nemci takoj opazijo premike na partizanski strani in še srditeje napadejo tam, kjer skorajda ni več partizana. Udarjajo tudi po umikajočih se. Najhujši pritisk je nasproti prve in tretje čete, kjer sovražnik končno le prodre proti vrhu. Tam pa se zbira tudi bataljon za preboj. A tisti, ki so na severni strani, že ne morejo več navzgor do glavnine — odrezani so. Glavnina je sedaj v naskoku, a povelj ni slišati. Vsakdo se zato sam odloča za izhod iz jeklene toče. Skupina kakih deset borcev se prva kot klin zagotovi v sovražnikove vrste, v koloni se sklonijo požeženo v dolino. In že so iz središča spopada, še jasa, in vsi hkrati so čez njo. Sovražni strojnični ogenj jim zaradi silovitega naleta ne pride več do živega. Prihnejo v gozd pa naprej v greben. Toda, pred njimi je edini izhod — čez skalno steno. Med vzpenjanjem, komaj da so neke sredi navpične stene, jih začno Nemci obstreljevati z nasprotnega pobočja, z razdalje kakih sto metrov. Polovica se med tem že reši na vrhu, nekaj pa se jih skotali nazaj v dolino. Tisti, ki se rešijo, se izčrpani požeženo z zadnjimi močmi eden za drugim v bližnji gozd in še naprej. Z njimi so tudi ranjenci. Proti Zasavju jih zanesljivo vodi kurir Lovje Čede-Iztok.

Glavnina se je prebijala v smeri Krešice (kota 1055), pod njo med Planinčev in Remičev (Mežnarjevo) domačijo, mimo Sv. Jošta ter po robu proti vasi Merince v dolino. Prva je bila v naskoku druga četa, za njo grupni štab in končno še prva četa. Avgust Remic-p.d. Mežnar s Sv. Jošta se spominja izjave Jožeta Planovška-Jake, da je na umiku na Pečevnikovi rebri zadelo Simonovega kurirja. Prosil je komandanta, naj ga ustrelji, a Simon tega je ni mogel storiti, tako da je kurir za tem umrl. Nemci ga niso našli, pokopali pa so ga na mestu, kjer je umrl.

Potem ko se je štab v najtežji situaciji odločil za preboj glavnine, so borci zvedeli za Tomažev

(nadaljevanje na 12. strani)

Pogovor s piscem knjige „Mrtvi ne lažejo“ Spodbudilo me je neresnično prikazovanje

Pri našem listu je nekako že prišlo v navado, da se ob izidu vsake nove knjige o dogodkih in osvobodilni vojni ali revolucionarnem boju pogovorimo z njenim piscem, razen tega pa tudi priobčimo daljše ali krajše poročilo o knjigi. Ko zapisujemo pogovor s piscem, mu želimo s tem ponuditi priložnost, da v njem pove še kaj, česar ni mogel zaradi celovitosti zgodbe, kakšen namen je imel pri pisanju, kakšne notranje vzgibe, kakšne načrte ima za prihodnost in podobno.

Zdaj smo izbrali IVANA JANA. Pred kratkim je izšla pri zavodu »Borec« njegova knjiga »Mrtvi ne lažejo«. Pisec je doslej napisal svoje spomine na gorenjske partizane, prikaz dražgoške bitke, dve knjigi črtic, uredil je en zbornik, »Mrtvi ne lažejo« pa je njegovo prvo daljše leposlovno delo. Razen tega že od leta 1956 dalje urejuje znano oddajo »Se pomnite tovariši!« pri RTV Ljubljana.

Pogovor je vodil in zapisal član uredništva našega lista MILE PAVLIN.

Vprašanje: Kaj si hotel povedati bralcem s svojo knjigo, zakaj si se sploh začel ukvarjati s tako malo donosnim delom, kot je pisanje, kakšne načrte imaš za prihodnost?

Odgovor: Zanima me predvsem začetno razdobje osvobodilne vojne, posebno v moji ožji domovini, Gorenjski. Ta je imela svoje značilnosti, ki so po mojem mnenju v našem zgodovinskem in leposlovju na precejšnjo pozornost. Upoštevati je namreč treba, da je imela Gorenjska že pred vojno močan delavski razred z dolgoletno tradicijo delavskega gibanja, da je deželica razmeroma gosto naseljena po dolinah in redko po gorah, da leži ob meji, da je bila skoraj vsaka vas povezana z dolino, s cesto in podobno. Po drugi strani pa je bil okupatorski pritisk nanjo zelo hud. Zato je bil vsak ukrep oziroma ukaz, ki ni bil v skladu z okoliščinami in ki ni bil odraz dejanskega stanja, kar se je večkrat zgodilo, kaznovan s preštevili in bolečinami žrtvami. To je večkrat rodilo hude politične težave. Marsikdaj so ukrepi na podlagi razmer drugje ali goli teorije pomenili tudi čisti nesmisel in zmotno ter jih zato ni bilo moč izvajati ali pa je vsak poskus izvedbe terjal veliko krvi. Kljub vsemu je bilo težišče partizanskega boja tja do spomladi 1942 prav na Gorenjskem, kjer je deloval Cankarjev bataljon.

To, prvo razdobje me predvsem zanima zaradi težav pri iskanju poti in načinov za revolucijo v posebnih, gorenjskih razmerah. Zato sem dejanje svoje knjige prenesel v ta začetni čas. V njem so se porajali liki mnogih značajev, od predvojne teoretične podkovanega revolucionarja do medvojne, vojaško izkušenega in pogumnega, pa do izdajalcev iz najrazličnejših nagibov ter slučajnih sopotnikov. Zgodbe ljudi sem združil včasih tudi v eni osebi ali jih prenesel iz enega razdobja v drugo.

Prikazati sem hotel tudi nasilje gestapa v vseh oblikah, ne samo ustrelitve, zapiranje in mučenje. Na eni strani je bila dokaj ozka skupina gestapovcev, izurjenih in izšolanih strokovnjakov svojega dela, ki se je opirala na že pred vojno zgrajeno omrežje sodelavcev. Le da ta skupina ni delala v korist vsemu človeštvu, ampak predvsem v svojo in svoje države korist. Na drugi strani pa je množica »nestrokovnjakov« v obveščevalnem delu, ki pa so trdno odločeni in tudi prisiljeni bojevati se za svoj obstoj. Toda mnogi izmed teh »nestrokovnjakov« v boju za obstanek kaj hitro postanejo strokovnjaki, ki jim podpora množice kljub temu ostane. Zato začno vsepovsod zmagovati nad še tako izkušenimi strokovnjaki.

Hotel sem opisati tudi krutost vojne. Hotel sem povedati, da nikoli ne smemo podcenjevati sovražnika, ker nas to lahko veliko stane. Opisujem zavest in junaštvo preprostih ljudi, doslednost v besedah in dejanjih; dalje, da je vsak udeleženec revolucije kljub vsemu tudi posameznik, ki izgubi življenje, čeprav revolucija zmagaja. In še veliko drugega, kar bodo morda bralci moje najnovejše knjige, če jo bodo pozorno prebirali, našli med vrsticami.

Pisati pa sem začel prav zaradi osebnih prizadetosti, spričo neto-

nega prikazovanja naše osvobodilne vojne v Sloveniji nasploh in na Gorenjskem še posebej. To sem zlasti občutil prva povojna leta, ko sem bil še v JLA in želel tako stanje s svojim peresom čimprej odpraviti.

Zdaj pišem zgodovinsko Kokrškega odreda, v katerem sem se tudi sam precej dolgo bojeval. Izšla bo v zbirki »Knjižnica NOV in POS«, ki jo štejemo za veliko in zelo zahtevno nalogo. Malokdo izmed piščalih in drugih ljudi ve, kako odgovorno je pisanje zgodovine in koliko časa ter truda zahteva. V zgodovini našega odreda bom odkril bralcu marsikaj novega, kar doslej nismo vedeli ali pa smo namenoma o tem molčali.

Nadalje imam v glavi še vse polno načrtov in tudi že trdne namene. Rad bi v eni izmed knjig opisal razdobje tik pred vojno pri nas na Gorenjskem.

Vprašanje: Ti in Tone Svetina obdelujeta marsikdaj enake ali podobne pojave, pa tudi ljudi. Ali se ti ne zdi, da bi utegnili to bralca dolgočasiti?

Odgovor: Ne, nikakor ne. Ravno to je dokaz, da so se nam ljudje in dogodki tako vtisnili v spomin, prav nam vsem, da jih nikakor ne moremo pozabiti in da se še zdaj, po tolikih letih, v spominu vračamo k njim. To, da različni pisci pišemo o istih ljudeh in enakih pojavih, pa pripomore k večji pestrosti in vsestranskemu prikazovanju stvari. Vsak izmed nas ima svoje stališče in je videl nekaj, česar drugi ni. Bralec naj si sam ustvari podobo, kaj je bolj važno in kaj boljše, pa čeprav čez leta.

Vprašanje: Pišeš o izdajalcih in delu obveščevalne službe. Kaj misliš, zakaj so nekateri naši ljudje služili tujcem, za plačilo pa dobili kroglo?

Odgovor: To so bili predvsem ljudje raznih vrst, od tistih, ki jim je šlo za nekaj mark za pijačo, pa do tistih, ki bi se radi hitro in zlahka povzpeli na vodilna mesta, si nagrabili premoženje ali se kako drugače okoristili ali uveljavili. Za vsem tem pa spet tiči gola lakomnost. Nacisti so dobro vedeli, na koga naj se obrnejo in zakaj.

Ce bi še kdaj tujci napadli našo deželo in si jo začasno podredili, bi prav tako kot nacisti med zadnjo vojno poiskali spet predvsem lakomneže, da bi jim služili. V tem je tudi bistvo moralne plati naše vojne. Na eni strani brezobzirna sebičnost in pogoltnost, na drugi pa nesebičnost in hotenje, naj vsak zasluži po svojem delu.

Vprašanje: Kaj misliš o vrednotenju pisanja o naši revoluciji v našem kulturnem življenju?

Odgovor: Nekateri štejejo, da spada v pravo literaturo samo pesnikovanje, pisanje zajetnih romanov in dram. Ne štejejo pa zgodovine, spominov in reportaž. Zdi se mi, da je tako stališče prezozko. Skratka, premalo je pri nas univerzalnosti, ker se ta vedno bolj širi, nastajajo vedno nove vrste oblikovanja, priznavati pa jih začnemo počasi, ko že dokaj dolgo obstajajo.

Včasih gledajo na zgodovino pisane posamezniki celo podcenjevalno. Ne upoštevajo pa, da je pisanje zgodovine zelo zahtevna naloga, ki zahteva poleg pisateljskega znanja tudi znanje zgodovine, neredko pa celo raziskovalne sposobnosti.

Včasih se slišijo tudi očitki, da je pisanje o revoluciji nekakšna

»režimska« literatura, in zato nekateri nanjo gledajo kot na nekakšno obvezno zlo, ki ga nihče ne trpi, morajo pa vsi z njim potrpeti. Včasih je bilo morda kaj takega deloma res, toda zdaj je že zdavnaj vse drugače in bo v prihodnje še bolj, tako da bomo dobili o najbolj usodni dobi naše zgodovine popolno ter nepotvrjeno sliko.

Veliko vlogo pri vrednotenju našega prizadevanja glede tega pa ima kritika. Na žalost je zdaj tako, da je kritikov veliko več kot ustvarjalcev, ker je pač veliko lažje kritizirati kot ustvarjati. Toda kritika bi morala biti ustvarjalna in strpna, do vseh neglede na izobrazbo ali položaj v družbi enaka, predvsem pa na strokovni ravni. Kaj pogosto ocenjujejo dela o naši osvobodilni vojni ljudje samo z enega stališča, največkrat po desetletje ali še več starih merilih z dogmatičnimi premisami, pri tem pa se sklicujejo na strokovnost. Morda je to res strokovnost, toda samo v enem pomenu, v drugih pa ne, zato se šoto vse to sploh ni strokovno. Važno je, kaj komu služi.

Vprašanje: In kaj bi se dalo narediti, da bi bilo bolje?

Odgovor: Že velikokrat smo govorili ali plaho zapisali kje med vrsticami, kako bi bilo prav in dobro, če bi se vsi, ki ustvarjamo dela s področja revolucije, nekako združili. Kaj naj bi bila ta naša skupina, sekcija, društvo, krožek, oddelek ali odbor, bi se zlahka dogovorili. Po mojem bi bilo boljše, če bi delovali v okvirih društva pisateljev, manj pa v okvirih sveta za razvijanje tradicij pri republiškem odboru. Tako bi namreč bolj stopili iz ozkih krogov v javnost.

Taka skupina bi lahko ocenjevala posamezna dela, imela bi vpliv pri nagradah, razpravljala o idejnih stališčih, člani bi se med seboj zblíževali in spoznavali, organizirali bi razne nastope in podobno. Tako pa smo samo enkrat neke malega razpravljali o tem področju naše kulturne ustvarjalnosti in še to v zelo ozkem krogu ob slabi udeležbi neposrednih ustvarjalcev-piscev.

Zahvala za pozornost

Pred dnevom mrtvih sem obiskal grob svojega brata Ivana Benčina, ki je padel kot borec 14. divizije devetega februarja 1944 ob napadu Tomšičeve brigade na rudnik Senovo. Borci brigade so ga pokopali v vasi Jablanica, že drugi dan pa so ga Nemci odkopali in kazali okolišnim prebivalcem češ, da so ubili partizanskega komandanta. Čez nekaj dni so ga odpeljali v Brestanico in ga pokopali na tamkajšnjem pokopališču.

Ob letošnjem obisku sem našel grob zelo lepo urejen. Združenje borcev Brestanica je dotrajano leseno obeležje, ki mu ga je postavila pokojna mama, zamenjalo za lepo ploščo z napisom in uredilo okolico groba.

Združenju borcev Brestanica se za pozornost najlepše zahvaljujem, posebno pa še tajniku organizacije Mihi Zmavcu in njegovi sestri, ki skrbita, da je grob tudi med letom primerno urejen.

Brat pokojnega
LUDVIK BENČINA

Pisma uredništvu

Tako pa ne gre!

Prizadevni dopisniki in poročevalci z raznih proslav opisujejo tudi dogodke, na katere so vezane te proslave. Tako je bilo tudi v primeru, ki je opisan v članku »Pazite na moje fantke«, objavljenem v 43. številu »TV 15«. Gre za 25. obletnico požiga vasi Gozd nad Golnikom in dogodke v tej zvezi.

Stvar je sama na sebi hvalevredna, toda v sestavku je toliko netočnosti, da je treba dogodke osvetliti v pravi luči, zlasti zaradi pomembnosti teh dogodkov, zaradi močnega sovražnikovega napada, zaradi smrti komandanta Karla in požiga vasi Gozd.

Ker so bili ti dogodki že večkrat le površno in narobe opisani in ker pripravljamo kroniko o Koroškem odredu, stvari ne smejo ostati nerazčiščene. Zlasti še, ker so nam na voljo originalni dokumenti in pričevanja vrste udeležencev.

Torej — v imenovanem sestavku beremo (navajam le tiste trditve, ki so netočne):

»... V vasi je takrat domoval (v Gozdu) 2. bataljon Kokrškega odreda... V pomoč jim je prihitel še 3. bataljon... Naši so prihajali naravnost v ogenj. Padel je celo komandant prispelega 3. bataljona Slavko Dobretu-Karlu.«

Se huje pa je z navedbami naprej:

»... Med bojem je (komandant 2. bataljona Franc Ribnikar-Lenart) skočil tudi k ranjenemu Karlotu. Ta mu je z vso odgovornostjo za svojo enoto priporočal, naj pravzame in pazi na njegove borce. Potem je iz usnjene torbe izlekel spisek svojih borcev in ga izročil, da bi ne prišel v roke sovražniku... In ob tem je, kot je dejal Lenart, ranjeni komandant s poslednjimi močmi še enkrat zaprosil: »Pazi, pazi na moje fantke!«

Lepo, če bi bilo tako. Le zakaj so ob tem potrebne take zgodbe? To se je odvijalo drugače!

Predvsem je v vseh dokumentih govora o komandantu drugega ne tretjega) bataljona Kokrškega odreda, v Stanetu (ne Slavku) Dobretu-Karlu.

V Gozdu se tisti dan ni zadrževal 2., temveč 3. bataljon KO, katerega komandant je bil Franc Ribnikar-Lenart. Le-ta je bil pozneje tudi komandant 2. bataljona, zato morda zmešnjava glede podatkov. Pri tem ni važno, kdo jih je dal, saj gre zdaj le za to, kaj je prav in kaj ne. Zato je tretjemu bataljonu prišel na pomoč drugi, in ne narobe.

Kako pa je bilo s smrtjo komandanta Karla?

Predolg bi bil opis tega boja in vseh dogodkov, zlasti ker bo to kmalu prinesla kronika, vendar je treba navesti naslednja dejstva:

Zjutraj 7. okt. 1944 je ena izmed čet 3. bataljona pod Gozdom razbila nemško patruljo. Zaradi zbiranja sovražnika v Križah, na Golniku in v bližnjih krajih pod Gozdom je bilo pričakovati močnejši napad. Tretji bataljon pod Lenartovim poveljstvom se je te-

daj zadrževal severozahodno od vasi Gozd, 2. bataljon pod poveljstvom Staneta Dobreta-Karla pa pri Lovrencu nad Bašljem.

Za vsak primer je poveljstvo 3. bataljona poslalo v 2. bataljon kurirja s sporočilom, da pričakujejo močnejši napad in naj bi zato 2. bataljon s skupino borcev skušal kar najhitreje zavarovati 3. bataljonu hrbet, čeravno mu z vzhodne strani po vsej verjetnosti ne preti posebna nevarnost.

Štab 2. bataljona je takoj došel, kaj se dogaja in kaj se še lahko dogodi, zato je komandant Karlo zbral 20 fantov — prostovoljcev z dvema brastrelkama. Eno je nosil komandant Karlo. Ta skupina je naglo odhitela proti Gozdu. In tam, kjer se gozd preliva v seno, to je vzhodno od vasi, so se sešli s poveljstvom 3. bataljona. Komandant Lenart je tedaj še enkrat natančneje razložil, kaj se je zgodilo in kaj pričakujejo, zato se je skupina iz 2. bataljona takoj začela razporejati.

Tedaj pa so jih presenetili sovražnikovi strelci. Ta skupina se je znašla v nezavidljivem položaju na čistini, prek katere se je bilo treba prebiti ali pasti. Nekaj fantov je ostalo zunaj napadalčeve strelske vrste, in tako se je prek čiste meje ostrim streljem prebijalo okoli 15 borcev 2. bataljona ter dve mitraljejski strojki 3. bataljona.

Razumljivo, da se je v tem trenutku poveljstvo 3. bataljona z Lenartom na čelu začelo naglo prebijati k svoji enoti na drugi strani vasi. Prvi, ki se je najodločneje znašel ob tem presenečenju, je bil pokojni komandant 2. bataljona Karlo. Pod njegovim poveljstvom smo se — po skupinah — bil sem tik ob njem — začeli prebijati proti vasi, kajti za umik navzgor je bilo prepozno. Vmes smo že začeli streljati, in tako je bil prvi naval napadalcev iz gozda vsaj malo zaustavljen. Potem se je to prebijanje vleklo v takih okoliščinah, da nihče več ni računal na rešitev. Zlasti ker so nas začeli napadati tudi z južne, spodnje strani. Napadalo je okoli 300 Nemcev in domobrancev.

Dolgo smo se prebijali skupaj: komandant Karlo, bolničar Janez Tanjšek, France Bergant in jaz. Ko smo bili končno že blizu vasi, in nam je že primanjkovalo streliva ter je bil svet še bolj strm, posejan z njivami, smo pogrešali komandanta Karla.

Medtem sta bila ranjena tudi Tanjšek — dobil je strel v hrbet, oz. čez lopatico — in Bergant, ki je bil ranjen v nogo. A oba sta še zdržala zadnje napore do gozdika blizu vasi. To je bil tudi zadnji čas, kajti Nemci so bili za nami že skoraj na doseg roke. Tudi sam sem prek čela nad levim očesom dobil rahel »štrajfšus«, a res komaj toliko, da se je pokazala kri.

Sele tedaj smo povsem pogrešali komandanta Karla, kajti upali smo, da se je, tako kot mi, pod previsom njive, prebil in rešil. Toda — pozneje smo ga dobili ob tisti njivi. Bil je samo še v spodnjem perilu, dve rani pa sta zijali na stegno in v glavo se je hudo ranjen ustrelil sam. Nemci in domobranci so mu odvzeli vse: obleko (ki so jo potem razkazovali), torbico, opasac z bombami in pištolo ter tako dragoceno brastrelko, ki je bila še nedavno v nemških rokah. Bila je MP. Nihče torej ni bil neposredno ob njem tedaj, ko je padel. Bil pa je velik junak in odličen poveljnik.

Tako piše tudi v poročilu štaba KO z dne 11. IX. 1944.

O tem, zakaj in kako je prišlo do takega presenečenja in kako je pogorela vasica Gozd, na tem mestu ne bi pisal.

Tudi gornjega ne bi bil napisal, če ne bi bila popačena dejstva zdaj že drugič ali tretjič objavljena v javnem glasilu.

Ob obujanju spominov in dajanju raznih izjav imejmo večjo mero odgovornosti, kajti z raznimi legendami zgodovini ter padlim in živim junakom, borcev in sodelavcem več škodujemo, kakor koristimo.

Ivan Jan-Srečko

PLINSKA KATALITIČNA PEČ

aida^{SUPER}

ZA POCENI
IN HITRO
SEGRETJE PROSTORA
JE NENADOMESTLJIVA
PLINSKA PEČ

aida^{supr}

- direktno vžiganje tekočega plina
- na principu katalize tekoči plin gori brez plamena in izgori skoraj 100 %
- že po nekaj minutah peč doseže maksimalno intenzivnost gretja
- peč ne potrebuje odvoda v dimnik
- velika praktičnost namestitve in prevoza iz enega prostora v drugega

NOVOSTI

- peč ima vgrajeno slučko za kontrolo atmosfere kjer izgori plin z majhnim plamenom ves čas delovanja peči
- z gornjim je padana popolna varnost uporabe peči ob upoštevanju navodil za uporabo
- 2-letna garancija

MERE: 41 • 49 • 79 cm

TEŽA BREZ JEKLENKE: 16,5 kg

POTROŠNJA BUTAN-PROPAN PLINA:

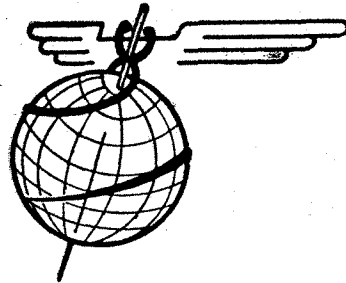
min.:	155 gr/h ... 1.900 kcal/h
sred.:	200 gr/h ... 2.500 kcal/h
max.:	250 gr/h ... 3.000 kcal/h

Panel, ki je vgrajen v peč je atestiran na Rudarsko-geološki fakulteti v Beogradu, atest št. 286/2 od 23. 12. 1968.

ELRA - ŠKOFJA LOKA - RATEČE

TOVARNA GOSPODINJSKIH APARATOV **ELRA** ŠKOFJA LOKA

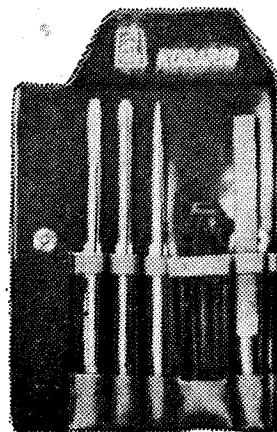
COMMERCE

ZASTOPSTVO INOZEMSKIH TVRDK

LJUBLJANA, Titova cesta 81

Tel.: 312-766, telex: 31-283

Zastopamo priznane tuje tvrdke, ki oskrbujejo našo kemično, tekstilno, papirno, gradbeno in druge industrije s surovinami, stroji in orodji ter kmetijstvo z zaščitnimi sredstvi za rastlinstvo in gnojili. Spremljevalne dejavnosti (servisne, tehnično-posvetovalne in druge službe) zaokrožujejo našo dejavnost.

GARNITURA ORODJA TIK G-51

GARNITURA
ORODJA
ZA VAS

- izdelana iz visokokvalitetnih materialov
- vsestransko uporabna
- garnitura, ki jo morate imeti

ZA VAS JIH IZDELUJE
TIK TOVARNA IGEL KOBARID

AVTOMOBILISTI!

za Vaš avto-
odlični
proizvodi:

**Ve-aled,
Avtopral,
Ve-pinol**

Jedrog
LJUBLJANA

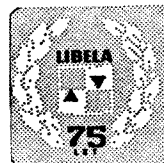

sodobni družini
sodoben dom

marles[®]

zahtevajte prospekte

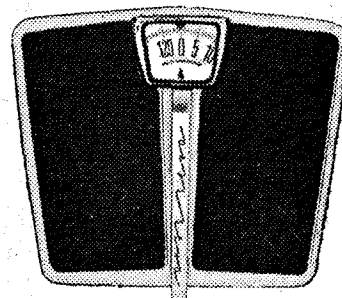
marles - maribor

LIBELA - CELJE

ZA VSAKODNEVNO KONTROLO
VAŠE TEŽE
OSEBNA TEHTNICA

NEVA

Praktično darilo
za vsako priložnost!

Kulturni obzornik

Fotografija, ki pripoveduje...

Po petindvajsetih letih nam je prišla v roke majhna, oguljena fotografija formata 6 x 6 cm. Na fotografiji so člani okrajnega NOO Tolmin, nekaj terencev in aktivistov. Fotografijo je kot dragocen zgodovinski dokument izpred petindvajsetih let hranil Andrej Kavčič-Kovač iz Zatočmina, ki je bil takrat izvoljen za predsednika okraja. Tovariš Kovač nam je rade volje posodil fotografijo, da smo jo prefotografirali in povečali. Na povečani fotografiji so lepo vidni obrazi, tako da smo skoraj vse prepoznali.

Verjetno so v Sloveniji redki tisti takratni okraji, ki so ohranili tako dragocen zgodovinski dokument. Tovariš Viktor Klinčnik-Mitja, po domače »Tomažica« iz Zabč pri Tolminu, ki je pred petindvajsetimi leti napravil ta posnetek, se verjetno ni zavedal, kako pomembno delo je opravil. Takrat se je po naši zemlji šepiril do zob oboroženi okupator, ki je s požigi vasi, pobijanjem talcev, zapiranjem in spravljanjem naših ljudi v taborišča, skušal uničiti osvobodilno gibanje. Komaj dober mesec prej — točno 20. avgusta 1944 — je okupator z velikimi silami napadel Gregorčičevo brigado na Rdečem robu in ji prizadejal velike izgube. Števil-

no zmanjšana brigada se je prebila v Beneško Slovenijo in Brda ter se po štirinajstih dneh počitka vrnila številčno močnejša kot po borbi na Rdečem robu. Ni zaman nosila imena pesnika Simona Gregorčiča, ki je že več desetletij prej zapele:

»Srdita čez branove stopi
ter tuje zemlje — lačne vtopi
na dno razpenjenih valov!«

Tovariš Andrej Kavčič-Kovač se volitve v NOO okraja Tolmin pred petindvajsetimi leti takole spominja:

»Naš tolminski okraj je takrat spadal k zahodnoprimorskemu okrožju. Kot inštruktorja za izvedbo volitev sta prišla z okrožja tovariša Matjaž in Dubrovnik. Pravih imen in priimkov obeh inštruktorjev ne vem. Znano mi je le to, da sta kasneje oba padla.

Volilščo smo pripravili v psojpu osnovne šole v Čadrgu. Ta kraj smo izbrali zato, ker je bil precej oddaljen od močne okupatorjeve postojanke v Tolminu. Volilci so lahko prišli po samotnih stezah iz vseh vasi, ki so takrat pripadale tolminskemu okolju. Poudariti moram, da so prišli voliti tudi iz najbolj oddaljenih vasi, tako celo iz Trente,

Cezsoče, Soče in Bovca. Prav tako so se volitev stoddostno udeležile druge bližnje vasi: Ladre, Smast, Libušnje, Vrsno, Krm, Kamnje, Volarji, Gabrije, Tolmin, Zatočmin, Dolje, Poljubi, Ljubini, Zabče, Zadlazi, Zabče, Prapetno in Tolminske Ravne.

Inštruktor z okrožja tovariš Matjaž je imel naprej kratek govor o pomenu volitev in graditvi ljudske oblasti. Volitve so potekale v slavnostnem razpoloženju. Na volilščo so prišli tudi nad sedemdeset let stari ljudje iz oddaljenih podkrajnih vasi. Kasneje sem bil navzoč pri več volitvah, vendar moram poudariti, da nobene kasnejše niso tako ganljivo izražale pripravljenosti naših ljudi, da pomagajo svoji ljudski vojski in ljudski oblasti.

Le šestnajst dni kasneje — dne 22. oktobra 1944 — je bilo v šoli v Čadrgu prvo zasedanje okrajne skupščine za okraj Tolmin. Tovarišica Terezina Skočir-Marjanca, aktivistka iz Zabč in dopisnica »Partizanskega dnevnika«, je z zasedanjem ohranila naslednji zapis:

»Že več časa smo se pripravljali na ta dogodek. Mladino in pionirje sem učila raznih deklamacij, s katerimi so potem nastopili na zasedanju.

Bila je nedelja ko smo, razkropljeni v manjše skupine, šli proti Čadrgu. Dež je nalahko pršel, po pobočjih hribov so se vlačile meglice. Z mislimi na partizane sem prišla do prve straže in od tam naprej srečno prispela do šole, kjer so se že zbirali aktivisti z vsega okraja. Šolski prostor je bil okrašen s slovenskimi in jugoslovanskimi zastavami z rdečo zvezdo v sredini. Bili smo presenečeni in navdušeni. V nas je vstajala še večja borbena sila.

Dne 29. aprila 1945 ob peti uri popoldne je celoten okrajni NOO prišel v Tolmin in tam prevzel

Na fotografiji stojijo od leve proti desni: 1. Konrad Javoršek — Matjaž, inštruktor pri zapadnoprimorskem okrožju, 2. Miha Leban iz Čadrga, 3. Janko Leban iz Zatočmina, 4. Nepoznan, 5. Marija Kavčič — Jasna iz Zatočmina, 6., 7. in 8. Nepoznani, 9. Pepca Rutar — Kira iz Zadlazi — Zabče, 10. Nepoznan, 11. Zora Leban — Slovenka iz Zatočmina, 12. Silva Golja iz Zatočmina, 13. Stjepka Kavčič iz Zatočmina, 14. Andrej Kavčič — Kovač iz Zatočmina, predsednik okrajnega NOO, 15. Majda Stih iz Sužda pri Kobaridu, 16. Ljudmila Kragelj — Zanja iz Vrsna, 17. Nepoznana, 18. Ivan Rutar — Tisa iz Čadrga, 19. in 20. Nepoznani, 21. Dubrovnik, inštruktor pri zapadnoprimorskem okrožju, 22. Andrej Benedek iz Zatočmina, 23. Ivan Kutin — Medved iz Dolj pri Tolminu, 24. Jože Kavčič — Metod iz Ljubinja, 25. Ivan Rutar — Zagorci, stoji za drevsom. — Sedijo spredaj: 1. in 2. nepoznani, 3. je Marija Perdih iz Zatočmina. Na sliki ni viden tajnik okrajnega NOO tov. Franc Sivec — Vladimir, ker stoji zadaj. V ozadju na levi strani je viden začetek pogorja Rdečega roba, ki je bil dne 20. avgusta 1944 prizorišče borb Gregorčičeve brigade z Nemci.

vso civilno oblast. Takratni tolminski župan Kavčič je predsedniku okrajnega NOO tovarišu Kovaču izročil ključke vseh uradov in arhiva županstva. Drugi dan, 30. aprila 1945, je okrajni NOO imel prvo sejo v osvobojenem Tolminu. Na tej prvi seji so razpravljali o vseh najnujnejših vprašanjih in vsem poverjenikom določili njihove delovne pristojnosti.

A. PAGON-OGAREV

Razstava v škofjeloškem gradu

V zgornjih prostorih škofjeloškega gradu so v ponedeljek, 27. okt., odprli zgodovinsko razstavo revolucionarnega gibanja na Gorenjskem. Ta se deli na dva dela: pol stoletja ustanovitve in delovanja komunistične partije in četrt stoletja ustanovitve VOS — Varnostno obveščevalne službe. Skupno je prikazanih kakih 600 slik in drugega dokumentarnega gradiva, ki po kronološki razporeditvi zelo nazorno dokazuje začetke, razvoj in dejavnost revolucionarnih, borbениh gibanj na tem območju. Obsežen razstaveni prostor lepo dopolnjujejo plastike znanega pisca Ukane, tovariša Toneta Svetine. Nekateri njegovi liki — bombaš, talec, jetnik in drugi so zelo izraziti. Povsem originalno in razumljivo prikazuje tudi upor s sovražnikovim orožjem in čeladami z ene, ter uporno roko z velikim kamnom z druge strani.

Razstavo je pripravil Gorenjski muzej v Kranju s pomočjo sorodnih institucij v Ljubljani in po Gorenjskem vključujoč tudi kamniški muzej. Kustos France Benedik, ki je osebno deloval na tem gradivu in ob otvoritvi povedal udeležencem glavne značilnosti obeh razstav je med drugim dejal, da je zlasti o delovanju komunistov v začetnem obdobju še veliko neraziskanega in premalo preučenega gradiva.

Predsednik skupščine občine Škofja Loka, tovariš Zdravko Krvin, ki je razstavo odprl je poudaril zlasti njen poučni pomen za današnje in prihodnje rodove. Čimveč mladih ljudi naj tu spozna vso resnico naše krvave zgodovine ter se ob tem pripravi za nove borbe v obrambo izbojevanih pridobitev, če bi bilo to še kdaj potrebno. V tem cilju bodo vabili na skupinske ogledne zlasti vse šole. Tako naj bi današnja mladina čimbolj neposredno prišla do spoznanja naše revolucionarne zgodovine in ob tem do pravičnega vrednotenja današnjih dosežkov ter pripravljenosti za aktivno sodelovanje v nadaljni izgradnji naše samoupravne družbe.

K. M.

Zanimivosti

Pesnik Sutjeske

Tomislava Medenico, učitelja na eni izmed osnovnih šol na Sutjeski, poznajo mnogi širom Jugoslavije — pravijo mu tudi »pesnik Sutjeske«. On poje in piše o legendarnih junah in velikih bitki, ki se je v zadnji vojni odigrala na področju Sutjeske. Čeprav še razmeroma mlad — pisati je pričel pred letom in pol — so do sedaj izšle že tri zbirke njegovih pesmi in to: »Bakle Sutjeske«, »Legendarni komandanti« in »Sutjeska«. Pred izidom pa so poeme »Biseri jugovzhodne Bosne«, »Kragujevski pokol« in poema o junaški preteklosti Črne gore.

Zapoznele žrtve

V muzeju za znanost v Chicagu so razstavljeni tudi nekateri tipi letal iz pretekle vojne. Poleg spittirja je mogoče tu videti tudi nemški lovski bombnik JU 87. To Hitlerjevo letalo je viselo dvajset let v višini trinajstih metrov, zdaj pa ne visi več. Pred nekaj dnevi so namreč popustile žice, in letalo je padlo na tri obiskovalce muzeja. Nesrečne žrtve niso izgubile življenja, vendar so hudo ranjene.

Spomenik osvajalcem vesolja

Najbolj znani ameriški zapor, tisti na skalnatem otoku Alcatraz blizu San Franciscu, utegne postati spomenik ameriškemu osvajanju vesolja. Posebni odbor v San Franciscu je namreč sprejel »vesoljski načrt« tekusaškega multimilijonarja Lamarja Hunta. Po tem programu, ki naj bi veljal okrog 6 milijonov dolarjev, bi na Alcatrazu uredili podzemeljski muzej Apolla-11. Ko bi bil sprejet ta načrt, bi seveda propadli prejšnji, po katerih naj bi Alcatraz spremenili v turistično in kulturno središče ali mednarodno univerzo.

Jurčičev »Jurij Kozjak« v 50 jezikih

Letos je jubilejno leto pisatelja Josipa Jurčiča. Ta naš plodovit doletski pripovednik se je rodil pred 125 leti... Njegovo delo »Jurij Kozjak« je prvič prevedel dr. Ferdinand Kolednik v francoščino in to 1938. leta. Najnovejši seznam prevodov Jurija Kozjaka naveda zdaj že 50 jezikov. Zdej pripravljajo še prevode v španski in holandski jezik ter esperanto. Zanimivo je, da imajo imenovano delo v svojem jeziku tudi Japonci. Tudi v kitajščini ga imajo, tri take izvede imamo v Sloveniji. Le redki pa vedo, da imajo Jurija Kozjaka v jeziku »kinyarwanda« tudi prebivalci afriške države Ruanda-Urundi na jugu velikega črnega kontinenta.

V založbi beograjske „Kulture“ je izšla nova Titova knjiga

Beograjska založba »Kultura« je pred kratkim izdala osemnajsto knjigo dela Josipa Broza-Tita »Borba za mir in mednarodno sodelovanje«.

Imenovano knjižno delo obsega več kot petsto strani in so v njem objavljena pisma, izjave, govori in intervjuji predsednika Tita iz časa od januarja do oktobra 1965. Večina teh besedil je naši in svetovni javnosti že znana, nekaj pa jih je do danes še neobjavljenih, kar daje tej najnovejši Titovi knjigi posebno vrednost.

Partizanska ljudska pesem

Smrt v Dachauu

Tiho droben dež rosi
po golih topolih.
Težak je sen
v četrti baraki.

Nekdo še ne spi,
vročično se premetava,

bole ga roke, noge, prsi, glava.
Nekdo ne spi,
še ko luna po dežju priplava.

Spominja na dom se,
na domovino preljubo,
na mater, ki je v izgnanstvu umrla,
na sestro, ki se je tujcu uprla,
očeta, ki je padel nedavno.
To v njem vpije
tako blizu, tako blizu je vse:
segel bi z roko —
domek bi bel dosegel,
na domača polja bi legel
in tam bi zaspal.

»Domov, domov, hočem domov,
nočem spati tu sredi grobov,
mati moja, ne v krematorij,
še je živo moje srce,
da bi se splazil,
da v svoji krvi bi gazil
sto in sto kilometrov do doma.«

»Mati!«
Krik.
Vročični bolnik
se vzpne na razboljena
kolena.

»Mati!«
In šibko telo
pada kot snop
na pograd mrtvo.

Ko je jutro vstalo, nekdo od tovarišev
nesel nago je truplo na »štraso«
na nogi imel je le svojo številko.

Franci

Opomba:
Ta pesem je ponatisnjena iz 4. številke »Razsvita«, glasila jugoslovanske antifašistične mladine, ki je izšla v Dachauu 6. maja 1945.

Vojaška veda in tehnika

Sovjetska vojna mornarica močnejša kot ameriška

V Londonu vsako leto izhaja nova izdaja Jane's Fighting Ships z zadnjimi podatki o vojnih ladjah katere koli dežele na svetu. V letošnji izdaji zmanjšani vojaški strokovnjak V. B. Blackman zelo kritično ocenjuje stanje in moč ameriškega vojnega ladjevja: »Ameriški državljani, ki plačuje davke, s svojo vojno mornarico ne more biti zadovoljni. Ameriške vojne ladje so zvečine stare po četrto stoletja...«

Iz podatkov, ki jih Blackman navede za sovjetsko vojno mornarico, lahko ugotovimo, da ima Sovjetska zveza skupno 1.575, ZDA pa le 894 vojnih ladij. Izmed sovjetskih ladij je 65 jedrskih podmornic, 320 podmornic z dizelovimi motorji, 2 nosilci helikopterjev, 25 križark, 100 rušilev, 350 torpedovk, 275 patrolnih ladij, 230 desantnih in še vrsta raznih drugih vojnih ladij.

Približno šestdeset vojnih ladij, ki patrolirajo po Sredozemlju, so smetane sovjetske vojne mornarice in predstavljajo višek, ki ga je Rusija dosegla od časov, ko je začela Katari na Velika ustvarjati pomorske sile.

Gume z dvema komorama za motorna vozila

V ZDA izdelujejo posebne gume z dvema komorama, ki so namenjene, vsaj doslej, za industrijske naprave, stroje na kolesih, samohodna dvigala in podobno. Komori sta si po vsej dolžini gume vzporedni. Če se predre guma in zrak uide iz ene polovice, se notranja stena raztegne proti izpraznjeni polovici in tako je praktično vsa notranjost gume napolnjena z zrakom.

Vodna žaga

Ameriški strokovnjaki so skonstruirali napravo za hitro rezanje raznih materialov. Deluje s pomočjo vodnega curka, ki iz naprave brizga s hitrostjo 1.000 metrov na sekundo, kar predstavlja trikratno hitrost zvoka. Curek je debel le 0,13 mm, njegova kinetična energija pa je tako velika, da je mogoče s curkom rezati 2,5 cm debelo betonsko ploščo s hitrostjo 40 cm na minuto ali 55 plasti bombažno-najlonske tkanine s hitrostjo 380 cm na minuto.

Švicarska vojska se poslavlja od konj in biciklov

Švicarski federalni svet je pred kratkim sklenil, naj se v naslednjih letih vojska modernizira ter konje in kolesa nadomesti z motorizacijo. Kot v mnogih drugih deželah, se tudi v Švici število konj iz leta v leto manjša. Še pred 30 leti je Švica imela 140 tisoč konj. Med drugo svetovno vojno je njihovo število nekoliko poraslo (na 150.000), nato pa je nenehno upadalo. Leta 1961 je bilo v vsej Švici le 100 tisoč, predlanskim 67.000, čez pet let pa bo, če se bo tako nadaljevalo, komaj še kakih 20.000 konj.

Gume za vozila, napolnjene s penasto gumo

Neka ameriška tovarna je začela izdelovati gume, ki jih je mogoče uporabljati tudi takrat, če so prestreljene ali če jih predre kak oster predmet. Napolnjene so s penasto gumo, ki povsem enakovredno nadomešča zrak pod pritiskom v klasičnih gumah.

Nove gume so približno dvakrat težje in imajo pri manjših hitrostih precej večjo nosilnost od navadnih. Za potniška vozila še ne ustrežajo, zakaj pri hitrostih prek 160 km na uro se prehitro segrejejo in na njihovi površini nastajajo mehurji.

Ko so jih preskušali, so s prestreljenimi gumami po cestah in tudi po zemljišču ob hitrosti do 110 km na uro opravili 9.600 km dolgo pot. Po končanem preskusu so ugotovili, da so gume še vedno uporabne za nadaljnjo vožnjo.

Obrambna vzgoja in ljudska zaščita

Povečana mera sevanja - hude težave prihodnjih rodov

»Če bi prišlo do svetovnega spopada s termonuklearnim orožjem, bi bila na ozemlju držav, ki bi se vanj zapletle — a to je skoraj ves svet — uničena vsa središča civilizacije. Razen tega pa nihče ne ve, če bi po takem uničenju sploh bil še možen obstoj tistih, ki bi ostali živi. Človeštvo bi se verjetno še stoletja mučilo z raznimi boleznimi, preden bi prišlo korak naprej. Po vsem tem je odveč razmišljati — kakšna naj bi bila družbena ureditev ostankov človeškega rodu...«

(PALMIRO TOGLIATTI)

Norost atomske vojne

Pogosto slišimo ali beremo, kako jedrski fiziki vseh dežel sveta svarijo pred nevarnostmi, ki bi nastajale vsled množične uporabe termonuklearnih orožij. Dejansko bi bila taka vojna poraz za vse človeštvo. Zato je potrebno doseči razorožitev, toda zahteva po njej je zelo pogosto le puhla fraza. Nasprotniki jedrske razorožitve, to je ljudje, ki zahtevajo, naj bi se vojske njihovih držav oborožile z jedrskim orožjem ter nadaljevale s poskusnimi eksplozijami, zagovarjajo taka svoja stališča v glavnem na dva načina: trdijo, da jedrska bomba, s katero opremljajo vojske, ni tako nevarna kot govorijo in pišejo, da njeni nasprotniki z nevarnostmi zaradi različnih razlogov hudo pretiravajo.

Prav tako trdijo, da se je tudi pred najmočnejšimi bombami mogoče skriti in se zaščititi pred posledicami sevanja.

Toda oba ta namišljena dokaza sta le tolažba in zagovor. So-

dobna znanost je že zdavnaj ugotovila in izračunala, kakšne posledice bi imela za človeštvo jedrska vojna.

Stoletno tekmovanje kopja in ščita, topa in oklepa, dobiva v naših časih strahoten obseg. V petindvajsetih letih, ki nas ločijo od prve jedrske eksplozije, so po svetu naredili ogromne količine jedrskega orožja. Cenijo, da skupne zaloge jedrskega in vodikovega razstreliva presegajo milijon megaton in da še vedno razmeroma hitro naraščajo. Celo tedaj, če bi bile mnogo manjše in če bi nehale naraščati, bi ne samo enkratno, ampak večkratno uničile vse življenje na našem planetu.

Medtem pa je naraslo tudi število držav, ki veljajo za dejanske ali možne članice »jedskega kluba«. Razen dveh velesil, ZDA in SZ ter treh držav, katerih sedanje možnosti so mnogo skromnejše (Kitajska, Francija in Anglija), je po vsem svetu vsaj še kakih deset držav, ki imajo vse pogoje, da začno kadarkoli želijo ali v kratkem, proizvajati jedrsko orožje. Za vse te države je značilno, da so se posvetile predvsem ali celo izključno v razvoj napadalnega jedrskega orožja.

Več ali manj si vse države, ki že imajo jedrsko orožje, prizadevajo izdelati kar se da več jedrskih polnitvev za rakete, bombe, mine ali granate. Uspeh vsega tega prizadevanja pa so orožja,

katerih moč se giblje med desetinko ali še manjšim delom kilotone pa vse do 60 ali celo več megaton. Da bi si približno predstavljali učinek teh orožij, naj omenimo, da je na Hirošimo padla jedrska 20 kilotonska bomba. Pobila je 78.000 ljudi in ranila 84.000.

Ali sami silimo v pogubo

Druga zvrst dejavnosti jedrskih sil med državami je stalno izpopolnjevanje sredstev za prenos jedrskega orožja. Prvo, atomsko bombo je odvrzel težki ameriški bombnik, ki je letel s hitrostjo kakih 500 km na uro in so ga naredili za prevoz klasičnih bomb na velike razdalje.

V sedanosti jedrske sile še vedno uporabljajo za prevoz tovara smrti takšna ali podobna letala, seveda pa so jih močno izboljšale, jim povečale nosilnost in hitrost, pa tudi doseg. Toda glavni način za prenos jedrskega orožja so postale rakete in zato jih vse države neprestano izpopolnjujejo.

Sodobne ofenzivne rakete imajo doseg že med 15.000 in 20.000 km ter hitrost do 28.000 km na uro. Nobena težava ni več poslati raketo na Mesec in zato tudi ne na vsako točko zemeljske oble. Zadnje čase pa obe vodilni velesili že pripravljata serijsko proizvodnjo raket, ki nosijo po več bojnih glav. S temi se bo jedrska orožarna teh držav še povečala, ob-

Pošasten simbol atomske dobe

ramba proti raketam pa postala težavnejša, bolj zapletena in tudi mnogo dražja.

Države z jedrskim orožjem posvečajo tudi velike napore zaščiti svojih ofenzivnih raket pred morebitnimi nasprotnikovimi predhodnimi udarci. Navadno zato uporabljajo premične ploščadi za izstrelitev raket. To so lahko podmornice ali ladje na jedrski pogon, pa tudi posebna vozila za vožnjo po kopnem ali posebna podzemna zaklonišča. Slišati je tudi o morebitni uporabi umetnih satelitov za uskladiščenje jedrskega orožja. Z njih, ki krožijo nad zemljo, bi v primeru, če bi bilo treba, izstrelili bombe za cilj. Kaže pa, da so to k sreči zaenkrat samo še načrti.

Da bi povečali možnost prodora ofenzivnih raket skozi sistem protiraketne obrambe nasprotnika, vanje vgrajujejo razne naprave za varanje. Samo ZDA imajo ali razvijajo kar 32 programov, ki naj pomagajo ofenzivnim raketam z jedrsko glavo doseči cilj kljub vsem oviram in nasprotnikovemu orožju. Za raziskave pripravijo letno nad 200 milijonov dolarjev. Prav tako Američani pred svojo javnostjo v zagovor takim stroškom trdijo, da so v SZ izdelali »orbitalni bombniški sistem«, s katerim bi lahko zanesljivo zadeli vsak cilj na zahodni polobli. Prednost tega sistema naj bi bila v tem, da z njegovo pomočjo leti raketa po mnogo nižji krivulji kot pa navadne medcelinske rakete. Zato ima branilec manj časa za odkrivanje raket in njihove poti. Poleg tega raketa prileti iz različnih smeri, ne samo s tiste, kjer je sovražnikovo ozemlje.

Konca tekmovanja v oboroževanju za zdaj še ni videti. Upravičeno je bojazen, da se bo ta draga tekma nadaljevala v nedogled. Kajti znanstvena, tehnična in tehnološka revolucija, ki je doživljamo, prinaša vsak dan nove in nove neslutene možnosti za odkrivanje vedno novih in popolnejših sredstev za pobijanje ljudi in uničevanje njihovega dela.

Zato znani ameriški znanstvenik dr. prof. Ralph Lapp ne opozarja brez razlogov, da se po vsakem novem izumov v protiraketni obrambi pojavi še več novih izumov, ki pomagajo raketam izogniti se uničenju in obratno.

Slavko Tarman

(Nadaljevanje sledi)

Nemci pozdravljajo partizansko godbo

Kraljevo je eno izmed večjih mest, ki so ga jeseni 1941 obklopile partizanske enote. Strelji iz pušk in mitralješki rafali ter eksplozije bomb so se oglašale z bližnjih hribov, takoj onstran Ibra, v neposredni bližini mesta, pa se je začela druga oblast.

Kraljevska partijska in skojevska organizacija sta pripravljali vstajo. Razen komunistov in skojcev je v Kraljevo bilo tudi mnogo simpatizerjev narodnoosvobodilnega gibanja. Lotevali so se mnogih uspešnih akcij, zakaj prostovoljcev ni primanjkovalo, čeprav so bile akcije nevarne.

Med aktivisti so se zlasti odlikovali mladi člani prostovoljne gasilskega društva, ki so bili sicer zaposleni v letalski tovarni in tovarni za železniške vagoni. Če niso bili v službi, so nosili modre gasilske uniforme. Mnogi izmed njih so bili še golobradi, zvečine pa skojevci. Okupator je gasilce potreboval. To tembolj, ker so se v bližini mesta pojavili partizani. Zato so jim izdali dovolilnice, da lahko tudi ponoči gase požare. Razen tega so jih uporabljali še v razne druge namene. Aktivisti so ponoči lepili po mestu plakate, Nemci pa so jih skušali pri tem delu ujeti. Zato so razen svojih patrolj in žandarjev pošiljali v nočne obhode po mestu tudi gasilce. Od tega pa ni bilo nobene koristi, zakaj med drugimi aktivisti so plakate lepili tudi gasilci. Zategadelj se ni čuditi, če Nemci niso mogli nikogar dobiti v roke.

Nato so prišli na vrsto še druge, večje akcije. Zagorelo je veliko skladišče s senom, ki so ga bili Nemci pripravili za zimske mesece. Tudi v tej akciji so sodelovali nekateri člani gasilskega društva. Takoj zatem so jih že klicali Nemci in jim ukazali, naj pohite gasit gorečo seno. Nekaj podobnega se je zgodilo tudi takrat, ko je začel goreti leseni most nad Ibrum. Vselej pa se je dogajalo, da so kasnili in da so svoj posel opravljali nezadovoljivo. Nemcem, žandarjem in okupatorski oblasti nasploh ni nikoli prišlo na um, da bi mogli požare netiti tudi — gasilci!

Bili so prepričani, da leti vestno opravljajo svojo nalogo in gase požare, saj vendar nosijo gasilske uniforme in to jim je tudi poklic.

Gasilci so imeli svojo godbo. Med okupacijo so večkrat koračkali skozi mesto in igrali. To ni bilo nič nenavadnega, saj so vsi vedeli za gasilsko godbo. Nekega lepega dne pa so gasilci-godbeniki krenili naravnost — v partizane! To se je zgodilo sredi belega dne. V gasilskih uniformah in z instrumenti. Načrt je bil dobro pripravljen. Vedeli so, da je tvegan, vendar so kljub temu poskušali. Cim enostavnejši bo, tem več izgledov bo na uspeh.

Gasilci so nabavili nekaj bomb, nato pa se oblekli v uniforme in med igranjem koračnic krenili po ulicah Kraljeva. Napotili pa so se proti Ibru. To se je dogajalo nekega lepega septembrskega dne. Na ulicah je bilo le malo ljudi, kar pa jih je bilo, niso godbi posvečali kako večjo pozornost. Kdo naj misli še nanjo v času, ko je z vseh strani slišati streljanje?

Godba se je med igranjem koračnic bližala Ibru. Skoraj nihče ni vedel, kaj nameravajo godbeniki storiti. Nekateri pa so tudi to vedeli. Med temi je bilo nekaj mladincev, ki so se pomešali med otroke okrog godbe in imeli v žepih pištole, da bi pomagali godbenikom, če bi to bilo potrebno. Na mostu čez Ibar je bila dvojna straža. Nihče ni mogel iz Kraljeva ali vanj brez posebne dovolilnice. Ko se je godba bližala mostu, je zaigrala takrat popularni nemški šlager »Lili Marlene«. Tudi to je bilo že vnaprej dogovorjeno, ker so s tem želeli odvrti pozornost nemških stražarjev. In zares, Nemci so pozdravljali godbo, ko jim je igrala njihovo priljubljeno melodijo. Sploh niso slutili, da pozdravljajo tiste, ki se bodo morda že naslednjega dne vrnili s puškami in se borili z njimi.

Sele potem, ko so zvedeli, da so gasilski godbeniki odšli k partizanom, so Nemci ugotovili, zakaj niso nikoli mogli ujeti ljudi, ki so ponoči po zidovih pisali

gesla in pozivali ljudi, naj se bore za svobodo. Takrat so dokončno zvedeli, da so bili mnogi gasilci in godbeniki, ko so živeli še v Kraljevu, hkrati tudi aktivni borci proti okupatorju.

Vse to so zvedeli prepozno, zakaj takrat so bili godbeniki že pri partizanih.

JOVAN RADOVANOVIĆ

**AVTOELEKTRO
TOLMIN**

nagrajuje kupce svojih vžigalnih svečk. Informacije dobite v vseh prodajalnah avtomateriala

Orožja prihodnje vojne Bojni plini

Živčni plini nimajo tistih splošnih učinkov kot drugi bojni plini, temveč na poseben način kemično učinkujejo na mehanizem, s katerim živci v človekovem telesu sproščajo in krčijo mišice. Ko možgani pošljejo po telesu sporočilo, naj neka mišica začne delovati, to sporočilo potuje skozi živce podobno kot električni tok skozi žice. Ko doseže zvezo med živcem in mišico, se izloči acetylholin. Ta sproži krčenje mišice. Kontrola nad delovanjem mišice ima druga snov — holinosteraza. Ta razkroji acetylholin in tako ustavi krčenje mišice.

Živčni plini preprečujejo delovanje holinosteraze, kontrola gibov ni več mogoča in mišica začne vibrirati. To ne velja samo za mišice, ki uravnava gibe rok in nog, temveč tudi za tiste, ki uravnava izločanje in dihanje.

Živčni plini delujejo zelo hitro. Njihov prvi učinek je skoraj podoben učinku plinov dražljivcev ali plinov, ki delujejo na dihalne organe. Nastanejo motnje vida, v prsih začne dušiti, nosnice so razdražene. Takoj zatem dihanje že postane težko, žrtev izgubi kontrolo nad organi za izločanje, smrt povzroči zadnja stopnja krvčev, ko žrtev nima več kontrole nad dihalnimi organi.

Živčni plini so brez barve in brez vonja. Pri sobni temperaturi so tekoči in jih je mogoče razpršiti kot aerosol — mešanico zraka in zelo majhnih kapljic, ki zelo hitro hlapijo. V obeh stanjih, tekočem in razplinenem, živčni plini prodirajo skozi običajno obleko. Stirideset kapljic sarina na obleki povzroči smrt v več kot polovici primerov. Te pline je zelo težko odkriti in imajo zelo velik učinek presenečenja. V času, ki je sovražniku potreben, da bi ugotovil prisotnost živčnega bojnega plina, je že poplil dozo plina, večjo od smrtne.

Kot že rečeno so živčne pline odkrili Nemci v tridesetih letih. Tabun so v velikih količinah izdelovali v Dyhernfurthu pri Breslauu. Ob koncu vojne so imeli v skladišču 12.000 ton tabuna in zgrajeno tovarno sarina, v kateri bi lahko letno izdelali 7.200 ton tega plina.

Na vprašanje zakaj Nemci tega strahotnega orožja niso uporabili, je poskušalo odgovoriti več vojnih strokovnjakov. Po njihovem mnenju so Nemci v prvih letih vojne imeli večje uspehe kot so jih sami pričakovali in to seveda s klasičnim orožjem. Konvencionalni germanski vojaški duh je dajal prednost tradicionalnim oblikam bojevanja in v svojo doktrino ni znal vključevati hitrega napredka znanosti. Baje je Hitler ukazal svojim generalom

uporabiti živčne pline ob invaziji v Normandiji, toda oni tega po velja niso izvršili.

Dejstvu, da Nemci niso uporabili živčnih plinov, so botrovali tudi znanstvene prevare. Nemci so vso vojno verjeli, da živčne pline imajo tudi zahodni zavezniki. To so sklepali po strokovni literaturi iz angloameriških dežel, ki teh kemičnih orožij ni niti omenjala. Mislili so, da so poročila, ki bi se nanašala nanje, cenzurirana iz vojnih razlogov, to pa je bil dokaz, da bojnimi živčnim plinom zavezniki posvečajo veliko pozornost. Nemci so se torej bali maščevanja. Ko jih je bojna sreča zapustila, so postali tudi bolj ranljivi.

Domneve glede zaveznikov seveda niso bile točne. Nihče zunaj Nemčije ni med vojno odkril živčnih bojnih plinov; zavezniki so sicer delali poskuse z nekaterimi drugimi plini, vendar jih, z izjemo proti Japoncem, niso uporabili.

Med drugo svetovno vojno so Rusi zasegli veliko nemško tovarno za izdelovanje tabuna in jo v celoti prenesli v Sovjetsko zvezo. Tudi Združene države so pričele z velikim raziskovalnim delom na tem področju. Čeprav je tabun lažje izdelovati kot sarin, so se vendarle odločile za zadnjega, katerega moč je štirikrat večja od tabuna. Zdaj Američani izdelujejo večje število živčnih plinov in imajo zanje številna skladišča. Po njihovi vojaški terminologiji se tabun imenuje G A, sarin G B in soman G D. Kot velika skrivnost se pojavlja tudi oznaka G C, za katero ni znano, če kaj pomeni.

V petdesetih letih so angleški kemiki odkrili spojino, ki odgovarja živčnim plinom, le da je dosti močnejša. Preizkušali so jo skupaj z Amerikanci. Menda ima tudi to prednost, da zelo počasi hlapi in da je najmanjša kapljica, če je takoj ne odstranimo, prodre skozi kožo in povzroči smrt. Razpršen po drevju predstavlja veliko nevarnost za vojake, ki napredujejo skozi gozd. Prav tako ga je mogoče razpršiti po tleh in po opremi, ki jo bodo uporabljali. Če pride z zrakom v pljuča, deluje zelo hitro.

Zaključek, ki sledi iz vsega povedanega, ni nič kaj obetaven. Zaščitne maske niso več zadostna zaščita pred bojnimi plini. Živčnih plinov se lahko ubrani le tisti, ki je ves potrt z zaščitno obleko.

Danes ni več nobenega dvoma o tem, da imajo v Združenih državah polnjene z živčnim plinom ne samo raketne glave, temveč tudi pehotne mine in topovske granate. Izdelujejo jih v Rocky

Mountain Arsenalu v Denverju ter v Newportu v Indiani. Ta tovarna v Indiani ima 300 civilnih uslužbencev in že več let deluje nepretrgoma 24 ur na dan. Od tam dobavljajo svoje izdelke ameriški vojski po »normalnih vojaških kanalih«. Ameriški vojaški priročnik U. S. Army Field Manual F. M. 3-10 daje komandantom podrobna navodila za taktično uporabo teh sredstev.

Sistem izstrelkov Sergeant je sposoben prenesti 1.600 funtov tovara na razdaljo 85 milj. Posamezni izstrelki te vrste lahko prenese toliko živčnega plina, da lahko povzroči 35 odstotkov smrtnih primerov na področju s premerom ene milje. Ameriška armada ima tudi medcelinske rakete za prenos živčnih plinov, zmožne, da prenesejo strup tisoče milj daleč. Teoretično tudi vsak bombnik, opremljen s plinskimi bombami, lahko tako zastrupi področje na 100 kvadratnih miljah, da uniči 35 odstotkov prebivalstva na tem področju, če je nezavarovano le nekaj minut. Za uporabo bojnih plinov pa so prirejene tudi manjše rakete in celo minometalski izstrelki. Ameriško letalstvo pa razpolaga tudi s 1000 funtnimi bombami, ki med padanjem razpadejo v 76 delov, ki se spuščajo s padali. Varianta te bombe je sestavljena iz 264 delov, od katerih vsak deluje kot samostojna raketa, ko se bomba v zraku razpoči. Takšna bomba deluje na izredno veliki površini. Uporabljajo jih v Vietnamu, za raztrosenje raznih uničujočih snovi. Z izstrelki, v katerih so živčni plini, je opremljena tudi ameriška mornarica.

Raziskave in priprave za industrijsko izdelovanje živčnih plinov niso preprosta stvar, ki bi jo lahko opravila vojska sama. Amerika daje za ta neposredni raziskovalni program 300 milijonov dolarjev letno. Celotni izdatki za raziskovanje kemičnega in biološkega orožja pa niti niso znani. Največji center za tovrstna raziskovanja je Fort Detrich v Marylandu. Obsega 1300 akrov zemljišča in zaposluje 700 znanstvenikov. Ima živalsko farmo za poskuse in vso opremo mikrobiološkega laboratorija. Med drugim tudi iščejo in vzgajajo mikroorganizme z večjo infektivno močjo, kot so doslej znani, bolj odporne proti antibiotikom in sposobne za daljše življenje v atmosferi. Pod neposrednim vojaškim nadzorstvom je še kakih deset velikih raziskovalnih ustanov in tovarn, katerih dejavnost je javnosti znana. Med temi samo Dugway Proving Ground v Utahu zaposluje 900 ljudi. Na razpolago imajo prostor, večji od Rhode Islanda (tu se z ameriški dosežki v kemičnem in biološkem vojskovanju ukvarja vsako leto tudi po 12 britanskih oficirjev).

Združene države tudi niso podpisnik Ženevskega protokola, ki prepoveduje uporabo kemičnih in bioloških sredstev v vojni. V vojaškem priročniku F M — 10 piše: Združene države niso podpisale nobenega sporazuma, ki bi bil še v veljavi in bi prepovedoval ali omejeval uporabo toksičnih ali netoksičnih plinov ali bakteriološkega orožja.

In Sovjetska zveza?

Tudi ona posveča veliko pozornost biološkemu in kemičnemu orožju. Kot je bilo že rečeno, je njen glavni živčni plin tabun. Proizvaja pa tudi druge. V petdesetih letih je imela v skladišču 50.000 ton živčnih plinov. Na ta podatek sklepajo po dejstvu, da je sovjetska armada imela leta leta 1959 400 kopenskih divizij, 300 dodatnih divizij bi lahko mobilizirala v 30 dneh, v enem letu pa 500. Vsaka divizija ima enoto za kemično vojskovanje. Takšne oddelke imajo vse enote od divizije do bataljona. Leta 1959 je imela SZ 15 odstotkov svojih izstrelkov polnjenih s kemičnimi sredstvi in več kot 50 sovjetskih tovarn je bilo sposobnih proizvajati kemično in biološko orožje.

(Nadaljevanje prihodnjic)

Filip Pajnič: V Benečijo in nazaj

Mi v taborišču seveda nismo spali brez straže. Tako je tudi tokrat naš stražar slišal streljanje in videl dim. Brž je poklical komandanta in takoj smo bili nared da gremo pomagat. Toda žal je bilo prepozno. Italijanski fašisti so opravili, kar je nam starim partizanom bilo dobro znano. Večina izmed nas je takrat imela že po eno leto in več partizanstva za sabo, precej borb smo bili že prestali po Dolomitih, po Dolenjskem in Notranjskem. Fašisti so domačijo požgali, ljudi odganjali v razna taborišča, živino in hrano, kar je bilo pri hišah, pa odpeljali s seboj. Na Primorskem je bil ta požig menda prvi — ali vsaj med prvimi. Tudi jaz sem šel s patruljo, ki je hitela na pomoč tovarišem. Ko smo prišli v Dolnji Lokovec, je bilo že vse opravljeno, le velikanski ognjeni zublji so lizali tramovje. Gledali smo in premišljevali, kaj je z našimi tovariši, ali so še živi ali pa gore v tem strahotnem požaru. Poročali smo komandantu, da v Spodnjem Lokovcu ni videti nobenega sovražnega vojaka in da sta v plamenih dve hiši z gospodarskimi poslopji vred. Komandant se je vzel na bližnji grič in z daljnogledom opazoval okolico. Sklenil je, da sovražnika ne bomo zasledovali, temveč bomo počakali, če se bo vrnil kateri od tovarišev iz patrulje. Nismo dolgo čakali, ko se je vrnil tovariš Pepč. Pripovedoval nam je, kako je skočil skozi okno naravnost pred italijansko »breda«, kako se ga je Italijan prestrašil, da tista lahka »breda« ni dala rafala, tako da je on, Pepč, imel dovolj časa pobrisati jo v bližnji gozd. Pripovedoval je pa to tako in v takem dialektu, da smo se kljub veliki zaskrbljenosti za ostale tovariše iz srca nasmejali. Kmalu nato se je pokazal še Sokol z mitraljezom na rami in nam povedal žalostno novico, da smo izgubili tovariša Iskro in Marka, z njima pa tudi precej streliva in šaržerjev, vse, kar je Marko nosil s seboj...

Tovariš Sokol je bil iz Bosne, prav tako Marko, ki je padel. Tovariš Iskra pa je bil iz Vinic v Ribniški dolini. Sokol nam je povedal, da so vsi drugi živi, da pa je vsak bežal na svojo stran. Kmalu so se vrnili, imeli so veliko srečo, da noben od njih ni bil ranjen. Vsa je začel pripovedovati svojo zgodbo, kako so se rešili iz listnice. Najraje smo poslušali tovariša Pepča, ki je pripovedoval v svojem primorskem dialektu, ker mi Dolenjci te govorice nismo bili vajeni.

Ta žalostni dogodek nam je zopet pokazal, kaj se zgodi, če partizani ne postavijo straže ali izvidnice.

Italijanski fašisti pa so napravili nekaj, česar nismo mogli razumeti. Naša dva padla tovariša so vzeli s seboj in ju potem razkazovali po Gorici, češ kakšni so slovenski partizani. Temu smo se čudili tem bolj, ker sta oba tovariša bila dobro oblečena, Iskra je imel lepo krojeno uniformo iz plavega gradla in skoraj nove škornje. Pozneje smo slišali, da so ljudje v Gorici govorili, kako so partizani dobro oblečeni in kako so dobri vojaki.

Po tem boju smo morali taborišče takoj premakniti. Tiste čase sem opravljal službo kuharja, in ker nas je bilo že okoli 60 borcev, je bilo treba kar precej kuhati.

Nekega dne so nas zopet iskali Italijani. Napravili so okrog »Primorskega Londona«, kakor smo rekli Lokovcu, »rastrellamento« — hajko. Naša patrulja je sporočila komandantu, da se bližajo Italijani. Naši obrambni položaji so bili dobri. Jaz sem bil ravnokar skuhal minešto in jo kar v kotlu dobro zabelil. Komandant mi je ukazal, naj kotle prevrnem, ker tako ne bo časa za kosilo, saj bomo borbo sprejeli. Temu ukazu sem se uprl in sem odgovoril komandantu, da kotlov do zadnje sile nikakor ne bom prevrnil — kako naj bi pozneje nahranil toliko ljudi? In tako dobro je bilo skuhano in zabeljeno.

Italijani so se približali in, če bi bili napredovali samo še kakih dvesto metrov, bi se bili usekali z našo zasedo, toda vrnil so se in do borbe sploh ni prišlo. Naši borci so se vrnili s položajev in lepo v miru pojedli vsak svoje kosilo. (Včasih ima tudi kuhar prav!)

O mraku smo se spet preselili, tokrat smo šli prav na zgornji konec Lukovca, menda se tisti hrib imenuje Grudnica. Že čez nekaj dni so nas spet obiskali Italijani. Mi smo bili pripravljeni. Ko so se Italijani približali našim položajem in bili malo nižje na južni strani hriba Grudnica, je eden od naših vstal in jim napravil v italijanščini lep govor, rekoč:

»Zakaj se borite za fašizem, pridružite se raje nam, da se bomo skupno borili proti Hitlerju in Musoliniju!« itd.

Ob zaključku govora je vzkliknil:

»Živel tovariš Tito! Živela Rusija!«

Z one strani pa smo slišali odgovor:

»Mi imamo orožje — topove, tanke, letala, ne morete se upirati naši armadi...« Na koncu pa še: Evriva Mussolini!

Tedaj je naš komandant ukazal:

»Ogenj!«

Zapele so naše mavzerice in zbrojevke, podirle nekaj sovražnikov in napravile v njihovih vrstah pravi preplah. Tudi jaz, ki sem bil kuhar, sem bil na položaju in sem nažgal po njih.

Mi, kar nas je bilo »jugoslovanske« čete, smo morali varčevati z municijo, kajti vsa municija, ki smo jo dobili na Primorskem, je bila italijanska in neprimerna za naše orožje.

Iz tega boja mi je ostal v spominu neki italijanski vojak, ki se je potajil in ves popoldan ležal na položaju kot mrtev, o mraku pa je poskočil in jo pobrisal. Mi smo streljali, pa ga nobena krogla ni zadela, srečno je odnesel pete. Tiste dni je prišla k nam tudi cela družina iz Kala ob Idriji, oče, mati, hči in sin, star kakih 12 let; oče in mati pa sta jih imela vsak že čez šestdeset. Rekli so, da smo zdaj vsaj ljudje, ker do tedaj smo bili v enoti sami moški. Družina je prinesla s seboj tudi sto kil riža, ki nam je prav prišel. Bilo nas je več kot sedemdeset.

Zopet smo spremenili taborišče. Zapustili smo »Primorski London« — Lukovsko planoto in se spustili prek reke Idrije na Sentviško goro. Tam nismo dobili italijanskih »obiskov«, pa tudi čakali jih nismo, napotili smo se čez Baško grapo in potle na Mrzli vrh. Ondodod smo prav lepo videli Tolmin in italijanske kasarne, polne vojakov. Čez dan se nismo smeli premikati po robu vrha, ker bi nas iz doline lahko opazili. Največje preglavice pa nam je delal dim, ta veliki izdajalec partizanov. Pa tudi njega smo ukrotili, na vrhu smo olupili lubje, tako daje ogenj manj dima. No, na Mrzlem vrhu se nismo dolgo zadrževali, treba je bilo prekoračiti reko Sočo. Soča je tu posebno globoka in deroča, da je ni mogoče bresti. Komandant je premišljeval, kako spraviti tolikšno množico partizanov čez reko, kajti na obeh bregovih sta bili speljani asfaltirani cesti in po njih je bil gost promet.

Še podnevi smo se približali visečemu mostu čez Sočo pri vasi Volarje. Čakali smo mraka in se odpravili kar čez most. Most je visel na jeklenih vrveh, po njih so bile položene deske, močno se je vse gugalo, da smo z veliko težavo hodili po njem brez hrupa.

Naša »jugoslovanska« četa s komandantom je šla zadnja čez most. Tako se je gugal in nagibal, da smo mislili, da se bodo vrvi potrgale in da se bomo znašli v mrzlih valovih. Ko smo prišli čez, smo se oddahnili in se močno začudili, da je ženica, ki je bila ob mostu med zadnjimi, prišla prva na drugo stran.

Na našo veliko srečo sta takrat tudi obe cesti bili prazni. Hitro smo se od njiju oddaljili in že smo se vzpenjali na hrib Kolovrat. Po malem je deževalo. Na Kolovratu je precej senikov in v njih smo se odpočili in počakali jutra. Drevje je že ozelenelo, bila je lepa pomlad. Pripravili smo se na pohod in spet hodili naprej, proti vrhu Kolovrata. Prav na vrhu smo našli na partizane.

(Nadaljevanje prihodnjic)

**Peči vseh vrst
domače in uvožene**

TUDI NA KREDIT

• NAMA • NAMA • NAMA •
**TRGOVSKA HIŠA
TROMOSTOVJE
ŠKOFJA LOKA
KOČEVJE**

SLOVIN VINJAK

za vsak
okus...

SLOVENIJA — VINO LJUBLJANA

Mile Pavlin SKRIVNOST ŠIMNOVE SMRTI / TORZO ROMANA /

Nato sem mu rekel, da se naše vodstvo zelo zanima za delo gestapa in da nimamo glede tega dovolj izkušenj. Zato da smo sklenili zbrati vse kar vedo o gestapovskih metodah naši ljudje. V bližnji prihodnosti nameravamo ustanoviti neke na osvobojenem ozemlju poseben tečaj, kjer bodo izkušeni tovariši predavali o vsem, kar mora vedeti pripadnik naše službe. Med drugim bodo posvetili posebno skrb poznavanju načina dela gestapovcev...

Da sem sicer uradno samo inšpektor, poleg tega pa da sem tudi član vrhovnega kolegija naše službe. Že v Savinjski dolini da sem slišal o njegovih izrednih uspehih, zato da sem prišel na Pohorje. Tu bi skupaj z njim rad temeljito proučil način, kako je dosegel svoje uspehe ter izkušnje prenesel na druge. Ko pa bomo ustanovili tečaj, se lahko zgodi, da pokličemo tja za predavatelja tudi njega, Šimna...

Navadno sem ljudem gledal v obraz, ko sem jim nekaj pripovedoval ali ko so oni govorili. Zanimajo me, kako reagirajo na moje besede. Tudi Šimnu sem gledal. Najprej je osupnil, strah in zaskrbljenost sta za trenutek preleteli njegov obraz, takoj zatem pa se je preglasno in nekam narejeno začel veseliti. Vse to je znova okrepilo moj sum, da z njim nekaj ne more biti v redu. Samo kaj? Ali se ne zaveda, da počenja neumnosti ali pa je resnično sovražnikov agent? Do takrat se nisem

74

spominjal niti enega primera, ko bi me moja občutja varala. Toda občutja so eno, stvarnost in dokazi pa drugo...

Začel sem od druge strani. Kakšni so njegovi odnosi do vodstev političnih organizacij, kakšnega mišljenja je o njihovih voditeljih. Nalašč sem omenil, kako se je že nekajkrat pripetilo, da so aktivisti gledali na ljudi samo z njihove dobre strani in da so jih cenili samo po besedah, ne pa po dejanjih. Zaradi tega da smo že večkrat utrpeli hude izgube...

Šimen se je razvnel in mi začel pripovedovati. Govoril je kot bi stresal orehe, me zalil s pravo poplavo besed. Da, tudi tukaj je tako, je rekel. S terenci da ne mara imeti nobenih stikov, ker takoj razbomnajo vse, kar vedo. Nikakor počejo doumeti, da je bistvo varnostne službe tajnost. Nihče ne sme vedeti za ljudi, ki z njo sodelujejo, niti za njihove naloge. Našteval mi je celo vrsto primerov, ko so ga aktivisti s svojim delom pošteno polomili, nasedli sovražnikovim agentom in napravili velikansko škodo vsemu našemu gibanju. Kako so nasedli zelo preprostim gestapovskim trikom. Celo to so zahtevali od njega, naj ukaže svojim zaupnikom, da bi se ukvarjali s propagando...

Tudi druge so včasih terenci od naših ljudi zahtevali take reči, zato se mi je zdelo, da je morda v Šimnovem govorjenju drobec resnice. Toda tega mu nisem povedal...

Pač pa sem ga vprašal, če je zadovoljen z zasedbo odborov, kakšno mišljenje ima o posameznikih.

Kar planilo je iz njega. Sami sumljivi tipi so, klerikalci, kulaki in nacionalisti. Celo o starih aktivistih in partizanih si je upal trditi, da so najbrž v zvezi z gestapom ali belo

**NOVO nagradno
ŽREBANJE vseh
hranilnih vlog pri
KREDITNI BANKI CELJE**

Vloge sprejemajo:

Osrednja enota Celje, podružnice: Celjska Mestna hranilnica, Podružnica za kmetijstvo Celje, Velenje, Slovenj Gradec, Slovenska Bistrica in ekspoziture: Zalec, Mozirje, Šoštanj, Dravograd, Rayne na Koroškem, Prevalje, Mežica, Radlje ob Dravi, Slovenske Konjice, Rogaska Slatina, Smarje pri Jelšah, Sevnica, Brežice, Laško, Sentjur pri Celju.

Žrebanje bo v Brežicah, 31. decembra 1969.

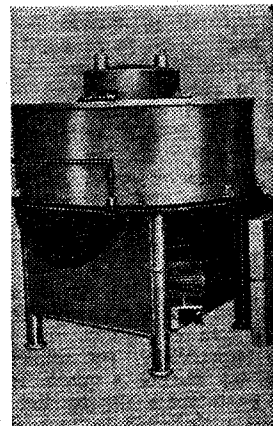
**kreditna
banka
celje**

Obrtno podjetje » O B R T N I K « PREBOLD

izdeluje krožne betonske mešalce v velikosti 500 litrov z električnim motorjem 380 W.

Mešalec je primeren poleg mešanja betona, tudi za mešanje malte. Uspešno ga uporabljajo izdelovalci betonskih zidakov.

Prodajna cena 9.750.— Ndin

75

gardo. Omenil mi je tudi, da ne more nikomur več verjeti, odkar je bil razočaran nad nekaterimi.

Nato sva prešla na njegove odnose z vojaškimi enotami. Tudi v vojski je po njegovem mnenju mrgolelo sumljivih ljudi in sovražnikovih agentov. Zato imajo velikokrat hude ter nepotrebne žrtve. Poleg tega da so nepredvidni in nerodni. Kamor pridejo, razgrajajo, kurijo in jedo, straže so nemarne, pa trulje prosjajočo hrano in pripovedujejo tajnosti. Med prebivalci ustvarjajo nezaupanje in jezo, ker pobere vso hrano pri kmetih. Zgodilo se je že, da so rekvirirali tudi njegovim zaupnikom. Posredoval je zanje, pa mu niso ugodili, ker ni smel povedati, kaj delajo.

Pa bela garda... Rekel je, da so vsi med seboj povezani, da so z nami samo zato, ker jim Nemci niso dovolili svoje vojske. Snujejo organizacijo znotraj naših enot, sistematično vrivajo na vodilna mesta svoje ljudi, da bi ob kapitulaciji Nemčije lahko prevzeli oblast in poklicali Angleže. Naši aktivisti pa so nebudni, uspavani, verjamejo vdanostnim izjavam. Tudi tukaj lahko vsak trenutek pride do podobnega položaja kot je prišlo na Dolenjskem po italijanski ofenzivi leta dvainštiridesetega. Samo Nemci ne znajo tega izkoristiti...

Načel sem podatke iz njegovih poročil o gestapovskih agentih v naših vrstah. Spet sem opazil prikrit strah v njegovih očeh, razburjenost in živčnost na njegovih rokah. Kar jezik se mu je začel zapletati. Jaz pa sem premišljeval, kako bi mu nastavljal past, da bi ga takoj razkrinkal. Ne, to ni mogoče. Kvečjemu, če bi se nekdo z njim dlje časa ukvarjal. Toda kdo? Naj mu pošljem večšega pomočnika?

varstroj

INDUSTRIJSKO PODJETJE LENDAVA

TELEFONI: DIREKTOR IN KOMERCIALA 75-120
 RACUNOVODSTVO 75-036
 TELEGRAM: VARSTROJ LENDAVA
 TEKOCI RACUN: 5192-1-820
 OBRAT VARILNE TEHNIKE IN KOVINSKE OPREME
 TELEFON: 75-121
 OBRAT VODOVODNIH IN PLINSKIH INSTALACIJ TER
 CENTRALNIH KURJAV
 TELEFON: 75-122
 OBRAT TERMICNIH IN AKUSTICNIH IZOLACIJ
 TELEFON: 75-122

V občini Lendava, s sedežem v Lendavi je s 1. januarjem 1965 bilo ustanovljeno in je s skromnimi sredstvi začelo poslovati industrijsko podjetje VARSTROJ Lendava. V petem letu obstoja podjetje VARSTROJ ni bilo pri Skupščini občine Lendava nikoli obravnavano, čeprav je imelo nešteto težav, kajti vse težave, ki niso bile male, je kolektiv reševal sam, brez hrupa.

Podjetje si je od prvega dne gradilo temelje za svoj obstoj. V času od 1. I. 1965 do danes je pri nespremenjenih cenah povečalo obseg proizvodnje od 3 milijonov na 10 milijonov din, ter ustvarilo nad 3 milijone skladov. Ves ta čas je podjetje sodelovalo na sejnih in razstavah ter s kvalitativnimi proizvodi in storitvami pridobivalo nove kupce oziroma naročnike po območju in številu. Proizvodi podjetja — aparati za električno varjenje — so danes poznani pri večini podjetij, storitve pa izvaja podjetje doma in od leta 1966 tudi v inozemstvu, trenutno na Nizozemskem in v ČSSR in ima v naprej pogojena dela.

Pri podjetju VARSTROJ zelo intenzivno delajo na izdelavi programa nadaljnjega razvoja podjetja za obdobje od leta 1970—1975. Podjetje bo obdržalo vse dejavnosti, kot jih ima danes. Obrata izolacij in instalacij ne predvidevajo bistveno povečati, pač pa proizvodnjo varilno tehničnih aparatov in polavtomatov. Povečali bodo proizvodnjo kvalitativnih aparatov za varjenje iz programa poslovnega sodelovanja z Zavodom za varjenje Ljubljana, kateri proizvodnji pa dodajo proizvode iz programa firme

FRONIUS Avstrija, to je, varilne usmernike SUPER 300 in polavtomate za varjenje v zaščitnem plinu PROMIG 275 in PROMIG 400, s katero firmo je sklenjeno poslovno tehnično sodelovanje in bo še v tem letu podpisana pogodba o kooperaciji.

Omembe vredno je, da bo pri proizvodnji navedenih aparatov oziroma polavtomatov čez 75 % proizvodnje pri Varstroju in bo samo v preostalem obsegu sodelovanje v kooperaciji z zamenjavo dobav posameznih sklopov, podsklopov in delov. Prvo serijo 50 komadov usmernikov SUPER 300 bodo pri Varstroju izdelali že v decembru mesecu, dočim bodo v prvi polovici leta 1970 osvojili proizvodnjo polavtomatov za varjenje v zaščitnem plinu.

V Varstroju pa imajo kup težkih nalog in to — do konca izdelati proizvodni program, ki naj bo realna slika bodočega podjetja, na čelu z obratom Tovarna varilno tehničnih strojev in polavtomatov ter investicijskega programa za potrebna sredstva za uresničitev programa.

Kolektiv Varstroja je vsestransko proučil svoj položaj in prišel do spoznanja, da je samo v povečani reprodukciji zagarantirana perspektiva podjetja. Zato pa je potrebno zgraditi novo tovarno, ker se v sedanjih prostorih, v katerih se odvija proizvodnja, ne more v tem smislu govoriti ter glede na lokacijo, ki jo sedanja zgradba ima, tudi ni mogoče več ničesar dodati — prizidati. Vsako vlaganje v sedanje objekte bi bilo zapravljjanje časa in denarja.

CINKARNA CC CELJE

METALURŠKO KEMIČNA INDUSTRIJA

ANTIKOROZIVNI PREMazi NA OSNOVI CINKOVEGA PRAHU

KOROCINK S

NAJCENEJŠE · NAJHITREJŠE · NAJSODOBNEJŠE · ŠČITI PRED KOROZIJOM

Cinkarna Celje, ki je sicer zelo dobro poznana kot metalurški kombinat, ima vključeno v svoj proizvodni program poleg metalurških tudi kemične proizvode za antikorozijske premaze.

Ti proizvodi, ki prihajajo na tržišče pod imenom »Korocink P«, »Korocink E« in »Korocink S« imajo široko možnost uporabe. Za bližnje seznanjenje z navedenimi proizvodi in da bi se lahko odločili za njihovo uporabo, dajemo kratek opis o njihovih lastnostih in uporabi.

KOROCINK P — je enokomponenten cinkov premaz pri katerem je polistirolo poboljššan z dodatki komponent, ki ugodno vplivajo na mehanske lastnosti suhega filma. Lahko se uporablja kot osnovna in pokrivna barva. Podlago moramo pred zaščito očistiti s peskanjem do metalnega sijaja. Korocink P lahko nanašamo s ščetko, valjem ali pištolo. Korocink P lahko uporabimo za zaščito železnih konstrukcij, zunanjih površin tlačnih cevovodov pri HE in podobno. Zato je primeren za zaščito montažnih železnih konstrukcij, katere po zaščiti še avtogeno ali električno varimo. Ker cinkov prah ne vsebuje svinca ni nevarnosti za zdravje varilcev, mesta zvarov pa lahko zelo enostavno popravimo s Korocinkom P, potem ko vare obrusimo do metalnega sijaja.

KOROCINK E — je dvokomponentna antikorozijska barva na bazi epoksidne smole. Pred uporabo moramo dobro zmešani komponenti A dodati komponento B in sicer na 55 delov prve dva dela komponente B. Tako

pripravljena barva se mora uporabiti v času 8 ur. Nanašamo jo lahko s čopičem, valjem ali pištolo. Če je potrebno jo lahko razredčujemo s posebej prirejenim razredčilom — razredčilo E.

Prav tako kot pri Korocinku P moramo tudi za Korocink E pripraviti metalno čisto površino, kar dosežemo najlažje s peskanjem. Korocink E je najbolj primeren premaz za zaščito v ladjedelništvu, kjer se uporablja kot shop primer za zaščito hidromehanskih objektov ter za zaščito vseh vrst železnih konstrukcij. Na splošno je Korocink E primeren za vse objekte, kjer so težji mehanški pogoji. Tudi Korocink E pri varjenju ne sprošča nobenih škodljivih hlapov.

KOROCINK S — je dvokomponenten cinkov premaz, kjer je komponenta A visokokvaliteten cinkov prah, komponenta B pa je vezivo na bazi natrijevega silikata, ki vsebuje dodatke, kateri stabilizirajo cinkov prah, da se ne razvija vodik od trenutka priprave pa do končnega sušenja barve na objektu. Kot razredčilo se uporablja pitna voda.

Korocink S se lahko nanaša na opeskanane objekte s ščetko, valjem ali pištolo. Ker je vezivo na bazi silikata in ima kot tako tendenco za tvorjenje razpok, moramo Korocink S nanašati vsaj v dveh slojih. Prirejen je posebno za objekte, ki so izpostavljeni relativno visokim temperaturam saj je odporen do 500°C, lahko pa se nanaša tudi na vroče površine do 200°C. Korocink S se priporoča predvsem železarnam, plinarjam, kemijski industriji ter ladjedelništvu za zaščito balastnih tankov.

76

Znebil se ga bo, ga onemogočil, sam ubil ali poslal v past. Samo če ga odpokličemo... S tem bi sicer zavrl njegovo škodljivo delovanje, toda razkrinkali ga ne bi. To bi morali prihraniti za povojne čase, ko bomo lahko pogledali v tajne arhive in zaslišali vse ljudi, ki žive v zdaj za nas nedostopnih krajih.

Vprašal sem ga, kako zaslišuje sumljive ljudi in sploh, kdo je vse zanj sumljiv. Razvnel se je. Točno ve, kdo zahaja v gestapovske pisarne in s kom se gestapovci sestajajo po različnih skrivnih krajih. Navadno vsakdo brž klone, ko spozna, da so ga njegovi delodajalci sami izdali in da on, Šimen ve o njem takšne podrobnosti. Zboji se, da so ga naši ljudje že dolgo zasledovali, ne ve, kaj o njem vemo, pa pove tudi take reči, ki nam niso znane. Šimen mu obljubi pomilostitev, če bo odkrit, zlasti pa, če izda svoje pajdaše. Tako marsikaj zve. Seveda mu potem besede ni treba držati in obračuna z izdajalci na pripravnem kraju, tako da nihče o tem nič ne ve...

Ali kdaj ljudi pretepa ali drugače muči? Ne, tega še ni delal. Res, nekajkrat je koga udaril, mu zagrozil, toda partizani ljudi ne mučijo. To počenja samo Nemci...

Nisem mu hotel očitati tiste naše aktivistke, ker sem hotel od njega samega še kaj zvedeti. Premišljeval sem o njegovih načinih zasliševanja. Tako zaslišujejo vse policije in vse varnostne službe sveta. V drugačnih razmerah kakor pa so te, ki v njih živimo, lahko vohun račun na milost, če izda svoje dotedanje delodajalce. Tudi pri nas bi lahko večkrat kot pa. Spomnil sem se primerov, ko smo razkrinkanega sovražnikovega agenta poslali daleč proč od domačih krajev in okolja, v

77

kako brigado. Kaj kmalu je postal iz njega dober borec, nekateri so tudi z junaško smrtjo sprali s sebe madež izdajstva.

Toda tista dva primera, ko je za izdajalce Šimen zvedel od suroga zaupnega vira? Vprašal sem ga, kdo je ta vir in če ga ne bi kazalo uporabiti še za druge, veliko bolj važne ter odgovorne naloge, iztisniti iz njega čimveč, saj je zdaj v naših rokah. Če Nemci zvedo, da nam je dal važne podatke, ga bodo predelali v klobase...

Gledal sem ga, kako je osupnil in začel kar mencati. Zdaj je tudi on opazil, da sem ga ves čas opazoval in da torej vem za njegovo zadrego. Jecljal je, zardeval in pobledeval. Končno je izdaval iz sebe, da ne bi rad govoril o tistem človeku, ker se zanj boji. Kakor hitro bi Nemci posumili kako malenkost, bi ga ubili.

»Razumem tvojo skrb zanj,« sem mu rekel. »Gre za človeka, ki nam je napravil dragoceno uslugo. Toda saj si vendar slišal, da mi moraš povedati vse, kar se tiče tvojega dela.«

Nato sem mu razlagal, kako se včasih zgodi, da naš obveščevalec nasede in misli, da gre v resnici za skesanega nacistu. Tako ga proti njegovi volji vprežejo v svoj voz, nekaj časa prek njega pošiljajo resnične podatke, v odločilnem trenutku pa nam postrežejo z veliko lažjo. Tedaj plačamo desetkratno vse kar smo prej imeli koristi. Da je pač pri tem tako kot pri šahu: da rešiš kraljico, konja ali trdnjavo, žrtvuješ kmeta ali tekača.

Momljal je in se vrtel, prešedel in praskal za ušesi. Takoj sem uganil, da išče izgovora. Nazadnje je povedal, da ima stike z nekim tolmačem na gestapu, ki je po materi Slovec, živeli pa so v Nemčiji še pred vojno. Je

78

že vse skupaj res, toda do zdaj so bila njegova poročila vedno točna. Vsak podatek prej, preden ga da dalje, temeljito pregleda in poišče tudi druge dokaze.

Boj Savinjskega bataljona na Dobrovljah

(nadaljevanje s 4. strani)

ukaz, da Veličkova četa na sme zapustiti položajev brez dovoljenja. Borci te čete, ki so sicer opazili premik soborcev drugih dveh čet, so sprva menili, da gre samo za zamenjavo položajev. Kmalu pa so občutili, da je ostala na bojišču samo njihova četa. Krila naj bi umik glavnine.

V ostrem boju ukaže komandir tretje čete Lojze Hafner-Veličko, naj borci štedijo s strelivom, da ne bi zašel niti en naboj v prazno. Popolnoma so obkoljeni. Nemci so že tik ob njih. Veličko vpije, naj štedijo naboje. Vsakdo naj prihrani enega zase, da ga sovražnik ne dobi živega. Postaja čedalje jasneje, da ne bo moč dolgo vzdržati. Prigovarjajo komandirju, naj ukaže jurišati v preboj. Veličko jih zavrača, da brez komandne ni umika. Bliža se grozni konec. Zmanjkuje streliva. Strojnica utihne. Ogenj povsod pojenjuje. In Nemci se jim reže približujejo kot zverine, počasi, z vseh strani. Partizani in Nemci, oboje skočijo pokonci in se zgrabijo med seboj. Sovražnikov obroč je tako na gosto strnjen, da bo le malokomu uspelo. Začne se borba za življenje, z bajoneti, puškimi kopiti, z rokami, z zobmi. Kdor bo močnejši, ta bo zmagal. Po vsakem partizanu grabi več Nemcev. Franc Godler-Blisk se otepa kar treh. Opazi, kako spodnesejo soborca Avgusta Hrvatina-Čata in ga vežejo. V tistem se Blisk reši Nemca, ki se z njim puli za puško, pritisne na petelina, se reši še naslednjega sovražnika, zatuli in se zažene iz gneče. Za bežecim ne streljajo, ker bi zadeli svoje. Tako se srečno prebije v dolino, čeprav ranjen nad kolonom.

S komandirjem Veličkom se je Blisk sešel pozneje med Mrzlico in Gozdnikom. Njega je rešil ob preboju zadnji šaržer v parabeli. Ko je skočil navzdol, so se Nemci zakadili vanj, a si je naredil prostor za pobeg z dolgim rafalom. Z javke pod Gozdnikom so se potem s kurirjem Ivom Zupancem-Ludvikom odpravili v Kozjanski bataljon Veličko, Blisk in pa kuhar Leopold Juvan-Igor, ki mu je krogla odstrelila dva prsta. Na Kozjanskem so ostali do vzpostavitve zveze s štabom II. grupe odredov februarja 1943. Od Veličkove čete je po borbi ostalo le še sedem partizanov.

Ves spopad se je razvijal z izredno naglico. Odločati se je bilo treba iz trenutka v trenutek. Sam umik ni trajal dalj kot kakih pet minut. Sovražnik je gotovo prodiral v več obročih, imel pa je po okolišu še številne zasede. Medtem ko se je glavnina rešila z manjšimi izgubami, je bilo med drugimi skupinami ali posamezniki, ki so se prebijali v druge smeri, mnogo več žrtev. Sovražnik je preiskoval tudi vsak grm in se je vrnil v dolino šele zvečer. Ranjence je večji del pobijal, druge pa, ki so mu padli v roke v borbi mož na moža, je obvladal največ zato, ker jim je zmanjkalo streliva. Ujetnike so odvedli s seboj do Krefljeve domačije, kjer se je bil tisto dopoldne nastanil nemški štab.

Po spopadu so se vermani in policisti zbirali pri Krefljevi domačiji. Tja so zvezli tudi mrtve partizane. V kaki uri so jih kar za noge navlekli okoli deset in jih polagali v vrsto na travo pred kletjo. Štiri ulete borce, Leopolda Strela-Grega, Jurija Slobka, Avgusta Hrvatina-Čata in Ivana Kastelica-Janeza ter partizanko

Anico Pesko-Martó so z vrhovo zvezali okoli vratu ter jih postavili ob kletna vrata zadaj za mrtvimi partizani in fotografirali. Fotografija je ohranjena. Potem pa so jih odgnali na Vransko, od tam pa v Celje v zapore »Starega pisakra«.

Partizanski kurir Rudolf Stopar-Kitak se je umikal po robu čistine skupaj z Anico Pesko-Martó. Ko so ju Nemci obkrožili, je Kitak odvrnil proti njim ročno bombo in se rešil, medtem ko so Martó ujeli. Nemcem je izjavila, da se piše Marta Punc in da je pred tremi dnevi prišla na skrivaj iz Ljubljane v domači kraj po obleko.

Mrtve partizane so pustili pri Krefljavih do nedelje opoldne, ko je prišlo ponje deset vermanov, da jih je Šporinov z Rovt odpeljal z vozom na Vransko. Dva partizana, ki sta padla na Ručigajevi (Učakarjevi) kmetiji, so morali pa Ručigajevi odpeljati na Vransko.

Po enih nemških poročilih je padlo 17 partizanov, ujetih pa naj bi jih bilo sedem. Nemci so zaplenili lahko strojnico, več pušk, strelivo, živež in nahrbtnike. Na neški strani je bil baže le eden ranjen. Z orožniške postaje Vransko, kamor so spravili mrtve partizane, pa so dva dni po borbi sporočali, da so »doslej od 19 ustrelenih partizanov našli samo 12 ter jih prepeljali v Celje, pet pa je bilo ujetih, med njimi ena partizanka.«

Med borbo je policija hudo ranila Marijo Planinc iz Sv. Jeronima ter njeno 55-letno mater, ki je naslednji dan umrla. Obe sta med borbo preplašeni zbežali iz hiše, ki je bila pod nemškim ognjem, da bi se zatekli k sosedu. Podatki o številu padlih so po

partizanskih podatkih oziroma izjavah preživelih zelo različni. Štab II. grupe odredov je 23. novembra 1942 poročal: »... Ubitih je sicer 12 Nemcev, vendar mi pogrešamo še vedno okrog 25 mož. Nemci pravijo, da so jih ubili deset, ujeli pa dvanajst živih. Od puškomitraljezov je pet rešenih, eden je pogrešan, vendar Nemci do sedaj niso trdili, da so ga našli...« Vsekakor drži število ujetih — pet. Koliko jih je padlo, pa ni moč ugotoviti. Na ohranjenih fotografijah ujetih partizanov, ki so jih Nemci sredi novembra 1942 zvezane vodili po celjskih ulicah, da bi jih izpostavili zasramovanju in mučenju, je cela vrsta borcev, ki so jih približno ob istem času polovili na Kozjanskem bodisi kot člane Kozjanskega bataljona ali pa tiste čete štajerskih borcev, ki jo je Glavno poveljstvo poslalo sredi avgusta 1942 s Kočevskega preko Hrvaške na Kozjansko vzpostavljat IV. grupo odredov. Med ujetniki, ki so jih prikazovali v Celju, je bila tudi Tončka Čečeva, sekretarka okrožnega komiteja KPS za Kozjansko, ki so jo bili Nemci ranjeno in izdano ujeli konec avgusta 1942.

Iz borbe na Dobrovljah 7. novembra se je rešil tudi borec Veličkove čete Ernest Koželj-Bobek, a so ga naslednji dan pri gradu Brode pri Vranskem v spopadu ranili in zajeli ter ga podobno kot one v Celju izpostavili v Trbovljah. Grozno izmučen je zatem med prevozom v Celje umrl.

Kolikor je moč po raznih nepreverjenih izjavah ugotoviti, naj bi bili poleg Simonovega kurirja,

bivšega komandanta bataljona Janka Starihe (narodni heroj) padli še intendant Janez, Tank, Tine, Janošek, ki se je baje sam ustrelil in mitraljezec Boris. Ugotoviti imena padlih borcev je toliko težje, ker se je z glavnino Savinjskega bataljona usmerilo proti Moravskemu večje število ranjencev. Te je spremljal Peter Stante-Skala večji del na Dolenjsko in se je za njimi zgubila vsaka sled. Drugi so se pridružili Moravskemu bataljonu. Iz tistega dela borcev Savinjskega bataljona, ki se je z Menine planine podal proti Koroškemu, se je v drugi polovici novembra formirala prva Koroška četa, ki se je pridružila koroškemu političnemu organizatorju inž. Pavlu Zaucerju-Matjažu na vzhodnem koroškem predelu.

Po vrnitvi ranjenega Franca Rozmana-Staneta s Pohorja je štab II. grupe odredov razpravljal o boju 7. novembra, a o vzrokih neuspeha člani štaba niso soglašali. Stane in Skala sta menila, da je vzrok v tem, ker se bataljon po uspehih akcijah ni umaknil daleč stran z Dobrovelj in se tako vnaprej izognil napadu, se pravi, da se ni dovolj spretno manevriralo. Tomaž pa je menil, da je neuspeh pripisati neodločnosti bataljona in pretiranemu strahu pred nemško silo, ker so čete zapustile položaje kmalu po začetku boja, po umiku pa so se deli bataljona ločili od glavnine, se pravi, da je videl vzrok v tem, da se premalo udarili po sovražniku, da bi ga zavrtili.

LOJZE POŽUN

Je dan mrtvih primeren za veseljačenje?

V časniku »Delo« sem z ogorčenjem prebral krajši sestavek Jožeta Jurača, ki se povsem upravičeno zgraža nad veseljačenjem na Miklošičevi cesti št. 28. Avtor prispevka med drugim navaja tudi, da je bila v gostišču »Miklošičeva klet« zabava s plesom celo na dan mrtvih...

Prvi november običajno praznujemo brez hrupnih zabav in tega dne so zaprta tudi nekatera zabavišča, radio in televizija pa predvajata temu dnevu primeren pro-

gram. Vse je tiho, spokojno, in tako je tudi prav! Sredi Ljubljane pa so se torej zabavali tudi na dan, ko se v večini dežel spominjajo pokojnih znanih in neznanih prednamcev, svojcev, prijateljev in — posebno pri nas — borcev za svobodo, ki so darovali svoja mlada življenja za lepši današnji dan. V spomin nanje je na gomilah grobov, in to ne samo na urejenih pokopališčih, marveč tudi na samotnih krajih in sredi temnih in širnih gozdov in polj zagorelo na tisoče drobnih lučk, in ljudje so s sklonjenimi glavami in mnogimi solzami v očeh obujali spomine nanje, ki jih ni več med živimi.

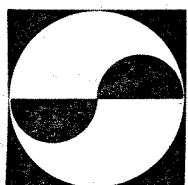
Zato vprašujem kolektiv, posebno pa še vodstvo gostišča »Miklošičeva klet«, če oni nimajo nikogar pod gomilo in če jim je res tako malo mar za žrtve, ki jih je terjal narodnoosvobodilni boj? Ali jim gre res samo za ekonomski učinek in s tem v zvezi za večje osebne dohodeke (seveda, če so plačani od ustvarjenega prometa), da prirejajo zabavne prireditve s plesom tudi na dan mrtvih?

Prav tako so vredni javne obsodbe tudi vsi tisti, ki se tega dne niso mogli vzdržati plesa, pretiranega uživanja alkoholnih pijač in hrupne zabave. Kaj na to rečejo in kaj store, da bi tega ne bilo, šolska vodstva, starši in mladinske organizacije? (Sodni namreč, da so se zabavali pretežno mladi ljudje.) Nerazumljivo mi je tudi, da mestna inšpekcija na katero so se stanovalci na Miklošičevi cesti št. 28 že pritožili, ničesar ne ukrene zoper nočno razgrajanje in se niti toliko ne potruji, da bi na pritožbo vsaj odgovorila, govorila.

Vem, da je delovni človek potreben razvedrila, vendar menim, da je za veseljačenje več kot dovolj preostalih tristo petinšestdeset dni v letu in pa, da ima vsako veseljačenje svoje meje. Tega naj se zavedajo tudi prireditelji zabav v »Miklošičevi kleti«!

FRANJO HOVNIK

NE ZGRADITE SVOJE HIŠE BREZ VRAT IN OKEN

SLOVENIJALES

LJUBLJANA, Vižmarje 168
LJUBLJANA, GR. hala "D"
CELJE, Tkalska 13
MARIBOR, Cankarjeva 4

Franček Saje:

Boj klerofašistične „Straže“ proti osvobodilnemu gibanju

Načrt, da bi stražarji imeli med vojno svoje zastopstvo v inozemstvu, je propadel, ker je bil dr. Kulovec ob bombardiranju Beograda ubit. Na letališču v Mostarju, do kamor sta se Ehrlich in Zebot pretolkli, pa jima ni nihče priskrbel prostora v eta-lih. Tako sta se morala vrniti v Ljubljano.

Straža je že aprila 1941 sklicala vse svoje pristaje na sestanek v dijaškem zavodu na Rakovniku. Tu so jim dr. Blatnik, dr. Ciril Zebot in Peter Kalan razlagali, da je potrebno lojalno sodelovanje z italijanskimi okupatorji. To so utemeljevali s tem, da je takega mišljenja tudi ban dr. Natlačen, da je Italija katoliška država, zaradi česar bo mogoče doseči vsaj neko mero samostojnosti, in da se bo le z lojalno-stjo dalo izogniti takemu preganjanju, kot se je dogajalo na Gorinskem in Stajerskem, čemur je predvsem kriv jugoslovanski odpor proti Nemčiji.

V prvih mesecih okupacije se je Straža veliko ubadala z lastnimi težavami. Preko Vincencijeve konference, dobrodelne organizacije klerikalnih študentov, katere predsednik je bil dr. Ehrlich in tajnik dr. Ciril Zebot, je poskrbela za svoje člane in druge klerikalne begunce.

Stražarji, ki so menili, »da so vse stranke zanič, da je edino prava stranka — Straža«, so bili takrat sploh vsestransko delavni. Dne 18. julija 1941, leta sta Cesar in dr. Zebot obiskala dr. Mačka v Kupincu pri Zagrebu. V začetku septembra 1941 je dr. Ehrlich s svojim krogom dr. Natlačen večkrat predlagal, da Slovenci ustvarijo svojo tajno narodno vladno, ki bi dajala »parole za vse Slovence. Ob prevratu bi prevzela oblast in vzpostavila red«.

Ko pa so stražarji zvedeli, da so se buržoazne stranke nato brez njih zedinile na skupnem programu, so se začeli pogajati z glavačevci, ki jih je zastopal kaplan Marijan Kremžar in kasneje kaplan Glavač, ter z gارجاني, Z Glavačem so se sprijeli, z zastopniki akademskega kluba Zarja pa izdelali skupen program, ki sta ga Cesar in dr. Zebot 29. septembra izročila dr. Natlačen »s prošnjo, da ga pošlje v London«. Hkrati sta mu očitala oportunitizem, ker »daje koncesije liberalcem«.

Nato so stražarji objavili svoj program o katoliški slovanski konfederaciji in ga okrog 24. septembra po nekem salezijanцу, ki je šel na Portugalsko, poslali v London.

Ker so stražarji močno propagirali svoj program in omalovaževali Jugoslavijo, je dr. Natlačen 11. februarja 1942 prišel k dr. Ehrlichu in mu je po Casarjevem dnevniku povedal:

»da je program, ki je bil objavljen v 4. številki Slov. in Evropa, napravil precej neugodnih vtisov pri liberalcih in tudi pri nekaterih klerikalcih. Predvsem očita programu, da bojkotira Jugoslavijo... Profesor je banu energično odgovoril in izpodbil vse točke, predvsem je vztrajal na zahtevi, ki jo postavlja program: izhodišče slovenskega programa more biti samo Slovenija in slovenski narod...«

V zaupnem krogu so stražarji odkrito razlagali in zagovarjali svoja protijugoslovanska stališča. Menili so, da je Jugoslavija »enako pravnoveljavno razpadla, kot je bila nastala. Prepričani so bili, »da nas po vojni, če sami ne bomo hoteli, v Jugoslavijo nihče ne bo silil...«

Stražarji so svoj »slovenski program« o ustanovitvi katoliške srednjeevropske zveze, ki naj bi bila protiutež Nemčiji in Sovjetski zvezi, sestavili za primer zavetniške zmage. Sicer pa so računali tudi z možnostjo, da se bo vojna končala »z remijem ali vsaj

z delnim remijem« ali celo »z zmago držav osi«, kot je na stražarskem sestanku leta 1942 po ohranjenem referatu modroval neki član vodstva Straže.

Ne glede na to, kako se bo končala vojna, so stražarji zagovarjali popolno lojalnost in sodelovanje z okupatorji. S pomočjo fašističnih okupatorjev so hoteli oslabiti svoje tekmece iz klerikalnega tabora in tako okrepiti svoj politični vpliv, vzporedno s tem pa so želeli uničiti narodnoosvobodilno gibanje in s tem hkrati zatreti demokratične težnje med slovenskim ljudstvom. Tako je klerofašistična Straža hotela izrabiti največjo stisko slovenskega ljudstva, da bi postala edina ali vsaj glavna politična sila na Slovenskem!

Ko sta Ivan Pucelj in dr. Marko Natlačen septembra 1941 izstopila iz fašističnega sosveta Ljubljanske pokrajine, se je nista strinjala s politiko visokega komisarja Graziolijskega, so stražarji navezali stike z italijanskimi fašisti in postali glavni organizatorji fašistične študentske in dijaške organizacije.

V predvidevanju, da bodo okupacijske oblasti razpusstile študentska kulturna društva na ljubljanski univerzi, so se stražarji in drugi klerikalni študentje v velikem številu vpisali v Akademski športni klub, ki so ga vodili stražarji. Ko so oktobra 1941 fašisti pripravljali ustanovitev svoje Vseučiliške organizacije v Ljubljani, so predsedniški položaj zaupali Francu Župcu, tajniku Akademskega športnega kluba.

Straža je ta predlog sprejela. Ker pa je hotela soodgovornost naprtiti tudi drugim, se je obrnila za nasvet na škofa dr. Rožnana in dr. Natlačena, ki sta menila, naj predlog sprejmejo. Nato je vodstvo Straže določilo Župca in še štiri druge stražarje za vodstvo fašistične študentske organizacije. Ti so pred vstopom v odbor vprašali za mnenje še narodni odbor Katoliške akcije. O odgovoru je Cesar zapisal v dnevnik:

»Veste, kaj jim je odgovoril? Da so to politična vprašanja in da se v to ne vmešava! Prej je pa večno določal smer AZ (Akademske zveze — op. F. S.) in celo Stražo napadal, kako naj se organizira. To so tičili!«

Predstavniki Straže so v razgovoru s fašističnim zaupnikom na univerzi predložili pismene pogoje: »da univerza ostane, da bo društvo slovensko in da bo poroč 5 : 4« (Casarjev dnevnik), to je, da bodo imeli stražarji večino odborniških mest. Fašistični zaupnik ing. Carra je predlog sprejel in stražarji so začeli silovito agitirati za vpis v novo organizacijo.

Fašistična stranka je 9. decembra 1941 imenovala direktorij fašistične univerzitetne organizacije in za predsednika postavila stražarja Župca, ki je odšlej skrbel tudi za povezavo Straže s fašističnimi okupatorji.

Fašisti so stražarjem izročili nekaj revolverjev, Župcu pa dodelili celo osebno detektivo in stanovanje v hotelu »Union«. Ko so italijanski vojaki 10. marca 1942 v neki raciji aretirali tudi Župca in študenta Lončariča, je fašistični tajnik v Ljubljani takoj pismeno opozoril vojaško poveljstvo, da sta člana direktorija Ljubljanske univerzitetne organizacije ter zato »zaupanja vredna človeka in imata pravilno izdana dovoljenja za nošenje orožja«.

Medtem ko so stražarji zatrjevali, da s svojim ravnanjem rešujejo slovensko univerzo in študentom omogočajo študij, so jeseni 1943 govorili čisto drugače. Tedaj so skupaj z ljubičevci priredili na univerzi zborovanje. Na njem so na študente rohnili, da »dodirni z njimi, je proti njim, da

je bolje, da ni šol, kot pa če so komunistične, in študente pozivali v boj proti narodnoosvobodilni vojski.

V začetku okupacije so stražarji širili ustno propagando proti narodnoosvobodilnemu gibanju kmalu pa so začeli izdajati tudi letake. Oktobra 1941 so po univerzi in ljubljanskih gimnazijah širili letak, v katerem so pozivali: »Slovenska dijaška mladina, upri se potuhnjenim sinovom črne teme, ki bi hoteli — ne zaradi slovenske bodočnosti, ampak zaradi internacionalističnega boljševidma — tvoj ljubljani slovenski narod pahnuti naravnost v samomorilsko smrt. Ven z vsakim poskusom zakrinkane komunistične propagande (komunistična osvobodilna fronta, »partizani«, »levičarska mladina« in pod.) iz naših šol!«

Stražar Polde Leskover, ki je stanoval v Jegličevem akademskem domu, je v začetku oktobra sporočil Casarju, da je pod posteljo Pučnika, predsednika »Zarje«, »poln kovček «Slovenskega poročevalca» in »Dela«, da »hodi jo v sobo neki Dalmatinci, neznan ljudje, ki tam prejema jo navodila...« (Casarjev dnevnik).

Dr. Ciril Zebot in Franc Cesar sta 11. oktobra odšla k pisatelju Finžgarju, ki je bil predsednik Jegličevega akademskega doma. Protestirala sta, da »imajo v domu centralo«, medtem ko se oni borijo proti Osvobodilni fronti.

Stražarji so 20. novembra 1941 začeli izdajati ciklostilirani listič »Slovenija in Evropa«, ki je v pretežni meri objavljal prispevke proti Osvobodilni fronti. V prvi številki so stražarji v članku »OF in slovenski narod« takole priznali svoje klerofašistične namere:

»Katoliški Slovenci vemo, kaj nam je storiti... ta vojna bo zaključila petsto let evropskega razkroja... Da, za restavracijo krščanske omike gre!... Ne strašite se! Sedaj ne gre za klerikalizem, ne za JRZ, niti SLS, gre za mnogo več. Gre za obnovo duhovnih osnov krščanske omike...«

Dr. Ciril Zebot je 20. decembra 1941 sestavil letak »Ultimat«. V njem je zagrozil, da bo Straža v primeru, če bo pod partizansko kroglo padel še kak narodni izdajalec, pred vso »javnostjo razgrnila seznam petnajstih voditeljev komunistične OF«. S tem je zagrozil z ovajanjem organizatorjev OF.

Cesar pa je sestavil letak za di-jake in o učinku Zebotovega letaka napisal v svojem dnevniku: »Ultimat je v Ljubljani vplival kot bomba. Nihče ne more verjeti oziroma pogoditi, kdo ga je izdal... Prinesel je ultimat mnogo olajšanja v naše politične razmere in so se mnogi oddahnili. To je bila prva vodilna gesta od naše strani.«

Marca 1942 so Stražarji izdali letak »Naše stališče«, v katerem so med drugim trdili:

»Do OF je iz slovenskega vidika mogoče samo eno zadržanje — popolno uničenje do zadnjih sledov in poslednjih vzrokov.

V tem trenutku je aktualno samo eno osvobodjenje: slovenski narod je treba osvoboditi od komunistične OF, in to takoj!

Osvobodjenje izpod tuje okupacije ni v naši moči in je vsak tovrstni aktivizem blaznost, ker nas more samo uničiti, ne da bi nas ščitilo mednarodno pravo ali katera koli druga sila na svetu. To osvobodjenje je odvisno od zaključka vojne...

Vsekakor ne bomo spremenili našega dosedanjega stališča glede OF, temveč bomo našo neizprosno borbo proti komunistični OF z vsemi silami nadaljevali, dokler ne bo nestvor uničen...«

Tedaj so stražarji v sodelovanju z italijansko policijo imeli na

Marijinem trgu in Krekovem trgu zasede ter fašiste opozarjali na mimoidoče akademike, pristaje osvobodilne borbe. Stražarske skupine so po Ljubljani zasledovale vodilne funkcionarje Osvobodilne fronte, da bi jih izročile italijanskim karabinjerjem. Sredi aprila 1942 je italijanska policija na Ehrlichovo intervencijo vdrla v Jegličev dom in aretirala veliko število katoliških akademikov, simpatizerjev osvobodilnega gibanja.

Stražarji pa se niso več zadovoljili samo z ovajanjem italijanske policije, ampak so s privoljenjem in v zadovoljstvo okupacijskih oblasti pristaje osvobodilnega gibanja aretirali kar po cestah in celo vdirali v stanovanja. Aretirane so vodili v Akademski dom na Miklošičevi cesti in v Lichtenurnov zavod na Ambroževem trgu v Ljubljani ter jih tu zadrževali, pretepali in nato izročili italijanski policiji. To prvo oboroženo belogardijsko skupino sta vodila dr. Ciril Zebot in Marko Natlačen, sin bivšega bana.

O stražarskih aretacijah se je takrat naglo razvedelo po Ljubljani. Obsojali so jih celo mladinci Katoliške akcije, ki so v okviru univerzitetne fašistične organizacije tudi sodelovali s fašističnimi okupatorji. Ko so hoteli stražarji aprila 1942 »izdati podobice s sliko Kiklja in Župca«, ki sta bila zaradi narodnega izdajstva obsojena na smrt, so mladinci prišli »v tiskarno in sredi dela ustavili izdajo. Ehrlichu so pojasnili, da ne morejo po posvetovanju v odboru dovoliti, da bi Kikelj bil skupaj z Župcem, ker Straža sodeluje na tak način z Italijani, da oni ne morejo nositi odgovornosti za to!« Cesar je v svojem dnevniku pristavil: »Zopet mladci, ki so skočili v hrbet v kritičnem trenutku.«

Dr. Ehrlich je videl, da je sodelovanje z okupatorji v borbi proti slovenskemu osvobodilnemu gibanju »edinole v obliki odloz-nih prijav« res zoprno, ker nima zaželenega uspeha in ker za to uslugo slovenski izdajalci ne dobivajo nikakih protiuslug. Zato je 1. aprila 1942 poveljstvu XI. armadnega zbora izročil spomenico, v kateri je formuliral širokopotezno zaroto proti slovenskemu ljudstvu. V njej je fašistom predlagal, naj »italijanske oblasti omogočijo avtonomno varnostno službo v obliki akademske formacije, meščanske straže in splošne narodne straže po vaseh... Slovenci morajo dobiti v primeru obliki tudi upravno oblast, oziroma morajo biti dejansko pri-tegnjeni k upravljanju pokrajine...«

Ker so italijanske oblasti odlažale z realizacijo Ehrlichove spomenice, so sredi aprila izdali ciklostiran letak »Kerenski jadaj«, v katerem so med drugim zatrjevali:

»...V okupirani Sloveniji se je po nemškem napadu na SSSR preko noči pojavila Osvobodilna fronta... Zreli Slovenci so takoj zavzeli do OF za iskrenega Slo-venca in načelnega protikomunist-kega edino možno stališče: neizprosen boj proti njej...«

Komunistični kolovodje so še danes na svobodi, zato ker ni nobene slovenske oblasti, ki bi edina bila sposobna, da jih iz narodne sredine izloči. Da bi tako slovensko samooobrambo za vselej preprečili, zato so sklenili, da morajo vsi vodilni protikomunistični Slovenci pasti...«

Ko okrajajo sredine, »da so cele dolge mesece negodovali nad odločnimi protikomunističnimi »prenapetostmi«, končujejo:

»Vedimo vsi, da je napočil čas odločilne borbe. Slovenska narodna mladina, ki si šteje v čast in pomoč, da je imela v prvem trenutku oči odprte, napoveduje ko-

munistični »predrevoluciji« boj na življenje in smrt!«

Stražarsko glasilo »Slovenija in Evropa« je v začetku maja zatrjevalo, da so »izkušnje zadnjih mescev dokazale, da je nepremagljiva samo tista mladina, ki je izven zmaličene šole dobila trdno slovensko narodno in jasno katoliško vzgojo...« Hkrati je grozila: »Računajte s to mladino! Bojte se je! Kajti ta mladina je močna in številna!«

Sredi maja 1942 so stražarji v svoji propagandni brošuri »Izdajalska zarota KPS« zapisali:

(Nadaljevanje prihodnjic)

SAP — LJUBLJANA
Oddelek za turizem
LJUBLJANA — Titova 38

ZA PRAZNIK REPUBLIKE IN SILVESTROVO

- 15. nov. dvodnevni izlet v »Male Benetke« z obiskom mesta Chlogie.
- 16. nov. 1-dnevni izlet »Martinovanje na Dolenskem«.
- 28. nov. 3-dnevni izlet po Italiji. Verona — Modena — Bologna — San Marino — Chioggia.
- 29. nov. 3-dnevni izlet na Dunaj z obiskom ene izmed gledaliških predstav: Don Carlos, Porgy and Bess ali My Fair Lady.
- 29. nov. 3-dnevni izlet v Italijo: Ravenna — Rimini — Pesaro — Firenze.
- 29. nov. 3-dnevni izlet v Budimpešto. Nagykiszony — Blatno jezero — Siofok — Budimpešta.
- 29. nov. 2-dnevni izlet na Kras in v Julijsko Benečijo. Lipica — Stanjel — Stara Gorica — Tarcent — Cedad.
- 29. nov. 3-dnevni izlet v München in Dachau po dolini Drave v Salzburg in München — ogled taborišča Dachau.
- 1. dec. 1-dnevni izlet na »Andrejev semenje« v Staro Gorico, Števerjan — Doberdob — Trst.
- 30. dec. 4-dnevni izlet na silvestrovanje v kneževino Lichtenstein: Celovec — Kitzbühl — Schaan — Brener — Dobbiaco — Spittal — Ljubljana.
- 31. dec. 4-dnevni izlet na Koroško s silvestrovanjem v Kirschenteueru (prijetni avtobusni izleti v okolico)
- 31. dec. 3-dnevni izlet na silvestrovanje med Slovenci na Koroškem v dolini Roža.
- 2. jan. 70. 1-dnevni izlet v Slovenjgradec — ogled galerij — Dobrna — kopanje — večerja s savinjskimi specialitetami.
- 2. jan. 70. 2 dnevni izlet na Tržaško. Gorica — Palmanova — Oglej — Gradež — Monfalcone — Trst.
- Ljubitelje košarke obveščamo, da imamo v predprodaji vstopnice za svetovno prvenstvo v košarki meseca maja 1970.
- Šolska vodstva in kolektive obveščamo, da nudimo najsoodnejše avtobuse po posebnih cenah za izlete po domovini in v inozemstvo.

Zahtevajte programe in informacije v poslovalnici v Ljubljani, Titova c. 38, tel. 314-922 in 315-342.

Politični razgledi

Vlada ZDA je zaskrbljena. Prav v tistih latinskoameriških državah, ko se se povzpela na oblast vojaške hunte, se je začelo dogajati nekaj zares nenavadnega: generali in polkovniki so v svoje programe za državne udare vključili tudi boj zoper »varuštvo« ZDA v njihovih deželah. Bolivijski predsednik general Alfredo Ovando Candia, ki je prišel na oblast pred nekaj tedni, je konec oktobra nacionaliziral severnoameriško petrolejsko družbo Gulf Oil. Pri tem pa ne gre pozabiti, je da pred slabim letom nova vojaška oblast isto storila v Peruju: razlastila je ameriško družbo Standard Oil.

Pa vendar ne bi mogli reči, da je na primer general Ovando Candit napreden levčar ali celo socialist. General je leta 1967 dal ubiti Ernesta »Che« Guevara in zapreti francoskega revolucionarja Régisa Debraya. Hladni, stremuški in strogi general nerad govori, zato pa je zgovornejši njegov minister za rudnike in petrolej Marcello Quiroga. »Mi smo protagonisti revolucionarnega procesa, ki se je šele začel,« je rekel navdušeni množici v La Paz.

Navsezadnje je treba poudariti, da ne Peru ne Bolivija nista petrolejska velika. V Peruju so lani načrpali 4,2 milijona ton nafte, v Boliviji pa 2,2 milijona ton. Severnoameriška firma Gulf Oil je resda največje tuje podjetje v Boliviji, toda bolivijska proizvodnja petroleja znaša komaj pol odstotka ameriške. Petrolejske naprave, ki so jih v Peruju zasegli lani, so predstavljale komaj dvajsetino ameriškega kapitala v tej deželi.

V ZDA imajo tako imenovan »Hickenlooperjev amandma«, po katerem ima vlada pravico ukiniti vso meriško pomoč tisti državi, ki zapleni ameriško imovino. Ne v perujskem ne v bolivijskem primeru pa Washington tega ni storil. Sklenil je, da je bolje izdelati novo latinskoameriško politiko, zakaj »bolezen« utegne nastati nalezljiva.

Ameriški kapital tiči v vsem latinskoameriškem gospodarstvu, zlasti pa v petrolejski industriji. Najmočnejši proizvajalci nafte v Latinski Ameriki so: Venezuela (188,4 milijona ton), Mehika (20 milijonov ton), Argentina (17,18 milijona ton), Trinidad (9,6 milijona ton), Kolumbija (8,9 milijona ton), Brazilija (7,9 milijona ton), Peru (4,2 milijona ton), Bolivija (2,2 milijona ton), Čile (1,7 milijona ton) in Ekvador (9,3 milijona ton). Mehika, Argentina, Brazilija in Čile surovega petroleja ne izvažajo, zmogljivosti njihovih rafinerij so precej večje od proizvodnje. (Za primerjavo navedimo letno proizvodnjo petroleja v ZDA: 536 milijonov ton.)

Najmočnejši izvoznik petroleja je seveda Venezuela: še zmerom je na prvem mestu na svetu. Ravno zaradi tega, ker je

Petrolej in politika

ameriški kapital povsod in ker zdajšnji vojaški režimi kažejo želje po nacionalizacijah, se Nixonova administracija boji, da bi se zadeva nadaljevala, kot bi se podrla vrsta navpik postavljenih domov. Zlasti se, ker dobiva obvestila iz Venezuele, da sem tamkajšnji vojski tudi zanimajo za prevzem oblasti. In kot zadnje izkušnje kažejo, se na latinskoameriške polkovniške režime niti Washington ne more več zanesti.

Kot rečeno, Washington ni uporabil Hickenlooperjeve amandma (dasiravno je perujsko gospodarstvo že ohromljeno, ker so finančne organizacije v ZDA zmanjšale ali ukinile kredite). Po mnenju nekaterih poznavalcev si hočejo ZDA rešiti ugled v Latinski Ameriki. Tako na primer je predsednik Nixon poslal aprila letos v Limo svojega odposlanca, ki je predlagal vojakom: javno povejte, da boste plačali odškodnino nacionalizirani ameriški družbi International Petroleum Company v simboličnem znesku 2 milijona dolarjev, ZDA pa vam bodo še naprej dajale celotno pomoč. Vlada generala Velasca Alvarada je predlog odločno zavrnila.

Nacionalizacija petroleja v Latinski Ameriki ima revolucionaren, nacionalen značaj. Leta 1938 je mehiška vlada nacionalizirala ameriške petrolejske družbe in ustanovila nacionalno družbo Pemex (Petróles Mexicanos). Ta družba je še danes simbol mehiške gospodarske neodvisnosti. Podobno je drugod. V Argentini se domaći politiki in gospodarstveniki zavzemajo za delitev dobička »polpol« (med ZDA in Argentino), v vsej Latinski Ameriki, so za to, da bi ljudstvo ali oblast, kakor pač nanese, imela več koristi od izrabljanja petroleja, in okoli gesla »Petrolej je naš« se zberejo tako levčarski kot desničarski politiki.

Z bojaznijo pred nacionalizacijo petroleja so povezane tudi druge skrbi severnoameriškega kapitala. Prav lahko se zgodi, da bi država, ki je že nacionalizirala ameriške petrolejske družbe, potem nacionalizirala tudi drug ameriški kapital. Petrolej tudi nekoliko izgublja svoj osnovni pomen: čedalje manj je poglavitni izvozni material. Evropa ne kupuje latinskoameriškega petroleja, ker ima bližjega in cenejšega z Bližnjega vzhoda. Za ZDA bo kmalu cenejši in prikladnejši petrolej iz Aljaske. Zato ima ameriški kapital interes investirati v petrokemijo, se pravi v izrabljanje petroleja in plina v deželi, kjer so naftna polja. Toda za takšne dežele, ki nimajo kadrov, je to zelo težko. Potemtakem so spet prisiljene klicati na pomoč tuji kapital, Mehika, ki je tako ponosna na svojo »petrolejsko neodvisnost«, je zaradi razvoja petrokemije morala poklicati v deželo številne specializirane ameriške in evropske firme. Torej se položaj bistveno ne spremeni, utegne se celo poslabšati.

Nove oblike kapitalističnega prodora so v Latinski Ameriki dobro znane. Tokrat pa podira domine tuji kapital International Basic Economy Corporation (IBEC), ki jo je leta 1947 ustanovil Nelson Rockefeller z začetnim kapitalom 3 milijone dolarjev, se ukvarja z marsičem: živilska industrija, veletrgovine, živinoreja, gradnje, metalurgija, zavarovalništvo itd. Danes ima družba 142 filijal in deluje v 33 državah.

IBEC se je v Braziliji združila v Brazilsko investicijsko banko BIB in ustanovila eno najpomembnejših kreditnih ustanov v državi. Dobiček IBEC v vsej Latinski Ameriki je lani znašal že 142 milijonov dolarjev. Tehnika širjenja IBEC pa je ravno takšna kot nekoč tehnika petrolejskih družb: najprej je treba uničiti šibkejše tekmece, potem pa zvišati cene. Torej gre za primer inteligentne prilagoditve ameriškega velikega businessa razmerom na latinskoameriškem tržišču.

Ravno temu pa se latinskoameriške države upirajo. Doseči hočejo ugodnejše pogoje za sodelovanje, se pravi za takšno sodelovanje, od katerega bi domačini imeli dosti več kot prej, tuji pa navsezadnje še zmerom dovolj. To sicer ne ustreza interesom ameriškega velekapitala. Vendar se boji, da bi s surovimi ukrepi naredil sebi več škode kot koristi. Ravno zato proučuje Nixonova administracija novo politiko do Latinske Amerike.

KOMENTATOR

Padel je pod madžarskimi streli

Pred petindvajsetimi leti, točneje rečeno, 20. oktobra 1944, je v prekmurski vasi Vaneči, kakih 10 km severno od Murske Sobotice, padel pod krogami madžarskih fašističnih vojakov narodni heroj Dane Šumenjak-Miran.

Rodil se je 11. februarja 1923 v Šmarju. Njegov oče je bil sodnik in napreden mož, ki je svoje otroke vzgajal v poštene ljudi. Živel so v Murski Soboti, kjer je Dane končal gimnazijo. Še kot dijak je sodeloval v akciji proti predvajanju nacističnih filmov.

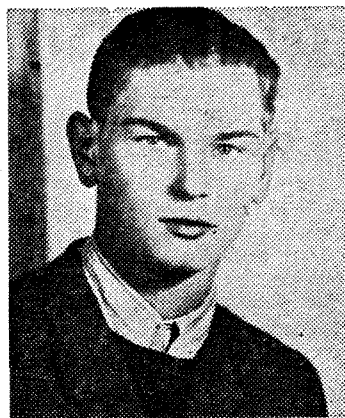
V drugi polovici 1941, ko je Prekmurje zajel val vstaje, je Dane sodeloval v pripravah. Začele so se množične aretacije, tudi njega so iskali žandarji, pa se jim je pravi čas umaknil. Po daljšem potovanju, precej tvegano, se je prebil v Ljubljano in se tam povezal z OF. Deloval je v varnostno-obveščevalni službi. Sodeloval je v številnih akcijah in se izkazal kot junak. Junija 1942 pa so ga internirali v taborišče Gonars. Tam je dočkal zlom Italije in takoj vstopil v NOV. Še istega leta so ga sprejeli v KP.

Vodstvo našega osvobodilnega gibanja je potrebovalo izkušnega obveščevalca za delo v glavnem mestu Madžarske, v Budimpešti. Dane se prav nič ni obotavljal, ko so mu zaupali to težko in odgovorno nalogo. Spotoma se je lahko po daljšem času spet srečal s svojci.

Oktobra 1944 je Madžarska skričala pred Nemci pripravljala vdačo. Dane se je naglo vrnil v Prekmurje. V hiši Jožka Brumna v Murski Soboti je s tovariši snoval načrte, kako bi ob kapitulaciji razorožili madžarsko garnizijo in prišli do večjih količin orožja ter prevzeli v mestu oblast.

Toda Nemci so na podlagi izkušenj iz Komunije, Bolgarije in drugih dežel preprečili vdačo madžarske vojske. Začelo se je novo nasilje nemških in madžarskih fašistov-njilašev. Dane si je s soborci 17. oktobra z orožjem v rokah izsilil prodor skozi vrsto vojakov, ki so obkolili Brumnovo hišo. Ščutil jih je Jože Kramar Juš in pri tem padel. Skupina se je blizu Tišine spopadla z madžarsko zasedo, padli so štirje orožniki, eden pa je bil ranjen. V tem času so znova začeli zapirati po Prekmurju pripadnike OF in jih pošiljali v nemška taborišča. Med njimi so bili Dane-tov oče dr. Slavko Šumenjak, mati Ana in mlajši brat Miran. Vsi trije so za vedno ostali v tuji zemlji.

Zvečer 19. oktobra so trije borci potrkali na okno viničarja Štefana Novaka. Dane Šumenjak-Miran, Alojz Kosi-Franc in Stane Červič-Bojan. Novak jih je prijazen sprejel, nato pa skrivaj obvestil o partizanih fašiste. Polakom-

nil se je nagrade, ki so jo razpisali na njihove glave.

Zjutraj je več sto vojakov obkolilo viničarijo. Trojico so pozvali k vdači. Toda partizani so sprejeli boj kljub velikanski premoči sovražnika. Krogle so drobile zidove in strešnike. V boju sta padla Dane Šumenjak in Alojz Kosi, njuni trupli sta obležala pred hišo. Staneta Červiča pa so hudo ranjenega ujeli.

Zdaj je Dane Šumenjak pokopan v Murski Soboti na pokopališču borcev. Na hiši v Murski Soboti, kjer je preživel mladost na leta, so mu že pred leti odkrili spominsko ploščo. Prav tako stoji tudi plošča na hiši v Vaneči, pred katero je padel.

Jože Janež

METLIKA

Praznovanje občinskega praznika

Prebivalci metliške občine se že sedaj pripravljajo na praznovanje svojega občinskega praznika, ki ga praznujejo vsako leto 26. novembra v spomin na pomembno partizansko zmagoto na Suhorju pri Metliki. Letošnje praznovanje se je pričelo s športnimi igrami med ekipami delovnih organizacij. Po dosedaj predvidenem programu bo praznovanje trajalo od 23. do 26. novembra. Predvidevajo, da bo takrat gostoval v Metliki oktet pevskega zbora Toneta Tomšiča. Večja prireditev bo tudi ob zaključku delavsko športnih iger, na kateri bodo prejeli priznanja najboljši tekmovalci in ekipe. Na predvečer praznika bo slavnostna akademija. Na sam praznik pa svečana seja občinske skupščine. Ob praznovanju bodo izročili svojemu namenu prostore doma upokojencev in otroško varstvene ustanove. Najboljši vinogradniki bodo prejeli nagrade in priznanja.

vd

Imeli smo ljudi

Franc Troha

Sedemindvajsetega marca je slavil 88. letnico življenja in bil je najstarejši mož v vasi Babno polje na Notranjskem. Osemnajstega oktobra pa so ga položili na mrtvaški oder. In potlej je Franc Troha, ali po domače Maslarjev oče iz Babnega polja dobil svoj poslednji tihi dom na vaškem pokopališču. V mladih letih se je izučil za kolarja, a kaj kmalu je prišla prva svetovna vojna. Franc Troha je moral odriniti na fronto. Tam ob Drini ga je zadelo in je postal vojaški vojni invalid. Ko se je za silo pozdravil, so ga napotili na rusko bojišče. Vse do leta 1920 je bil potem v ruskem vojnem ujetništvu, doživljal oktobrsko revolucijo in o svojih doživetjih pripovedoval vaščanom. Kaj pa druga svetovna vojna? Njemu in vsem njegovim sorojakom ob Vražjem vrtcu je bila namenjena visoka šola trpljenja — prava Golgota. Toda Maslarjevega očeta je še popreje, leta 1935 hudo prizadelo. V vasi je oženo zaklenkal mrtvaški zvon, zakaj iz Francije je prišlo sporočilo, da se je njegov prvorojenec, 27-letni France v gozdu smrtno ponesrečil. V osvobodilnem boju pa ga je dan za dnem skrbela usoda svojih dveh sinov. Sin Stanko je zavzel vodilna mesta v borbenih enotah hrvatske partizanske vojske. Bil je oficir NOV. Tik pred popolno osvoboditvijo pa je smrtno zadet omahnil v bojih za osvoboditev Karlova. In tridesetletni družinski oče Stanko Troha ni nikoli več prišel k svoji družini. Najmlajši sin Mirko, roj. 1924. leta je bil leta 1942 aktiven član Narodne zaščite v vasi. V zadnjih dneh julija istega leta so ga prijeli. In vse do osvoboditve je potlej preživel grozote italijanskih in

nemških fašističnih uničevalnih taborišč. Usoda mu je bila naklonjena. Oče in njegov poslednji sinko se radostno snideta.

Slava spominu partizanskega očeta Franceta Troha!

JOŽE JANEŽ

Vozlov Lojze

Na Sentlamberškem pokopališču nad Zagorjem ob Savi so nedavno položili v grob Vozlova Lojzeta iz Colniša.

Rodil se je v številni družini v naselju Kal pri Sentlambercu. Ko je dorastel, se je zaposlil kot rudar v rudniku Zagorje. Po okupaciji je začel skupaj z drugimi domačimi kmalu podpirati narodnoosvobodilno gibanje. V aprilu 1944 je odšel s štirimi brati v partizane. Bil je borec Sladrove brigade. Po osvoboditvi se od njegovih bratov eden ni vrnil — na Štajerskem so ga ubili belogardisti. Lojze pa se je spet vključil v kolektiv rudnika Zagorje. S skrbno ženo sta si v Colnišah zgradila prijeten dom, kjer sta v slogi vzgajala svoje otroke. Tako je dočkal za služeni pokoj, katerega pa je užival le nekaj let. Neizprosna smrt ga je nepričakovano iztrgala družini in iz naših vrst. Na zadnji poti ga je spremlilo mnogo svojcev, prijateljev in znancev. Najmu bo lahka svobodna zemlja.

LEOPOLD REZUN

Dobro je če veste...

V POSLEDNJEM CASU JE JAVNOST, POSEBNO SE DIABETIKE (SLADKORNO BOLNE) VZNEMIRILA NOVIC, DA VSEBUJEJO CIKLAMATI SNOVI, KI POVZROČAJO RAKA. Ciklamati so v assurginu in v podobnih nadomestkih za sladkor; te uživajo diabetiki in ljudje, ki želijo shujšati. V nekaterih deželah (zlasti v ZDA) so ustavili proizvodnjo takih nadomestkov za sladkor. Znani internist in strokovnjak za sladkorno bolezen, profesor na interni kliniki medicinske fakultete v Beogradu Dušan Djurić je dal, v zvezi s temi novicami, uredništvu »Borbe« obširnejšo izjavo. Po tej izjavi še vedno ni dokaza, da povzročajo takšni preparati raka. Nikakršnega razloga ni, meni prof. Djurić, da bi se sladkorno bolni odrekli uživanju assurgina. »Mislim, da vse to ni tako nevarno,« pravi Djurić, »kakor pripovedujejo. Če bodo tuji medicinski laboratoriji, ki so prišli do takšnih sklepov, objavili zanesljive dokaze o škodljivosti teh preparatov, bomo — to je nedvomno — ukrenili vse, kar je potrebno, da se ti preparati vzamejo iz prometa.« Djurić je poudaril tudi, da je mnogo preparatov pri poskusih na živalih pokazalo lastnosti povzročitelja raka; to pa ne pomeni, da ti preparati enako delujejo tudi na človeški organizem in da povzročajo pri človeku enake posledice kot pri živalih (podganah in miših ter drugih).

GENERALNI DIREKTOR »PLIVE« JURE RAMILIC JE IZJAVIL, DA JE TO PODJETJE USTAVILO NADALJNE DOBAVE ASSUGRINA, in sicer vse dotlej, dokler se ne bo razčistila zadeva, ki je tako vznemirila porabnike tega preparata. Ramilić je dejal, da zadevna novica ni prva, da so že prej slišali podobne vesti iz Amerike. »Moramo pa vedeti,« je dejal Ramilić, »da traja tam (t.j. v ZDA) že dve leti vojna med proizvajalci sladkorja in proizvajalci sintetičnega sladkorja in snovi za sladkanje. Vedeti moramo tudi, da uporabljajo tam te preparate za prehrano, da pa pri nas tega ni. Pri nas uporabljajo assurgin v glavnem sladkorno bolni, ki tako in tako ne smejo uživati sladkorja. Sicer pa omenjene novice sploh ne omenjajo assurgina, pač pa natrijev ciklamat. Hkrati objavljajo, da so te pojave ugotovili s poskusi z živalmi. Kljub temu smo ustavili nadaljnje dobave assurgina.«

ZNANSTVENIKI UGOTAVLJAJO, DA UTEGNE V DOGLEDNEM CASU LAKOTA POMEMBNO SKRAJSATI ŽIVLJENJSKO DOBO ČLOVEKA. Če želimo, da bi ljudje današnjega časa uživali ugodnosti, ki jim je naklonilo podaljšanje življenjske dobe, moramo doseči zmanjšanje števila rojstev ali povečanje pridelka živil ali tudi oboje hkrati, pravijo. To je ugotovitev, ki jo vsebuje poročilo za skorajšnji sešatek komisije za prebivalstvo Združenih narodov, ki bo v Zenevi od 3. do 14. novembra t.l.

PRED DRUGO SVETOVNO VOJNO JE BILO NA SVETU Približno 600 KREMATORIJEV in sicer v Evropi 280 (največ v Nemčiji — 134 in v Veliki Britaniji — 54); v Severni Ameriki 113. Na Japonskem 200 itd. Danes je na svetu kakšnih 1000 krematorijev (sežigalnic) na vseh celinah. V Evropi nimajo krematorijev; Španija, Portugalska, Irsko, Bolgarija in Albanija. V Evropi ima največ krematorijev Velika Britanija (203). Ta dežela ima tudi mnogo spominskih vrtov, v katerih posipajo pepel umrlih. V Britaniji sežgejo 50 odstotkov umrlih, na Danskem, v ČSSR, na Švedskem, v Švici, Avstraliji in v Novi Zelandiji tretjino umrlih, v Tokiju pa kar 99 odstotkov, v Beogradu komaj 10 odstotkov umrlih.

KONJSKA REKA na planini Tari spada med najkrajše reke v naši državi, dolga je komaj 50 metrov. Ona izvira poleg glavne ceste blizu vasi Zaovine, teče po livadi ob borovem gozdu in se zliva v reko Rzav. Konjska reka je dobila ime po konjih, ki so jih Turki pasli ob njej in jih v njej napajali, ko so hodili tod mimo čez Drino iz Srbije v Bosno.

INDIJSKA VLADA JE PREPOVEDALA IZVOZ TIGROV, LEOPARDOV IN PANTERJEV, živih in tudi mrtvih, za trgovske namene. Ministrstvo za trgovino lahko izjemoma dovoli izvoz teh, zdaj že precej maloštevilnih dragocenih živali edinele za znanstvene in podobne namene.

Tragedija v zemljanki OO OF Prevalje

Huda zima 1944/45 je prizadela koroških in štajerskih partizanov mnogo gorja. Okupator je napel še zadnje sile in organiziral tako imenovano decembrsko ofenzivo, da bi uničil partizansko svobodno ozemlje na Koroškem in v Zgornji Savinjski dolini. Ofenzivo so vodili elitni SS oddelki, katerim je uspelo po skoraj enomesečnih bojih pregnati partizanske enote iz Zg. Savinjske doline v visoko zasneženo hribovje Menine planine. Tam je bilo po končani ofenzivi zbranim borcem razglašeno povelje, naj se tisti, ki jih je razkropila ofenziva vrnejo v svoje enote.

Med temi je bil tudi borec 3. bataljona vzhodnokoroškega oddelka Franc Jelen, domačin iz okolice Črne na Koroškem. Z Menine planine se je podal na Koroško, da bi poiskal svojo enoto. Toda ni je našel. V krajih kjer se je prej zadrževal odred, so bili le še politični delavci-terenci. Na Koroškem je srečal sekretarja OO (OF Prevalje, Ivana Hercoga-Tima) in Miro Rajšter-Majdo. Vprašal ju je, komu naj se javi. Tovariš Tim mu je po kratkem premisleku dejal: »Tu boš ostal in delal z nami!« Tako je prišel v bazo okrajnega odbora, ki je bila v temnih Lukeževih gozdovih v Javorju. Tu mu sprva ni ugajalo, saj je bil vajen življenja v batal-

jonu. Toda spričo iskrenega tovarištva, ki je vladalo v bazi, se je kmalu privadil. Spoznal je delo in napore terencev, ki so se po utrudljivem terenskem delu vračali v postojanko, v kateri so živeli kakor velika, složna družina. Tončka Hodnik je bila kuharica, Marjan Godnič pa gospodar. Prizadevno sta skrbela, da sta številno »družino« vsaj skromno preživljala. Za politično delo pa je skrbel tovariš Tim, ki je dajal skupini vedno nove naloge.

Dne 10. februarja 1945 je bila pustna nedelja. Tim in njegov spremljevalec Milan Potočnik-Mili sta krenila zgodaj zjutraj preko Ciganije in Uršlje gore v postojanko Okrožnega odbora OF Maribor na partijsko konferenco. V Timovi odsotnosti sta opravljala dolžnost vodstva baze tovarišica Zorka, študentka iz Trbovelj in Ivan Mežnar. Zadolžila sta Franca Jelena, naj poizve na terenu o položaju v dolini. Ko se je opoldne vrnil v zemljanko s sporočilom, da je izvedel od zapornikov, da je postojanka izdana, zaradi česar bi jo naj takoj zapustili, ni nihče vzel vesti preveč resno. Po kosilu, ki ga je Tončka pripravila, kar se je dalo primerno pustni nedelji, so posedli po ležiščih in pretresali neugodne vesti. Kljub najboljšim preudarkom, niso mogli odkriti

izdajstva. Ker so dobili iz doline že večkrat podobna sporočila, ki pa so bila neresnična, so bili prepričani, da je vest tudi tokrat pretirana. Zanašali so se na izborni lego taborišča, ki je bilo visoko v planini, kamor ni vodila nobena pot ali steza. V taborišče so hodili po strugi potoka, kjer niso puščali nobenih sledov. Zadnji delček poti, ki so ga hodili po snegu pa so vedno skrbno zametli. Popoldne je začelo še močno snežiti in kmalu je zapadlo za ped novega snega. V padajočem snegu, ki se je spreminjal v pravi metej, so videli novega zavznika. Upali so, da bo Nemcem pokvaril apetite do hajke, če pa bodo že prišli v planino, bodo našli povsod deviško belino, tudi brez neznatnih sledov. Zato so se odločili, da bodo ostali v zemljanki.

Skozi okna so gledali divji snežni metež. Misli so jim uhajale v dolino v tople domove, kjer diše sveže praženi krofi. Turobne misli pa je pregnala Majdina dobra volja, ki je počasi prešla tudi na ostale. Zapeli so: »Kumba, kumba...« Dan se je nagibal v noč, v zemljanki pa se je rahlo vrstila pesem za pesmijo. V temnem kotu na pogradu je zamišljen ležal Franc Jelen. Ni mu bilo do pesmi. Potajil se je, kot da spi, njegove misli pa so tavale

daleč, po neznani tujini in iskale mater in očeta, ki so ju Nemci odpeljali iz opustošenega doma v izgnanstvo. V grlu ga je stiskalo, da bi na glas zajokal. Srce mu je drhtelo ob vesti ki jo je izvedel v dolini o masčevanju Nemcev nad njegovimi starši, zaradi sinov, ki so bili v partizanih. Melodije pesmi so se mu spreminjale v materin jok, ki ga je slutil.

Po večerji, ko so polegali po pogradih, je za uspavanko, rahlo, otožno zazvenela pesem:

»V rano jutro ptički so zapeli, naznanjali so lep poletni dan, v mehke senu nekdo rane čeli, v borbi ranjen mladi partizan...«

Spokojno tišino nastajajočega dneva so naslednje jutro prepirali rafali iz švabskih mitraljezov. Kakor ploha so se vsule od vseh strani svinčenke po zemljanki. Prebujajoči se borci prvi hip niso vedeli ali so to le grde sanje ali kruta resnica. Tedaj je nekdo presenečeno vzkliknil: »Napadeni smo!« Ta kruta resnica je v zemljanki povzročila splošno zmedo. V poltemi in gneči večina ni mogla najti svojih stvari. Pa kdo bi v peklenem trušču, ki ga je povzročalo rjojenje mitraljezov okoli zemljanke, iskal nepomembne stvari. Skozi možgane je preblisnilo tisočero misli, a edina rešilna je bila — ven! Ven iz mišnice, po kateri se že širi zopni vonj po tleh smrekovini. Borci so se poganjali napol goli in bosi v ledeno mrzlo februarško jutro. Proti njim so od vsepovsod sikale krogle, ob drevesih so se razletavale dumdumke. Franc Jelen, ki je planil iz napadene zemljanke prvi, je bos in skoraj gol prebijal že tretji obroč. Sam, ne da bi vedel za usodo tovarišev, se je izmikal zasedam. Oster sneg mu je rezal boste noge, toda odločnost in trdna volja sta ga gnali naprej, naprej v strmino proti vrhu Kramarice.

V gozdu so se oglašali le še posamezni streli. V smeri postojanke pa se je dvigal nad drevje oblak gostega dima. Zemljanka je gorela.

Po treh urah bega in tavanja je prispel več premražen in izčrpan v zapuščen Permanskov domaćijo, katere prebivalci so bili v internaciji. S strahom je vstopil v poslopje, da bi poiskal vsaj nekaj s čimer bi ovil okrvavljene noge. Med staro šaro je našel dva velika desna čevlja. Na srečo sta bila precej prevelika, da je lahko enega obul tudi na levo nogo. Kljub bednemu stanju je nadaljeval pot preko Smrekovca, proti Beli peči. Okoli dveh popoldne je prispel v kurirski bunker. Tam je opisal usodo baze in prosil, da so ga sprejeli za nekaj dni v svojo sredino, kjer si je vsaj malo opomogel in celil ranjene in ozeble noge. Toda obzanka ni imel. Neprestano ga je skrbela usoda tovarišev iz baze, o katerih ni vedel ničesar.

Tim in Mili, ki sta se vrnila z okrožja, sta našla namesto nasmejanih obrazov pred opustošeno postojanko sedem razmesarjenih trupel svojih tovarišev in tovarišic. Mrtvi dekleti sta ležala na snegu s preko glav zavitimi kriili... Vsi, fantje in dekleti pa so imeli razbite in zmečkane glave. Z grozo v očeh sta pristopila in začela prepoznavati razgaljena trupla. Med nesrečniki sta prepoznala študentko Zorko in Tončko Hodnik, nadalje Alojza Juga, Ivana Mežnarja, Edija Knežarja, Ivana Platovška in Marjana Godniča. Pokrila sta trupla in s solzami v očeh odšla poizvedovat za ostalimi.

Nemci so padlim pretaknili tudi vse žepe na oblačilih. Pri tem so našli v bluzi, ki jo je imel na sebi Edi Knežar, nekaj slik in pismo naslovljeno na Franca Jelena. Bluzo, ki je dejansko pripadala Jelenu, je v preplahu usodnega jutra oblekel Knežar. Nemci pa so tako sklepali, da so ubili Franca Jelena. To vest in dokaze je nesel švabski kurir v celovške zapore da bi z njimi zlomili nesrečne Jelenove starše. Temu dogodku primerno je bilo tudi snidenje staršev z živim sinom v svobodi...

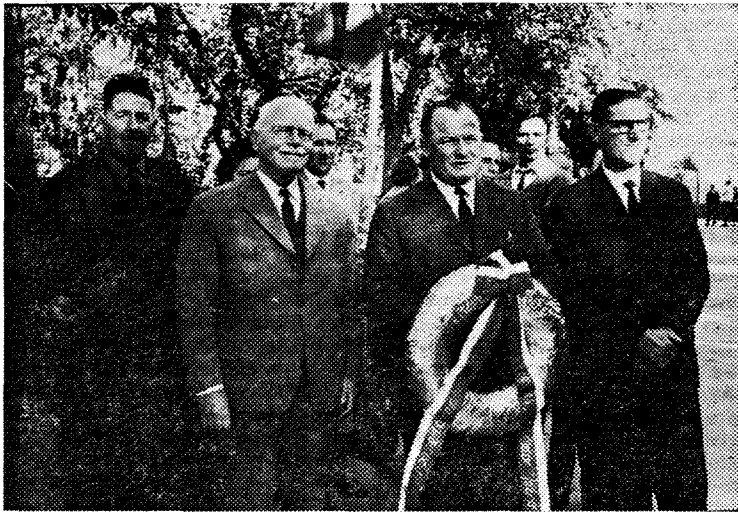
Po nekaj dneh, so se vsi, ki so napad preživeli, sestali v Javorju pri Fiksarju. Solze ginjenosti so lesketale v očeh Miri Rajšter-Majdi, Mariji Kompan-Jelki, Erni Burjak, Mariji Prislani-Mici in Francu Jelenu, srečni petorici, ki je preživela tragedijo. Toda žarek sreče, ki se je pojavil ob snidenju na mladih obrazih, je mahoma izginil. Glave so klonile na prsi, skupinico pa je zajel težek molk. V spominu so se oglašili smrtonosni rafali, pomešani s poslednjimi vzdihli pokosenih tovarišev.

V nemi boli so preživeli obiskali postojanko. Pred očmi slehernega se je zvrstilo deset parov radostnih, tovariških, v svobodo in lepšo mladost verujočih oči, katerih ogenj zanosa in ponosa je izražal vso vsebino partizanskega boja. Toda izpred opustošene zemljanke, jih je pozdravilo sedem oskrujenih trupel... A kje so: Pavla, Ivan Grabner in Stefan Hodnik?! Nekje za mračnimi zidovi, na ledeno mrzlem betonu, stokajoče obračajo pretepena telesa in nemočno stiskajo zvezane roke ter preklinjajo vsak utrip izdajalskega srca, ki je pripeljalo morilsko krdelo do zemljanke.

V mrzlo planinsko zemljo so izkopali skupen grob in vanj položili mrtve tovariše...

Po pokopu so si pogledali v vlažne, uporne oči. Čustva bridkega slovesa je zamenjala zaskrbjujoča misel — kam sedaj, v tej zimi in tako osamljeni. Po dolgem molku je spregovoril tovariš Tim: »Zgradili si bomo nov bunker ter nadaljevali naše in padlih tovarišev delo!«

Obisk pri predsedniku ZB „Danila Kumar“

Tovariši Jaka Avšič, Janez Dremelj in Franc Stadler so med svečanostjo pred spomenikom žrtvam I. in II. svetovne vojne v Bočni položili venec. S svečanosti so poslali tovarišu Titu pozdravno pismo.

(nadaljevanje z 2. strani)

kraje, ljudi in običaje pa uspehe naše socialistične izgradnje, za katero je konec koncev vsak borec tvegati življenje.

Dne 1. junija je poseben vlak peljal okrog 800 borcev in mladincev iz bežigradske občine v Kumrovec. Naša organizacija stremi za tem, da borci ne obiskujejo le »standardnih« partizanskih krajev, kamor ljudje največ zahajajo, temveč da se odpravijo tudi v bolj pozabljena partizanska središča, na primer v Brda ali na Kozjanško. Prihodnji izlet planiramo v Saleško ali Moravsko dolino.

— Kaj je bilo na nedavnem izletu v Gornjesavinjsko dolino?

— Kar šest avtobusov in okrog 20 osebnih avtomobilov je 12. oktobra peljalo Posavce na obisk k borcem iz Gornjesavinjske doline. V smartnem ob Paki je bilo na trgu ob spomeniku srečanje ljubljancev in tamkajšnjih borcev. Nad vse prisrčno smo bili sprejeti. Zatem smo se povzpeli z žičnico na mozirsko planino Golte. Izredno prisrčno so nas sprejeli tudi prebivalci vasi Bočne, ki so se zbrali pred okrašenim združnim domom. Kosilo so pripravili vojak iz ljubljanske kasarne »Ljuba Šercerjav«. Še pred mrakom smo krenili nazaj proti Ljubljani. Povabilo, naj nas obiščejo na Jezici, so vsi borci iz Bočne z veseljem sprejeli in jih pričakujemo še letos.

— Vam vse akcije družabnosti uspejo?

— O tem bi težko govoril. Za nas je uspeh, če se neke prireditve, izleta in podobno udeleži čimveč ljudi. Večkrat pa me zaboli, ko opazim vedno širši razmik med večino in nekaterimi borci, ki so se nekaj borili z ramo ob rami. Kajpak, vsak si po svoje ureja življenje, toda prenekateri tovariši bi mogli večkrat priti med nas, da bi obnovili spomin na dogodke izpred dvajsetih let. Glejte, kako lepo uglašena družba smo bili na izletu v gornjesavinjsko dolino. Med nami so bili tudi tovariši Franc Leskošek — Luka, Franc Stadler — Pepe, Mirko Jerman, Jaka Avšič, Jože Borštnar, Pavle Zaver, še aktiven general JLA Jože Šeme, 4-članska delegacija ZZB NOV iz Kumrovec in druge ugledne osebnosti naše revolucije. Povsod pa si prizadevamo pritegniti k sodelovanju tudi mladino. Tako na primer je šlo na izlet v Kumrovec tudi več ko sto mladincev.

— Kaj mislite o obujanju tradicij NOB z mladino?

— Obujanje tradicij NOB v sodelovanju z mladino se mi zdi preveč »sfrizirano«. Osnova te dejavnosti naj bi bilo čim tesnejše povezovanje borcev z mladino. Pri nas imamo dovolj sposobnega kadra, ki lahko mladim pripoveduje o polpretekli zgodovini. In odziv mladih je neverjetno pristen in

prisrčen, mnogo jih zanima. Osnovni pogoj za dobro in plodno sodelovanje pa je temeljita pripravljenost predavateljev.

— Kako je pri vas urejeno vprašanje kmetov — borcev?

— Nekdaj, pred začetkom množičnega priseljevanja borcev v našo občino, so bili kmetje-borci upoštevani vreden dejavnik. Sedaj so se kar nekako izgubili v množici priseljenih borcev. Pri nas je nekaj kmetov, katerih življenjski položaj ni zavidanja vreden. Na splošno bi dejal, da bi morala občina oziroma njen organ poklicati človeka v stiski na razgovor, ga skušati razumeti in upoštevati besedo naše organizacije. Na človeka gleda občinski aparat preveč pavšalno, uradno in se mu ne približa kot človeku.

— Vas kakšno vprašanje trenutno posebno tare?

— Omenim naj vprašanje plačevanja vencev za pogrebe borcev. Letos smo iz blagajne organizacije plačali za vence okrog 200 starih tisočakov, da ne omenim komemoracij itd. Članarina kmalu ne bo več zadoščala za vence in pametno bi bilo, da bi občinski odbor ZZB določil v proračunu znesek tudi za vence. Nepoučen bi dejal: za izlete pa vedno najdete denarja. Za izlete ga dobimo od podjetij, z oglasi itd., medtem ko je glede vencev stvar popolnoma drugačna.

— V čem je trenutno najvažnejša moralna odgovornost vaše organizacije?

— Radi grajam človeka, ki se je odmaknil od družbeno-političnega dogajanja, se zaprl vase. Osnovna naloga ZB je stopiti v stik s tem človekom, se pogovoriti z njim o njegovih osebnih problemih in mu pomagati rešiti težave, ki so zanj resnega pomena in razlog za družbeno pasivnost. Če mu te težave odstranimo, bo zopet delal z nami, ne bo postopal po gostilnah in vseprek grajal. V organizaciji bo videl pot uresničevanja svojih osebnih težav za uveljavljanje v družbeno-političnem življenju. S prizadevnim delom se bomo tudi otresli naziva privilegirane organizacije, kakor nas nekateri imenujejo. Tem v pouk naj povem, da je mnogo borcev v času, ko bi lahko študirali ali se drugače strokovno izpopolnjevali, dajalo vse svoje moči za urejanje družbenih razmer, potem ko so se bili odzvali klicu domovine in izvojevali svobodo.

-ZC-

Okrogle in oglate

PLEČA GOSPODARSTVA SO MOCNA ... Mitja Ribičič, predsednik ZIS, dr. Borivoj Jelič, zvezni tajnik za gospodarstvo, in Ante Zelič, namestnik zveznega tajnika za finance, so nedavno obiskali Niš in tamkajšnje Elektronsko industrijo (Ei). Časnikarji so o tem obisku precej obširno poročali, izpustili niso niti dveh podrobnosti ... Po obhodu po obratih Ei, ki je trajal skoraj dvajset minut, je Ante Zelič, ves zadihani, spregovoril: »To je nekakšna prevara! Saj smo tukaj videli dve mestli, ne samo Niš!« Mitja Ribičič ga je potolažil: »Tako mora biti, ko pa je to tako srce kakor pamet Niša!« Druga: Po postrežbi s kavo v Ei je natakar, v zadregi, stopil k predsedniku ZIS in komaj komaj izdaval: »Ali želite kaj močnega?« Mitja Ribičič se je odvalil kamen od srca: »Jaz pa sem že mislil, da boste rekli, naj plačamo račun!« V malce hrupnem nemiru, ki je valoval v dvorani, je bilo moč razbrati besede: »Tako kavo kakor močno pijačo bo tudi to pot plačalo — gospodarstvo!« O, ko bi gospodarstvo plačalo samo to kavo in samo to šilce žganja! Kako idealno bi bilo!

FAVL — PRISPODOBA ... Dragan Džajić in Milan Damjanović spadata med tiste nogometaše, ki niso oženjeni. Oba mislita o dekletih enako: »One so kakor nogometni sodniki. Kakor hitro zagrešiš favl (surovost do igralca nasprotnega moštva) — ustavi jo igro!«

BOG JE NAJPREJ SEBI BRADO USTVARIL, PRAVI NASE LJUDSTVO. Profesor bogoslovja Helmuth Godovitz je rekel v neki razpravi o škofu Defreggerju, ki je moral — trdi ta zahodnonemški škof — dati ustreliti 17 italijanskih talcev, češ da bi bilo v nasprotnem primeru njegovo življenje v nevarnosti: »Njemu je bilo eno življenje ljubše ko sedemnajst življenj.«

SARTROV ARGUMENT ... Francoski pisatelj Jean Paul Sartre je takole skušal obraniti nekega naprednega pisatelja pred kritiki: »Že samo dejstvo, da napadajo koga bedaki, nas upravičuje, da ga mi spoštujemo ...« Bržkone bi bilo težko odgovoriti na vprašanje, kdo upravičuje kogarkoli, da koga drugega šteje za bedaka.

CLOVEKOLJUBNI PREDLOG. Francija ne ve, kam bi z odvečnim surovim maslom, toliko ga ima. Predsednik Zveze mlekarških proizvajalcev je predložil vladi, da naj dovoli predelati 110.000 ton surovega masla (odvečnega masla je 200.000 ton) v milo. Milo naj bi poslali — kot pomoč Francije — nerazvitim deželam, t. j. deželam, ki bi trenutno nedvomno bolj potrebovale maslo ko milo.

IDEALNA IGRALSKA DRUŽINA ... Olga Spiridonović je rekla o Jugoslovanskem dramskem gledališču: »Uspeh našega gledališča je v ozki zvezi s skupnim uspehom. V naši gledališki hiši ni namreč majhnih in velikih igralcev. Vsi so — veliki!« Idealno!

VNAPREJSNJE ZAVAROVANJE ... Pred nedavnimi parlamentarnimi volitvami v Zahodni Nemčiji je časnik »Erlanger Nachrichten« objavil takle mali oglas: »Iščem učitelja za rusčino in kitajščino — vendar le v primeru, če bodo pri skorajšnjih volitvah zmagali socialisti.«

MALO SPODOBNA PRISPODOBA ... »Mini-krila so podobna uradnemu sporočilu: mnogo razgaljajo, skrivajo pa tisto, kar je poglavito,« je napisal humorist Robert Lemke.

NEMARA PA JE LE VČASIH BESEDA — KONJ ... Neki ameriški radijski časnikar si je takole privoščil politike: »Politiški ponavadi z velikimi besedami utemeljuje svoje najšibkeje argumente (dokazne razloge).«

TRMASTI PROFESOR. Egon Eiermann, stari univerzitetni profesor v Frankfurtu, ki mu očitajo, da nasprotuje novim metodam pri vzgajanju mladine, je napisal v nekem pismu, objavljenem v časnikih: »Se vedno sem rajši staro železo ko nova pločevina.«

ZASTAVA IN NJENA VLOGA. »Zastava, sama po sebi, ne more izzvati nacionalizma, lahko pa ga priključa tam, kjer že je ...«, je rekel predsednik ZK Srbije Marko Nikezić.

TEŽAVE MINISTROV ZA ZUNANJE ZADEVE. Nizozemski minister za zunanje zadeve J. Luns je zatrdil v neki diskusiji: »Naloga ministra za zunanje zadeve bi bila kaj lahka, ko bi ne bilo notranjih zadev.«

Nacistke so bile hujše (II)

Nekoč je Thea Binz z bičem tako pretepla starejšo zapornico, da se je zgrudila, nato pa je planila nad njo ter jo brcala s škornji. Zabavala se je tudi tako, da je z biciklom prevračala slabotne in izmučene zapornice, ki so delale na cesti. Ženske so padale in niso se takoj pobrале. Tedaj je Binzova nanje naščuvala pse, velike zverine, ki so bile strah in trepet vsakega koncentracijskega taborišča. Takšen pes je zapornici mimogrede odgriznil roko.

Na hamburškem procesu proti rabeljskim paznicam iz Ravensbrücka je prišlo na dan, da je Binzova sama od sebe zahtevala od gestapovskega funkcionarja, naj ji dovoli izvajati kazen »pod prho«. Nekdanja zapornica Poljakinja Stanisława Szwecezkova je na sodišču povedala tole:

»Binzova me je odvedla k prham. Voda je že tekla. Stala sem pod prhami kakšnih deset minut, nato pa sem se zgrudila. Ležala sem na trebuhu, Binzova pa me je prisilila, da sem se obrnila na hrbet, nato pa je zila name vedro vode. Skušala sem si zakriti obraz z rokami, zato je odprla vrata in poklicala dva psa. Eden me je ugriznil v roko. Omedlela sem. Mislim, da so me vlekli po hrbtu do celice, zakaj ko sem se zavedla, sem bila polna podpludb, obleka pa je ležala poleg mene. Po tistem me je Binzova dvakrat na teden mučila pod

prhami. Ob torkih in petkih. Zmerom sem se onesvestila.«

Leta 1947 je imela Binzova sedemindvajset let. Zredila se je, bila je še zmerom porogljiva, sodnikom pa je govorila, da je »popolnoma zavestno opravljala svojo dolžnost, tako, kot mi je bilo ukazano«. Obsodili so jo na smrt in jo obesili v jetnišnici v Hame-linu.

Če je bila Binzova stremuška kuhinjska dekla, ki se je povzpela med paznice v koncentracijskem taborišču, pa je dosti bolj zapleten lik Carmen Mory, ki je bila Blockalteste, paznica duševnih bolnic v lagerju. Carmen Mory je bila Švicarka, študirala je v najimenitnejših vzgojnih zavodih po Evropi in ko se je vpisala v novinarski tečaj na Münchenski univerzi, je že sodelovala z nekaj francoskimi revijami. Toda za ljudi in novice se je zanimala samo zaradi zbiranja podatkov. Francoska obveščevalna služba je nekaj zaslutila in Carmen Mory so aretirali leta 1938, ko je bila stara trinideset let. Na zaslišanju se je izkazalo, da je bila njena radovednost precej manj nedolžna, kot pa so domnevali: tako na primer je vedela vse o Maginotovi liniji. Obsodba pariškega sodišča je bila najhujša: smrt pod giljotino.

Vendar iz nje niso hoteli narediti romantične junakinje, kakrš-

Skupina jetnic za bodečo žico v taborišču Ravensbrück

na je bila Mata Hari, tako da so jo po treh mesecih mučnega čakanja pomilostili. Nemška vojska jo je »osvobodila« v Toursu 29. junija 1940 in odpeljali so jo v Pariz. Potem je romala iz zapor v zapor, naposled pa se je znašla v Berlinu, na sedežu Gestapa. Nato so jo izpustili, vendar le za kratek čas. Potem so ji spet natakili lisice. Obtožba je bila ista: vohunstvo. Sumnili so jo, da igra dvojno vlogo. Hoteli so se je znebiti in poslali so jo v Ravensbrück. Življenje v taborišču je hudo tudi za žensko, ki je delala za Gestapo. Carmen Mory je začela gledati okoli, uporabljala je vse zveze in znanje in se naposled s pomočjo policijskega oficirja Ramdohra prerinila »med svoje«.

Nekaj mesecev je Moryjeva služila v bloku 10, koder so bile zaprte jetične in umobolne ženske. Ukazala jim je, da morajo ves dan molčati. Gorje ženski, ki je potarnala. Neka nemška politična jetnica je morala prebiti vsako bolnico, ki je skalila tišino z jadicovanjem. Včasih je bila celo mehka, tako da bolnic ni pretepala, marveč jih je prepričevala, naj bodo tihe. Če je Moryjeva to opazila, je trda predla tako paznici kot bolnicam. Zabavala se je, da jih je za lase vlačila v pralnico, jih dolge ure puščala gole na betonskih tleh, potem pa nenadoma spustila nanje mrzlo vodo. Bolnicam je bliskovito narasla temperatura in umrle so v nekaj urah.

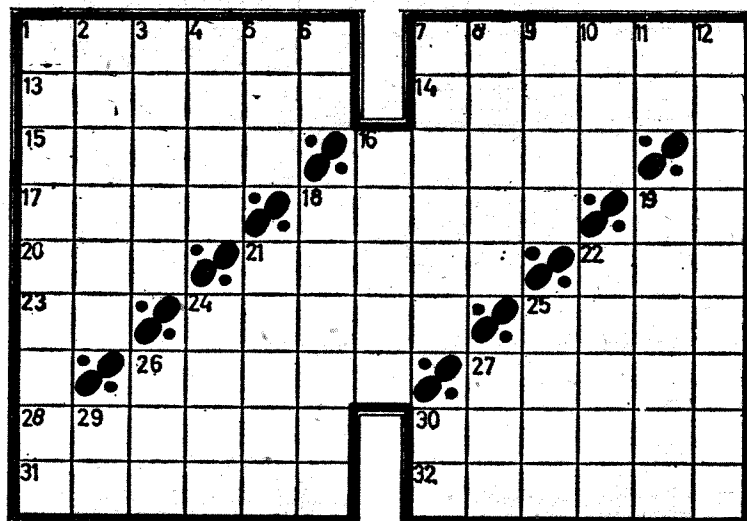
Vilette Lecoq, ki sodi med najpomembnejše udeležence francoskega gibanja, takole opisuje Moryjevo in njeno početje:

»Neke noči so nas prebudili kriki v sobi, kjer so bile zaprte duševne bolnice. Carmen Mory, neka študentka medicine, neka francoska bolničarka in jaz smo pohitele, da bi videli, kaj se dogaja. Žensk se je hotelo obesiti. Zdi se mi, da je bila med njimi tudi neka Rusinja. Moryjeva je zgrabila jermene, ki so viseli na steni, ter planila nad jetnice. Potem je študentko poslala po stekleničke in dala je injekcije. Ko sem se zjutraj vrnila v sobo, sem zagledala pet mrtvih žensk: med njimi so bile tudi tiste, ki jim je Moryjeva dala injekcijo skrivnostne tekočine.«

Carmen Mory je bila v Ravensbrücku vse do konca vojne. Potem pa je lahko odšla, ne da bi ji kdo skrivil las na glavi: tega ni znal nihče pojasniti. Še več: prišla je v zavezniško vojsko in postavili so jo za članico britanskega varnostnega oddelka, ki je deloval v Hambrugu. Bila je zgleđna uslužbenka, ki je vedela vse o Nemcih in ustroju nacistične države. Takšna je bila sodba o njej. Toda nekdanje zapornice so jo začele iskati. Zvedele so, kje se skriva (ta beseda ni prava, saj je Moryjeva mirno odšla iz taborišča s kovčkom v roki). 5 oktobra 1945 je bila aretirana in obsojena kot vojna zločinka.

Konec prihodnjic

Križanka št. 8

Vodoravno: 1. slov. gledališki igralec (Jurij), 7. narodni heroj, komandir Moravške čete, padel oktobra 1941 pri Šužici pri Dobravi (Janez), 13. zbiranje podatkov o nečem, 14. luščine od žita pri mletju, 15. gora v Meksiki v gorovju Sierra Madre, 16. francoska in švicarska denarna enota, 17. merska enota za silo, 18. tokovni odjemnik, 19. medmet začudenja, 20. žensko ime, 21. rastlina s trdim stebлом, 22. debele palica, 23. predlog, 24. lejavno, skrivnostno, 25. razstavna deska na stojalu, 26. taborišče na prostem, 27. ruski revolucionar, bil je na mnogih funkcijah pri sovjetski oblasti, na njega je bil izvršen atentat (Sergej Mironovič, 1886—1934), 28. slov. pisatelj, ki je napisal prvi slovenski roman (Josip), 30. originalno ime za reko Tiber, ki teče skozi Rim, 31. obokani hodniki, 32. konj dobojene barve.

Navpično: 1. velik otok v Italiji, kjer je bilo med vojno interniranih precejšnje število Slovencev, 2. jezero v ZDA, vzhodno od jezera Ontario, 3. naslov knjige novejšje izdaje s partizansko vsebino avtorja Toneta Svetine, 4. manjša partizanska edicija, 5. grška črka, 6. ime črke, 7. mesto v Slavoniji ob Donavi z močno industrijo obutve, 8. ime italijanskega fašističnega letalskega maršala Balba, ki se je ubil z letalom v Afriki, 9. del klasa (množ.), 10. znak žalosti, 11. prvi

dve črki abecede, 12. posebna ladja za lov na velike morske živali, 16. partizansko ime Novoze-landca Denverja, ki je pobegnil iz nemškega ujetništva in se pridružil NOV, 18. grobo platno, 19. ime francoskega romanopisca Balzaca, 21. nekdanji kralj Izraelcev, znan tudi po svetem pismu, kot zmagovalac nad orjatom, 22. makedonski revolucionar, udeleženec Ilinden-ske vstaje (Nikola, 1877—1905), 24. manjša reka v vzhodni Bolgariji pod planino Gerlovo, 25. reka v Črni gori in Hercegovini, pritok Drine, 26. okras moškega obraza, 27. bilijardna palica, 29. kratka za »urednik«, 30. avtomobil-ska oznaka za Turčijo.

45

»TV 15« izhaja vsak teden — izdaja ga Predsedstvo Zveze Borov NOV Slovenije — Zavod »Borec« Ljubljana, Beethovnova 10 — list in kličej »GP DELO« Ljubljana — Tomšičeva 1 — List ureja uredniški odbor — Letna naročnina 1800 dinarjev oziroma 18 N din — Po-samezna številka stane 40 din oziroma 40 N din — Za inozemstvo stane »TV 15« 30 N din — Na-ročnino pošljite na naslov: Uprava »TV 15« Ljubljana, Beethov-nova 10 pritičje 4 predaj 598.XI ali na čekovni račun pri Narodni banki 501.8.29 — Telefonske številke: Glavni in odgovorni urednik 21.901, tajništvo in novinarji 22.313, uprava 22.607 — Rokopisov ne vračamo

Nista se videla vsa povojna leta

Srečala in spoznala sta se v kopalnici taborišča Flossen-burg proti koncu leta 1944, ko sta prišla iz zunanjih podružnic tega taborišča, kjer sta oslabela in izhiral. Takih ljudi, ki niso bili več sposobni za nobeno delo v podružnicah niso rabili in so jih zato pošiljali nazaj v matična taborišča, saj so bili, kot so se izražali nekateri nemški kriminalci, zreli za krematorij. Oba sta bila tako izorpana da je bilo skoraj očitno, da ne bosta preživel, ker ju je bila sama kost in koža. Bila sta prava okostnjaka in le volja do življenja ju je še držala pokonci.

Prišla sta potem na tako imenovani krematorij blok. Hrana je bila tu še slabša kot v blokih, kjer so bili ljudje še sposobni za delo. Sicer so tudi tu morali, kljub temu da so komaj stali pokonci, še zaslužiti svoj pičel obrok hrane, z razdiranjem stare nerabne obutve. Hrano so jim delili zunaj barake in žalostno je bilo videti do kosti shujšane ljudi v raztrganih cunjah, kako v dežju, snegu in mrazu čakajo v vrsti, da dobijo skromno hrano.

Naša znanca sta se v tej odvratni baraki navezala drug na drugega, in tako sta lažje prenašala

trpljenje. Vedela sta in se zavedala, da bosta le tako lahko zdržala vse težave, katerih ni bilo malo. Lakota, mraz, slaba obleka in obutev ter neprestane šikanje in pretepanje so terjale vsak dan nove žrtve. Videla sta, kako se niza število tistih, s katerimi sta dospela v ta kraj, ki ne pozna usmiljenja in še bolj sta skušala, drug drugega hrabriti in si pomagati. Tako sta za čudo ostala pri življenju in se rešila te zloglasne barake. Prišla sta v neko delovno skupino, kjer je bil kapo, kljub temu da je bil nemški kriminalc, še dovolj človeški. Zopet, sta si pridobila moči in voljo do življenja in dočkala svobodo v eni izmed podružnic, kamor sta bila poslana proti koncu vojne.

Srečanje obeh starih znancev iz najtežjih časov življenja je bilo za oba pravi praznik. Eden življenja in drugi pa ima, radi prestane-ga trpljenja, težke posledice in je zaradi tega navezan povečini na dom. Seveda je bil obiska starega znanca še bolj vesel in kar ni mogel pozabiti, da sta se po 25 letih zopet sešla in obudila spomin na težko preteklost.

SREČKO SORLI